

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARAPÇA-TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİLERDE
KAYNAK VE EREK METİN UYUMU: YEDİ ASKI
ŞİİRLERİNİN ÜÇ FARKLI ÇEVİRİSİ ÜZERİNE
BİR İNCELEME

Mahmut ÇİMEN

Danışman
Prof. Dr. Senem CEYLAN

2024

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARAPÇA-TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİLERDE
KAYNAK VE EREK METİN UYUMU: YEDİ ASKI
ŞİİRLERİNİN ÜÇ FARKLI ÇEVİRİSİ ÜZERİNE
BİR İNCELEME

Mahmut ÇİMEN

Danışman
Prof. Dr. Senem CEYLAN

İZMİR - 2024

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : MAHMUT ÇİMEN
Öğrenci No : 2022800467
Tez Başlığı : Arapça-Türkçe Edebi Çevirilerde Kaynak ve Erek Metin Uyumu: Yedi Aski
Şiirlerinin Üç Farklı Çevirisi Üzerine Bir İnceleme

Savunma Tarihi : 15/11/2024
Danışmanı : Prof. Dr. Senem CEYLAN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof. Dr. Senem CEYLAN	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Muammer ERBAŞ	- Dokuz Eylül Üniversitesi	
Doç.Dr.Sezer YILMAZ	- Kırıkkale Üniversitesi	

MAHMUT ÇİMEN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği() / oy çokluğu() ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Asuman ALTAY
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Arapça-Türkçe Edebi Çevirilerde Kaynak ve Erek Metin Uyumu: Yedi Askı Şiirlerinin Üç Farklı Çevirisi Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

10/12/2024

Mahmut ÇİMEN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Arapça-Türkçe Edebi Çevirilerde Kaynak ve Erek Metin Uyumu: Yedi Askı
Şiirlerinin Üç Farklı Çevirisi Üzerine Bir İnceleme**

Mahmut ÇİMEN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Temel İslam Bilimleri Programı

Çeviri, farklı diller arasında iletişimi sağlamak ve kültürel metinlerin aktarımını mümkün kılmak için insanlık tarihinin başlangıcından bu yana var olan önemli bir süreçtir. Ancak çevirinin doğası, sadece dil bilgisi kuralları ve kelime dağarcığı ile sınırlı değildir. Aynı metnin farklı çevirilerinin farklı sonuçlar doğurabileceği gerçeği, çeviri çalışmalarında karşılaştırmalı bir perspektifin benimsenmesini gerekli kılmaktadır. Bu tez, çeviri karşılaştırmasının önemini ve metodolojisini ele alarak, farklı çeviri yaklaşımlarının metinler üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca bu tez, yedi askı şiir serisinin Türkçe çevirilerini karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

İslam öncesi Arap dili edebiyatının en önemli ürünlerinden olan yedi askı şiirlerinin üç farklı çevirisi` (Mehmet Hakkı Suçin, Nurettin Ceviz ve Şerafettin Yaltkaya) çeviri stratejileri arasında yer alan yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisi, dinamik eşdeğerlilik ve biçimsel eşdeğerlilik çerçevesinde incelenmiştir. Yapılan değerlendirmeler neticesinde çevirmen Mehmet Hakkı Suçin'in inşa ettiği erek metinlerin kaynak metnin şiirsel ritmini ve akıcılığını, dil ekonomikliği ve müzikalitesi gibi estetiksel unsurlar bağlamında daha başarılı olduğu görülmüştür. Nurettin Ceviz ve Şerafettin Yaltkaya'nın çevirilerinin ise daha çok kaynak metin odaklı çeviri metinleri olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yedi askı, çeviri, yerlileştirme, biçimsel eşdeğerlik, dinamik eşdeğerlik.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Compatibility Between Source And Target Texts İn Arabic-Turkish Literary Translations: An Examination Of Three Different Translations Of The Seven Odes Mahmut ÇİMEN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

Basic Islamic Sciences Programme

Translation has been a crucial process since the dawn of human history, facilitating communication between different languages and enabling the transfer of cultural texts. However, the nature of translation is not confined to grammar rules and vocabulary alone. The fact that different translations of the same text can yield varying results necessitates the adoption of a comparative perspective in translation studies. This thesis aims to address the significance and methodology of translation comparison by examining the effects of different translation approaches on texts. Additionally, this thesis aims to conduct a comparative evaluation of the Turkish translations of the Seven Suspended Poems (Mu'allakat).

The Seven Suspended Poems, among the most significant products of pre-Islamic Arabic literary tradition, are analyzed through three different translations (by Mehmet Hakkı Suçin, Nurettin Ceviz, and Şerafettin Yaltkaya) within the frameworks of translation strategies, including domestication and foreignization theory, dynamic equivalence, and formal equivalence. The evaluations reveal that Mehmet Hakkı Suçin's translations are more successful in terms of preserving the poetic rhythm and fluidity of the source text, as well as aesthetic elements such as linguistic economy and musicality. In contrast, the translations by Nurettin Ceviz and Şerafettin Yaltkaya are identified as being more focused on the source text.

Keywords: The Seven Suspended Oads, Translation, Domestication, Foreignization, Formal equivalence, Dynamic equivalence.

**ARAPÇA-TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİLERDE KAYNAK VE EREK METİN
UYUMU: YEDİ ASKI ŞİİRLERİNİN ÜÇ FARKLI ÇEVİRİSİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFAYI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
ÇEVİRİ VE YEDİ ASKI ŞİİRLERİ**

1.1. ÇEVİRİ OLGUSU	6
1.2. ÇEVİRİ TARİHİ	7
1.3. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ VE BAŞARILI ÇEVİRİNİN TEMELLERİ	12
1.4. ÇEVİRİDE EŞDEĞERLİK	18
1.5. ÇEVİRİDE ESTETİK	20
1.6. YERLİLEŞTİRME-YABANCILAŞTIRMA stratejisi	22
1.7. MUALLAKALAR	24

**İKİNCİ BÖLÜM
EREK METİN ÇEVİRMENLERİ VE YEDİ ASKI ÇEVİRİ
KARŞILAŞTIRMASI**

2.1. EREK METİN ÇEVİRMENLERİ	27
2.1.1. Şerafettin Yaltkaya	27
2.1.2. Kenan Demirayak, Nevzat Hafis Yanık, Nurettin Ceviz	28

2.1.2.1. Kenan Demirayak	28
2.1.2.2. Nevzat Hafis Yanık	29
2.1.2.3. Nurettin Ceviz	30
2.1.3. Mehmet Hakkı Suçin	30
2.2. Yedi askı şiirleri çeviri karşılaştırması	31
2.2.1 İmruülkays b. Hucr	31
2.2.2. Ebû ‘Amr Tarafe (‘Amr) b. el-‘Abd b. Sufyân b. S‘ad el-Bekrî el-Vâilî	42
2.2.3. ‘Antere b. Şeddâd b. ‘Amr el-‘Absî	50
2.2.4. Ebû Sulmâ (Ebû Buceyr) Zuheyr b. Ebî Sulmâ (Rebî‘a) b. Riyâh el- Muzenî	57
2.2.5. Ebû ‘Akîl Lebîd b. Rebî‘a b. Mâlik b. Ca‘fer el-Âmirî el-Ca‘ferî	64
2.2.6. Ebu’l-Esved (Ebû ‘Abbâd) ‘Amr b. Kulsûm b. Mâlik	71
2.2.7. Ebû ‘Ubeyde (Ebu’z-Zalîm) el-Hâris b. Hillize b. Mekrûh el-Yeşkürî el-Bekrî	78
SONUÇ	87
KAYNAKÇA	92

KISALTMALAR

b.	bin
bkz.	bakınız
ç.n.	çevirmen notu
s.	sayfa
ss.	sayfadan sayfaya
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
ty.	tarihsiz
thk.	tahkik
şrh.	şerh

GİRİŞ

Çeviri, insanlık tarihinin en eski ve en önemli iletişim araçlarından biridir. Dilin ve yazının ilk ortaya çıktığı dönemlere kadar uzanan bu süreç, farklı diller ve kültürler arasında köprü görevi görmüştür. Çeviri, sadece kelimeleri bir dilden diğerine aktarmakla kalmaz; aynı zamanda kültürel, sosyal ve düşünsel değerlerin de paylaşılmasını sağlar.¹ Çeviri, bilgi paylaşımının küresel düzeyde genişlemesine katkıda bulunmuş ve farklı dillerde kaleme alınmış edebi ve sanatsal değerleri erişilebilir kılmıştır. Kısacası tarih boyunca toplumların ürettikleri her türlü bilgi çeviri aracılığıyla diğer toplumlara kazandırılmıştır. Bu anlamda çeviri “dillerin dili” olarak nitelendirilebilir.²

Çeviribilim veya tercüme bilimi, insanlık tarihinde uzun bir geçmişe sahip olsa da modern anlamda disiplin olarak önem kazanması 20. yüzyılın ortalarına doğru olmuştur.³ Dolayısıyla başlangıçta bir etkinlik olarak değerlendirilen çeviri olgusu 20. Yüzyılın ortalarına doğru müstakil bir bilim olarak kabul görmüş, çeviri teorileri, stratejileri ve kuramları ortaya atılmıştır. Günümüzde çeviribilim çalışmaları çeviri süreci, dilin ve kültürün aktarımı, çevirmenin rolü, metinler arası ilişkiler ve çeviri etiği gibi kavramlar altında gelişimine devam etmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde çeviri olgusu, çeviri tarihi, çeviri yöntemleri ve başarılı çevirinin temelleri, çeviride estetik ve eşdeğerlik unsurları, yerileştirme-yabancılaştırma stratejisi ve yedi askı şiirleri başlıklarına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise yedi askı şiirleri, seçili erek ve kaynak metinler üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Seçili erek metinler incelenerek çeviri karşılaştırmasının pratik uygulamaları gösterilmiştir. Bu metinler, farklı diller arasında yapılan çevirilerde karşılaşılan zorlukları, çeviri stratejilerinin nasıl farklı sonuçlara yol açabileceğini ve bu çevirilerin erek kitle üzerindeki etkilerini ortaya koyabilecek nitelikte seçilmiştir. Hazırlık sürecinde alan araştırması ve literatür taraması yapılmış ve Mehmet Hakkı Suçin’in çeviride eşdeğerlik yaklaşımlarını ve sorunlarını konu edinen *Öteki Dilde Var Olmak* kitabı incelenmiştir. Yedi askı şiirlerinin çeviri

¹ Selim Ozan Çekçi, “A comparison between translating into mother tongue and translation into the second language from the perspective of “domestication” and “foreignization” concepts of Venuti”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 18, 2020, s. 550.

² Akşit Göktürk, **Çeviri: Dillerin Dili**, 16. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2023, s. 9.

³ Mehmet Rifat, **Çeviriyi Düşünmek**, 1. Baskı, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 9.

karşılaştırmasıyla ilgili Ayşe Hümeysra Süzen'in "*Türkçeye yapılan Yedi Askı (Muallakât) çevirilerinin karşılaştırmalı incelemesi*" makalesinden istifade edilmiştir. Çeviride estetik ilkelerle ilgili olarak Sezer Yılmaz'ın *Mihâ'Îl Nu'ayme'nin Romanlarının Türkçe Çevirilerinin Çeviri Estetiği Bağlamında İncelenmesi* isimli Doktora tezinden ve *Çevirinin Estetik Boyutu* adlı kitabından faydalanılmıştır. Şehnaz Tahir Gürçağlar'ın "*Çevirinin Abc'si*" eseri, Dursun Zengin'in *Edebi Çeviride Temel Kurallar* kitabı, Didem Tuna ve Mesut Kuleli'nin *Çeviri ve Gösterge Bilimi Çerçevesinde Yazınsal Çeviri İçin Bir Metin Çözümleme ve Karşılaştırma Modeli* eseri ve Mehmet Rifat'ın *Çeviriyi Düşünmek* kitabı hazırlık sürecinde incelenen diğer eserlerdir.

a) Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

20. Yüzyılın ortalarına kadar çevirmenler çevirileriyle, çeviri ya da çevirilerine ilişkin olarak yaptıkları deneyimsel yorumlarıyla çeviri alanını aydınlatmaya çalışmışlardır. 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ise insan bilimlerindeki yöntemsel gelişmelerin etkisiyle, çeviri sürecinde yaşanan zorlukları aşmak adına birçok kuram ve kavram geliştirilmiştir.⁴

Kültürel referanslar, dilin derin anlamları, soyut kavramlar, her dilin kendine özgü dilbilimsel yapıları, teknik terimler ve benzeri unsurlar diller arası çevirinin karmaşıklığı bağlamında ön plana çıkan unsurlardır. Yazınsal çevirinin güçlük ve karmaşıklık düzeyi şiir çevirilerinde daha belirgin hale gelmektedir.⁵ Nitekim şiirsel yazınlarda anlam aktarımı kadar ritim, dil müzikalitesi, dilin ekonomik kullanımı ve estetiği gibi unsurlarda önem arz etmektedir.

Bu araştırmada, biçimsel eşdeğerlik ve dinamik eşdeğerlik anlayışı temelinde geliştirilen kavramlar ile yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejilerine değinilmiştir. Çevirmenlerin çeviri anlayışlarını açığa çıkaran çeviri tercihleri ve yöntemleri saptanmaya çalışılmıştır.

b) Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Çeviri karşılaştırması, çeşitli çeviri teorileri ve metodolojileriyle yakından ilişkilidir. Çeviri, dilbilimsel, kültürel ve tarihsel bağlamlarda incelendiğinde, her çeviri eyleminin bir tür yorum olduğu anlaşılır. Bu yorumlar, çevirmenin dil bilgisi ve

⁴ Sezer Yılmaz, *Çevirinin Estetik Boyutu*, 1. Baskı, Akdem Yayınları, İstanbul, 2021, s. 9.

⁵ Rifat, s. 9.

kültürel anlayışı üzerinden şekillenir ve bu da farklı çeviri sonuçlarına yol açabilir.⁶ Bu bağlamda, çeviri karşılaştırması, aynı kaynak metnin farklı erek dillere nasıl aktarıldığını anlamak ve bu aktarımların metin üzerindeki etkilerini değerlendirmek için önemli bir araç olarak kullanılabilir.

Bu araştırmada, çeviri karşılaştırması için kullanılacak çeşitli metodolojik yaklaşımlar ve bu yaklaşımların erek metne etkisi tartışılmıştır. Kaynak metin analizi yapılmış ve bağımlı çeviri, serbest çeviri, dinamik eşdeğerlilik kuramı, biçimsel eşdeğerlilik kuramı, yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisi gibi farklı yaklaşımların etkileri, sonuçları ve bu yaklaşımların hangi tür çevirilerde daha etkili olduğu incelenmiştir.

c) Yedi Askı Şiirleri Erek Metin Seçim Kriterleri

Arap şiirinin en eski örnekleri arasında kabul edilen Mu'allaka şiirlerinin (Yedi Askı şiirleri) Türkçeye farklı çevirmenler tarafından çevirileri yapılmıştır. Bu çevirilerden üç tanesi çalışmamız için seçilmiş ve çeviri stratejileri bağlamında karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye konu edilmiştir. Seçili çeviriler arasında bir dönem Diyanet İşleri Başkanlığı yapmış bulunan M. Şerafettin Yaltkaya'nın çevirisi bulunmaktadır. Bu çeviri, ilk olarak 1943 yılında Maarif Vekaletinin Şark İslam Klasikleri dizisinde yayınlanmış daha sonra 1989 yılında ikinci bir baskısı yapılmıştır. Bu son baskıdan yaklaşık otuz yıl sonra Büyüyen Ay Yayınevi tarafından birtakım düzenlemelerle birlikte 2018 yılında *Yedi Askı* ismiyle tekrar basılmıştır. Çalışmamıza konu olan baskı, 2018 yılında Büyüyen Ay Yayınevi tarafından yayınlanan baskıdır. Bu çevirinin üç erek metinden biri olarak seçilmesinde Cumhuriyet tarihinin ilk toplu mu'allaka çevirisi olması etkili olmuştur.

Çalışmaya konu olan erek metinlerden bir diğeri, Akdem Yayınları tarafından 2019 yılında *Arap Edebiyatının Harikaları* ismiyle yayınlanan çeviri metnidir. Bu çeviri metni bireysel bir ürün olmayıp bir grup çevirmen tarafından hazırlanmıştır. Prof. Dr. Kenan Demirayak, Prof. Dr. Nevzat H. Yanık ve Prof. Dr. Nurettin Ceviz tarafından hazırlanan bu erek metin, kolektif bir çalışmanın ürünü olması bakımından değerli ve diğer iki çeviri metninden farklıdır. Nitekim bu çeviri metninin seçilmesi

⁶ Seda Taş, "Yan-metinsel Bulunuş'un Ötesine Geçmek: Çevirmenlerin Erek Metinlerdeki Farklı Roller", *International Journal of Language Academy*, Sayı: 6, 2018, s.152.

kollektif bir faaliyetin ürünü olması kaynaklıdır. Çalışmada yer alan bu çeviri metni için Ceviz kısaltması kullanılacaktır.

Prof. Dr. Mehmet Hakkı Suçın'ın çevirdiği, *Yedi Askı Şiirleri* ismiyle 2020 yılında Kırmızı Kedi Yayınevi tarafından ilk basımı yapılan çeviri metni, seçili erek metinlerin sonuncusudur. Mehmet Hakkı Suçın, diğer iki erek metin çevirmeninden farklı bir çeviri anlayışını benimsemiştir. İnşa ettiği erek metinlerde kaynak metnin poetik formunu korumuş, erek dil dizilimini ve akıcılığını öncelemiştir. Genel olarak kaynak metin odaklı ve bağımlı çeviri stratejisine göre çeviri faaliyetinde bulunan Yaltkaya ve Ceviz'in aksine Suçın, serbest ve erek metin odaklı çeviri anlayışını benimsemiştir. Kültürel unsurların çevirisinde bazen yerlileştirme bazen yabancılaştırma stratejisi çerçevesinde ve kaynak metin kelimelerinde ekleme ya da çıkarma yoluyla tasarrufta bulunmuştur. Çeviri stratejisi ve metodolojisi bağlamındaki bu ayrışma Suçın'ın çeviri metninin tercih edilmesinde etkili olmuştur.

d) Yedi Asık Şiirleri Kaynak Metin Seçim Kriterleri

Bu çalışmada Yedi Askı şairlerinin her birinden üç beyit araştırmaya konu edilmiştir. Seçili kaynak metinlerdeki en önemli unsur, kaynak metnin kültürel bir unsur barındırması ya da seçili erek metinlerde yerlileştirme stratejisine başvurulmasıdır. Yerlileştirme stratejisi çerçevesinden seçilen kaynak metinlerin temelinde Mehmet Hakkı Suçın'ın çevirisi bulunmaktadır. Zira diğer iki erek metin çevirmenine kıyasla Suçın, yerlileştirmeye daha çok başvurmuştur. Ayrıca bu metinler, kültürel önemleri, dilin karmaşıklığı ve erek dilde çoklu çevirilerin bulunabilirliği göz önünde bulundurularak seçilmiştir.

e) Araştırmanın Önemi ve Amacı

Çeviri karşılaştırmaları, farklı dillerdeki dilsel ve kültürel farklılıkları anlama noktasında önemli bir rol oynar. Farklı çevirmenlerin aynı kaynak materyale nasıl yaklaştıklarını, bir dilden diğerine anlam, biçim, üslup, estetik ve benzeri nitelikleri aktarma konusundaki seçimlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirir. Bu karşılaştırmalı analiz yalnızca çeviri stratejilerinin çeşitliliğini vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda çeviri sanatının doğasında var olan karmaşıklıklara da ışık tutar.

Bu çalışma, seçili erek metinleri karşılaştırmalı içerik analizi yöntemiyle derinlemesine incelemeyi, çevirmenlerin kaynak metnin anlamsal bütünlüğünü ne ölçüde koruduklarını ve kaynak metin dili ile erek metin dili arasındaki dilsel ve

kültürel farklılıkları kapatmak için engelleri aşım yöntemlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Seçili erek metinler, aslına uygunluk, üslup seçimleri, kültürel uyum ve amaçlanan mesajın erek kitleye iletilip iletilmediği gibi temel hususlara odaklanarak karşılaştırılmıştır. Çalışma, farklı diller arasında yapılan çevirilerde karşılaşılan zorlukları, çeviri stratejilerinin nasıl farklı sonuçlara yol açabileceğini ve bu çevirilerin erek kitle üzerindeki etkilerini ortaya koymasına bakımından önemlidir.

f) Araştırmanın Yöntemi

Bu tezde, seçili erek metinlerin dilsel ve kültürel boyutlarda nasıl farklılık gösterdiğini anlamak için karşılaştırmalı bir içerik analiz yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın odak noktası çevirmenlerin çeviri stratejilerini, stilistik seçimlerini, kültürel adaptasyonlarını ve kaynak metin mesajının iletilmesindeki tercihlerini analiz etmektir. Yedi Askı şairlerinin her birinden üç beyit olmak üzere toplamda yirmi bir beytin çevirileri seçili erek metinler üzerinden karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, çevirilerin dilsel ve kültürel farklılıkları, kullanılan çeviri stratejileri ve bu stratejilerin etkileri saptanmaya çalışılmıştır. Çevirilerin anlam ve estetik aktarımı, eşdeğerlik, yerileştirme ve yabancılaştırma stratejisi gibi kavramlara ilişkin başarıları hakkında sonuçlar sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİ VE YEDİ ASKI ŞİİRLERİ

1.1. ÇEVİRİ OLGUSU

Çeviri, diller, kültürler ve fikirler arasında köprü görevi gören dönüştürücü bir süreçtir.⁷ Bir metnin anlamını, biçimini, estetiğini ve duygularını bir dilden diğerine, özünü ve bütünlüğünü koruyarak aktarma gibi karmaşık bir görevi üstlenir. Çeviri, bir sunum eylemi olarak tanımlanabilir. Kaynak metnin orijinal anlamını, stilini ve amacını koruyarak bir metni bir dilden diğerine aktarır.⁸ Çevirmenlerin görevi, orijinal metnin dilsel kodunu çözmek ve onu hedef dilin konuşmacılarında yankı uyandıracak şekilde yeniden kodlamaktır. Bu süreç yalnızca kelimeleri ve cümleleri dönüştürmeyi değil aynı zamanda yazarın kullandığı kültürel unsurları ve deyimisel ifadeleri yakalamayı da içerir. Çeviri hem bir sanat hem de bir bilimdir⁹; yaratıcılık, dilsel yeterlilik, kültürel yeterlilik ve metnin yazıldığı bağlamın derinlemesine anlaşılmasını gerektirir.¹⁰

Çeviri, çeşitli türleri ve tarzları kapsayan çok yönlü bir çabadır. Romanlar, şiirler ve oyunlar gibi edebi eserlerden teknik belgelere, hukuki metinlere ve bilimsel makalelere kadar çevirmenlerin çeşitli konularda ve dilsel alanlarda gezinme konusunda usta olması gerekir. Her metin türü kendine has zorlukları beraberinde getirir ve çevirmenlerin amaçlanan anlamı etkili bir şekilde iletmek için farklı strateji ve teknikler kullanmasını gerektirir. İster bir şiirin lirik güzelliğini ister bir sözleşmenin karmaşık hukuki terminolojisini, ister bir kılavuzun teknik özelliklerini yakalıyor olsun, çevirmenler yaklaşımlarını her metnin kendine özgü özelliklerine uyacak şekilde uyarlamalıdır.¹¹

⁷ Sezer Yılmaz ve Senem Ceylan, “Arapça-Türkçe Dil Çifti Özelinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Çeviri ve Müzik”, **Akademik Hassasiyetler**, Cilt: 9, Sayı: 20, 2022, s. 267.

⁸ Yılmaz ve Ceylan, Cilt: 9, Sayı: 20, 2022, s. 267.

⁹ Sezer Yılmaz ve Muammer Sarıkaya, “Arapça - Türkçe Yazın Çevirilerinin Estetik Boyutu”, **Eskiye**, Sayı: 39, s. 285.

¹⁰ Senem Ceylan, “Sosyo-Kültürel Bağlamda Çevirmek: Arapça-Türkçe Dilleri Örneği”, **Uluslararası Dil ve Çeviribilim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı**, Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Konya, 2021, s.146.

¹¹ Dursun Zengin, **Edebi Çeviride Temel Kurallar**, 1. Baskı, Nika Yayınevi, Ankara, 2021, s. 33.

Küreselleşen bir dünyada çevirinin önemi giderek artmaktadır. Çeviri, iletişimi kolaylaştırmada, kültürler arası alışverişi teşvik etmede ve farklı dilsel ve kültürel kökenden gelen insanlar arasında karşılıklı anlayışı teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır. Çeviri, bireylerin dünyanın dört bir yanından zengin bilgi, edebiyat ve fikirlerle erişmesini sağlayarak engelleri ortadan kaldırır ve ufukları genişletir. Farklı bakış açılarının, seslerin ve anlatıların yayılmasına olanak tanır. Çeviri aynı zamanda diplomasi, ticaret ve uluslararası ilişkiler için de güçlü bir araç olarak hizmet vererek işletmelerin yeni pazarlara ulaşmasını, hükümetlerin yabancı meslektaşlarıyla etkileşim kurmasını ve kuruluşların küresel ölçekte iş birliği yapmasını sağlar. Çeviri, diller arasında etkili iletişimi sağlayarak bağlantılar kurmaya, karşılıklı saygı ve anlayışa dayalı ilişkiler geliştirmeye yardımcı olur. Sonuç olarak çeviri, dilsel sınırları aşan, kültürler arası diyalogu teşvik eden ve toplumu zenginleştiren dinamik ve temel bir sanat formudur.

Çevirmenler, metinlerin bir dilden diğerine ustaca yorumlanması ve aktarılması yoluyla bilginin yayılmasında, kültürel mirasın korunmasında ve farklı kökenden gelen insanlar arasında karşılıklı anlayışın geliştirilmesinde önemli bir rol oynarlar.

1.2. ÇEVİRİ TARİHİ

İnsanlık tarihi boyunca, farklı diller arasında iletişim kurma ve bilgi paylaşma ihtiyacı, çeviri sürecini doğurmuştur. Çevirinin evrimi, insan topluluklarının kültürel etkileşimlerini ve bilgi alışverişini nasıl şekillendirdiğini anlamak için önemlidir.

Çevirinin tarihi, yazılı kayıtların başlangıcına kadar uzanır. Yazının daha geç bulunmuş olması nedeniyle, sözlü çeviri yazılı çeviriden daha eski bir uygulamadır. Ancak, sözlü çevirinin geçmişi hakkında yeterince bilgi bulunmamaktadır.

Tarih boyunca çeviri, çeşitli toplumların kültürel etkileşimlerinde ve bilgi alışverişlerinde kritik bir rol oynamıştır. Antik Asur, Babil ve Mısır Dönemlerinden başlayarak, çeviri mesleği sistematik bir şekilde gelişmiş ve önemli bir işlev üstlenmiştir. Eski dönemlerde çevirmenler, yalnızca dilsel değil, aynı zamanda kültürel ve diplomatik görevler de üstlenmişlerdir. Çevirinin kökenleri, M.Ö. 2000'li yıllara kadar uzanmakta olup, bu süreçte yazılı ve sözlü çeviri faaliyetleri, çeşitli

medeniyetlerin bilgi ve kültür birikimlerinin aktarılmasında hayati bir rol oynamıştır. Bilinen en eski çeviri örneklerinin arasında üç alfabeye (Mısır hiyeroglifleri, Demotik alfabe ve eski Yunanca) yazılmış bir kararname içeren Rosetta Taşı bulunmaktadır.¹²

Antik Roma'da çeviri etkinlikleri büyük bir merkez haline gelmiş ve özellikle Yunanca eserler Latinceye çevrilmiştir. Yunan bilgin Luvius Andronicus, Roma'da çeviriyle ilgili ilk okulunu kurmuş ve birçok eseri Latinceye çevirmiştir.¹³ Yine bu dönemde bağımlı çeviri anlayışına karşı geliştirilen erek odaklı çeviri anlayışıyla öne çıkan Cicero, çevirinin sistematik bir şekilde ele alınması gerektiğini savunmuş ve birçok önemli eseri çevirmiştir.¹⁴

Milattan önce 6-4 yüzyıllarda Doğu kültüründen Yunan kültürüne, 8. yüzyılda Yunan kültüründen İslam kültürüne ve 11. yüzyılda İslam kültüründen Batı kültürüne yapılan çeviriler, büyük değişimlere neden olmuştur. Örneğin, İncil'in Yunancadan Latinceye yapılan çevirisi, Papa'nın emriyle Hieronymus tarafından yapılmıştır. Hieronymus, daha sonra Tevrat'ı da İbranice'den Latince'ye çevirmiştir.¹⁵

Orta Çağ'da (4.-15. yüzyıllar) Hristiyanlığın yayılması, İncil gibi dini metinlerin Latince ve Süryanice gibi dillere çevrilmesine yol açmıştır. Bu dönemde çeviri genellikle dini metinlerle sınırlı kalmıştır. Hristiyanlığın yayılması, çeviri faaliyetlerini büyük ölçüde desteklemiştir ve bu dönemde çevirmenler çoğunlukla papazlardan oluşmuştur. Çeviriler genellikle birebir yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde İslam dünyası, çeviri alanında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Arapça, Farsça ve Türkçe gibi diller arasında yapılan çeviriler sayesinde, Antik Yunan ve Roma kültürüyle Arap dünyası arasında büyük bir entelektüel alışveriş yaşanmıştır. Bu dönemde çevirmenler, bilim, felsefe, tıp ve matematik alanlarında önemli eserleri Arapça'ya çevirmişlerdir.

Rönesans Dönemi, Avrupa'da Antik Yunan ve Roma kültürüne olan ilginin yeniden canlanmasıyla çeviri faaliyetlerine olan ihtiyacı artırmıştır. Latince ve Yunanca metinlerin çevrilmesiyle birlikte, bilimsel ve felsefi devrimlerin de önü açılmıştır. Modern çağda ise sanayi devrimi ve küreselleşme ile çeviri, daha hızlı ve

¹² Zengin, s. 32.

¹³ Zengin, s. 32.

¹⁴ Yılmaz, **Çevirinin Estetik Boyutu**, s. 20.

¹⁵ Zengin, s. 34.

geniş kitlelere ulaşan bir süreç haline gelmiştir.¹⁶ Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgisayar destekli çeviri sistemleri de ortaya çıkmış ve çeviri süreci önemli ölçüde hız kazanmıştır.

Emevî Döneminde yapılan ilk çeviriler, Muâviye'nin torunu Halid b. Yezid b. Muâviye tarafından gerçekleştirilmiştir. Halid b. Yezid, Grekçe ve eski Mısır dillerinden bazı eserleri Arapçaya çevirmiştir. İbn Nedîm, bu çevirileri yapan kişiyi bazen “Eski Stephan” bazen de “Rahip Stephan” olarak adlandırmıştır. Emevî Dönemindeki çeviriler genellikle mantık, astronomi, kimya, fizik, tıp ve diğer bilimlerle ilgili metinleri kapsamaktadır. Ancak, bu dönemde yapılan çeviriler az sayıda olup, sistematik bir çeviri hareketi olarak değerlendirilemez.¹⁷

Emevî Dönemindeki çeviriler, daha çok Arapların farklı diller konuşan halklarla yönetim, bürokrasi, siyaset ve ticaret gibi alanlarda iletişim kurma ihtiyacından kaynaklanmıştır. Bu çeviriler, genellikle pratik amaçlarla yapılmış ve sistematik bir çeviri hareketi oluşturmamıştır. Ancak, bu dönemdeki çeviriler, özellikle Halifelerin kişisel ilgileri ve İslam dünyasının diğer dinlerle olan erken temasları sayesinde biraz hız kazanmıştır.¹⁸

Bu dönemde yapılan çeviriler çoğunlukla Farsçadan ve Pehlevîce'den alınan “kullanım amacı taşıyan” metinlerden oluşur. Bazı çeviriler, devletin genişlemesiyle ortaya çıkan yönetim ihtiyaçlarından kaynaklanırken, bazıları ise Pers krallarının yaşam öyküleri ve edebi metinlerini içermektedir. Abbasiler Döneminde ise çeviri faaliyetleri daha sistematik ve kurumsal bir hale gelmiştir.¹⁹

Abbâsîler Dönemi, çeviri hareketinin zirveye ulaştığı ve altın çağını yaşadığı bir dönemdir. Bu dönemde, Abbâsî halifelerinden el-Mansûr, Yunanca, Pehlevîce, Hintçe (Sanskritçe), Süryanice, Nebatice (Babil dili) ve Kiptice gibi dillerden Arapçaya birçok önemli eseri çevirmiştir. Mansûr Döneminde yapılan çeviriler genellikle tıp, kozmografya, mühendislik ve mantık alanlarını kapsamaktadır. Bu

¹⁶ Gülfidan Aytaş, “Übersetzung von Türkischen kulturellen inhalten auf digitalen platformen: Eine analyse der verfremdungs- und verinländischungsstrategien durch “Hakan Muhafız und Keloğlan Masalları””, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları**, Sayı: 42, 2024, s. 418.

¹⁷ Sezer Yılmaz, **Mîhâ'il Nu'ayme'nin Romanlarının Türkçe Çevirilerinin Çeviri Estetiği Bağlamında İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2021, (Çeviri Estetiği), s.15.

¹⁸ Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 15.

¹⁹ Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 15.

çeviriler arasında, İranlı ‘Abdullah İbnu’l-Muqaffa tarafından Aristoteles’in mantık eserlerinden olan Organon’un ilk üç kitabı (Kategoriler, Hermeneutica, Birinci Analitikler) ve Porfirius’un İsagoji’sinin Farsçadan Arapçaya çevrilmesi gibi önemli eserler bulunmaktadır.²⁰

Mansûr’dan sonra, halife el-Mehdî ile halife el-Me’mûn, çeviri alanında önemli çalışmalar yürütmüşlerdir. Özellikle el-Me’mûn Döneminde, çeviri hareketi büyük bir hız kazanmış ve geniş çaplı bir çeviri faaliyetleri dönemi başlamıştır. Çeviri hareketinin bu denli ivme kazanmasının başlıca sebepleri, Abbasi egemenliği altındaki İran, Yunanistan, Hindistan ve Çin gibi bölgelerle komşu olma durumu ve Abbâsîlere Yunan bilimine duyulan ilgi olarak gösterilmektedir. Özellikle 765 yılından itibaren, Yunan bilimine artan ilgi gözlemlenmiştir. Bermekî vezirler ailesi, bu dönemde saray çevresince desteklenmiş ve çeviri faaliyetleri büyük bir ivme kazanmıştır.²¹

Osmanlı Döneminde çeviri ihtiyacı genellikle siyasi ve ticari alanlarla sınırlı olmuştur. Osmanlı’nın dış dünyaya kapalı tutumu ve yalnızca zorunlu durumlarda dış dünya ile iletişime geçmesi, bu ihtiyacın sebebidir. Özellikle ticaretle uğraşan Venedikliler, bu durumdan etkilenmiş ve 1551 yılında İstanbul’daki elçiliklerinde doğu dillerini, özellikle de Türkçeyi bilen tercümanlar yetiştirmek için ilk dil oğlanları okulunu kurmuştur. Marsilya Ticaret Odası da 1969 yılında benzer bir çeviri okulu açmıştır. Osmanlı Döneminde çevirmenler yalnızca ticaret değil, aynı zamanda diplomasi ve hukuk alanlarında da önemli görevler üstlenmiştir. Batı ve Doğu arasında aracılık yaparak anlaşmalar, konuşmalar ve resmi belgeler sunmuşlardır.²²

Osmanlı Dönemi çeviri faaliyetleri, başlangıçta genellikle Doğu kaynaklı iken, Batı’daki bilimsel gelişmelerle birlikte yönünü Batı’ya çevirmiştir. Bu dönüşüm, Osmanlı’da “Lale Devri” olarak bilinen çeviri hareketinin başlamasına yol açmıştır. Ancak, dikkate değer çeviriler genellikle Tanzimat Dönemi’nde yapılmış ve bu dönemde birçok önemli edebi eser çevrilmiştir.²³

Osmanlı Dönemi’nde çeviriye verilen önem, Araplar ve Avrupalılar kadar belirgin değildir. Bu durum, Osmanlı bilginlerinin ilim dili olarak Arapça ve Farsça kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Osmanlıcaya yapılan çevirilerin tarihi, Uygur

²⁰ Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 16.

²¹ Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 16.

²² Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 19.

²³ Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 19.

Türklerinin 9. yüzyılda Budizm ile ilgili metinleri Türkçeye çevirmelerine kadar uzanır. Osmanlı Dönemi'nde Farsçadan birçok önemli eser çevrilmiş, 12. yüzyılda Feridüddîn Attar, 13. yüzyılda Nahifi Süleyman Efendi ve 15. yüzyılda Molla Cami gibi önemli çevirmenler yetişmiştir. 16. yüzyılda Akhisarlı Nasuh Efendi'nin Aristoteles'in *Fizik* adlı eserini çevirmesi, önemli çevirilerden biridir. Ayrıca, 17. yüzyılda Kâtip Çelebi'nin *Geographie* adlı eserini *Cihannüma* olarak çevirmesi ve *Keşfu'z-Zunûn* adlı eserini Latinceye çevirmesi de dikkate değerdir.²⁴ 17. yüzyılda, serbest çeviri anlayışı yaygınlaşmış ve bu anlayışla birçok çeviri faaliyetinde bulunulmuştur.

Çeviri süreçlerinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, çevirinin kelimesi kelimesine mi yapılması gerektiği yoksa hedef dilin kültürel normlarına uyum sağlayacak şekilde mi düzenlenmesi gerektiği sorusudur. Antik Yunan döneminden günümüze kadar, çeviri yöntemlerinin nasıl uygulanması gerektiği, çeviribilim alanında sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Özellikle 19. yüzyılın sonlarına doğru Walter Benjamin ve Vladimir Nabokov gibi önemli isimler, dilin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürel bir ürün olduğu sonucuna varmışlardır. Bu nedenle, dilsel engellerin aşılmasının zorluğunu vurgulayarak, çevirinin aslında tam anlamıyla mümkün olmadığını, ancak bir çeviri yapılacaksa bunun kelimesi kelimesine olması gerektiğini savunmuşlardır. Çeviri yöntemlerine dair literatürde farklı araştırmacılar çeşitli görüşler ileri sürmüştür. Bazı araştırmacılar, hangi çeviri yöntemlerinin kullanılması gerektiğini tartışırken, diğerleri ise çeviri yöntemlerini sınıflandırmaya yönelik çalışmalar yapmışlardır.²⁵ Ancak Avrupa'da olduğu kadar Türkiye'de bu konuda esaslı ve ciddi çalışmalar yapılmamıştır. 20. yüzyılda ise çeviribilimi hem uygulama hem de kuramsal düzeyde geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Çeviri kuramları, modern dil biliminin ilkelerine uygun olarak geliştirilmiştir. Bu dönemde, çevirmenlik ve tercümanlık mesleği üzerine yapılan çalışmalar, çevirinin ve çevirmenlerin rolünü daha da belirginleştirmiştir.²⁶

Sonuç olarak çeviri tarihi, insanlığın bilgi ve kültür alışverişinin zengin bir yansımasıdır. Farklı diller arasındaki köprüleri kurarak, kültürel çeşitliliği ve

²⁴ Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 20.

²⁵ Kübra Demir ve Sezer Yılmaz. "Çeviri Eleştirisi Açısından el-Ecnihatu'l-Mutekessira Adlı Romanın Türkçe Çevirilerinin İncelenmesi". **Dilden Taşanlar**, İksad Yayınevi, Ankara, 2023, ss. 56-57.

²⁶ Zengin, s. 37.

entelektüel gelişimi teşvik etmiştir. Günümüzde çeviri, küresel iletişimin temel bir unsuru olarak varlığını sürdürmektedir ve teknolojik ilerlemelerle birlikte daha da önem kazanmıştır.

Çeviri tarihinin önemi konusunda genel bir görüş birliği bulunmasına rağmen, her araştırmacının bu alandaki motivasyonları farklıdır. Çevirinin tarihini bilmenin hem çevirmenler hem de çeviri araştırmacıları için faydalı olacağı düşünülmektedir. Türkiye’de çeviribilim, nispeten yeni bir araştırma alanıdır. Ancak, çeviribilimin bir disiplin olarak kabul görmeye başlamasıyla birlikte, güçlü bir çeviri tarihi araştırma geleneği oluşmuş ve uluslararası çeviribilim alanında öne çıkan bir dizi araştırmacının yetişmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum, çeviri tarihinin derinlemesine incelenmesi ve anlaşılması açısından önemli bir gelişmedir.²⁷

1.3. ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ VE BAŞARILI ÇEVİRİNİN TEMELLERİ

Çeviribilim alanında yaşanan gelişmelerle çeviri yöntemleri daha geniş bir çerçeve kazanmıştır. Çevirmen, kaynak metni analiz ederken belirli bir yöntem seçer ve çeviri sürecinde bu yöntemi uygular. Bu süreç, çeviri birimlerinin belirlenmesi, kaynak metnin incelenmesi, mesajın oluşturulması ve biçimsel etkilerin değerlendirilmesi aşamalarını içerir.

Çeviri sürecinde çevirmenin tercih ettiği yöntem ve teknikler, çevirinin kalitesi ve doğruluğu üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Çevirmen, kaynak metni erek dile aktarırken, bu süreçte kullandığı yöntemlerle tasarladığı erek metni şekillendirir. Başka bir ifadeyle tasarlanan erek metin, çevirmenin çeviri yöntemi hakkında belirgin düzeyde okuyucuya bilgi verir.

Literatürde çeviri yöntemlerine ilişkin sayısız görüş bulunmakla birlikte bu başlık altında şu yöntemlere değinilecektir.

Ekleme Yoluyla Çeviri: Ekleme yoluyla çeviri, çevirmenlerin kaynak metne eklemeler yaparak erek dilde anlamı daha açık ve anlaşılır hale getirmeyi amaçladığı bir çeviri yöntemidir. Bu yöntemle erek dilde bilinmeyen kültürel referansların ve özel terimlerin açıklamak adına ek bilgilere yer verilir.²⁸ Örneğin Yedi askı şiirlerinde yer

²⁷ Şehnaz Tahir Gürçağlar, *Çevirinin ABC’si*, 6. baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2022, s. 158.

²⁸ M. Hakkı Suçin. *Öteki Dilde Var Olmak*, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2007, s. 190.

alan “عبس” ve “ذبيان” ifadeleri için “ ‘Abs ve Zubyan kabileleri’ şeklinde bir çeviri ekleme yoluyla çeviridir. Nitekim erek metinde yer alan “kabile” kelimesinin kaynak metin kelime bazında bir karşılığı yoktur. Erek dil okuyucuları için fazlasıyla yabancı olan “عبس” ve “ذبيان” kelimelerinin mahiyetini belirtmek adına çevirmen tarafından eklenmiştir.

Çıkarma Yoluyla Çeviri: Çıkarma yoluyla çeviri çevirmenlerin kaynak metindeki kültürel referansları veya belirli bilgileri erek metinden çıkararak erek kültüre uygun hale getirmeyi amaçladığı bir çeviri yöntemidir. Bu yöntemle erek dil bazında gereksiz bilgilerin çıkarılması ile akıcı ve yalın bir metin inşa edilmektedir. Ancak bu yaklaşımda dikkat edilecek en önemli nokta, metnin anlamını ve bütünlüğünü koruyarak gereksiz unsurların çıkarılmasıdır.²⁹ Örneğin “حمولة أهلها” ifadesini “develerinizin” ifadesi ile karşılamak çıkarma yoluyla çeviri yöntemine bir örnektir.

Öykünme yoluyla Çeviri: Erek metnin tamamen yabancılaştırma yoluna gitmediği durumlarda zaman zaman kısa süreli bir yabancılık metne dahil edilir. Metne dahil edilen bu tür ifadeler, erek dilin sözcüklerinden oluşmakta ve erek dilin sözdizimine uymaktadır. Ancak kaynak dildeki bir ifadenin yapısını model aldığı için de yerli değildir. Bu ifadelerin erek dilin dilsel normlarına dahil olması için belli bir sürece ihtiyaç vardır. Kullanım sıklığı ve toplumun benimsemesine bağlı olarak ya erek dile yerleşir veya terk edilir. İşte bu şekilde erek metne dahil olan sözcük ve ifadelere öykünme adı verilmektedir.³⁰

Erek metinler, her zaman tamamen yabancılaştırma yöntemine başvurmazlar. Bazen, metinlerde kısa süreli bir yabancılık da görülebilir. Bu durum, metne dahil edilen bazı ifadelerin kaynak dildeki yapıları koruyarak erek dilin kelimeleri ve sözdizimi ile oluşturulmasıyla ortaya çıkar. Yani, bu ifadeler erek dilin dilbilgisel kurallarına uyacak şekilde düzenlenmiş olsa da kaynak dilin yapısını taklit ettikleri için tamamen yerli olarak kabul edilmezler.³¹ Örnek olarak “سيحرم” ifadesinin mahrum bırakılır ya da mahrum ederler şeklinde çevirmek bir öykünme örneğidir.

Bu tür yabancı ifadelerin erek dilin dilsel normlarına entegre olabilmesi için belirli bir adaptasyon sürecine ihtiyaç vardır. Bu süreç, ifadelerin ne kadar sık

²⁹ Suçin, 192.

³⁰ Suçin, 171.

³¹ Suçin, 172.

kullanıldığına ve toplumun bu ifadeleri ne kadar benimsediğine bağlı olarak değişir. Eğer ifadeler yeterince yaygın hale gelir ve toplum tarafından kabul edilirse, erek dilin doğal bir parçası haline gelebilirler. Ancak, eğer toplum tarafından yeterince benimsenmez veya kullanımı yaygınlaşmazsa, bu ifadeler erek dilden çıkarılabilir veya kullanılmaktan vazgeçilebilir.

Bu şekilde erek metne dahil olan ve erek dilde zamanla kabul görebilen veya terk edilebilen kelime ve ifadelere öykünme denir. Bu ifadelerin erek dile entegrasyonu, çeviri ve dil alışverişinde kültürel etkileşimlerin nasıl geliştiğine dair önemli bir göstergedir.

Açıklama Yoluyla Çeviri: Açıklama yoluyla çeviri, kaynak metin ile erek metin arasında kültürel, sosyal, dilbilgisel veya sözcüksel düzeylerde ortaya çıkan farklılıkları gidermek amacıyla kullanılan bir çeviri yöntemidir. Bu strateji, kaynak dildeki bir ögenin anlamını ve işlevini değiştirmeden erek dile aktarırken, aradaki semantik boşlukları doldurmak için çevirmen tarafından izlenen bir işlemi ifade eder. Örneğin, kaynak metindeki kültürel veya özel anlamlar, hedef dilde doğrudan karşılığı bulunmadığında, bu anlamları açıklayıcı ek bilgiler veya açıklamalar aracılığıyla iletmeyi amaçlar. Açıklama stratejisinin en büyük avantajı, göndergesel anlamın doğru ve isabetli bir şekilde iletilmesidir. Bu, çevirmenin, kaynak dildeki terimlerin veya ifadelerin tam anlamını hedef dilde etkili bir biçimde aktarabilmesi açısından büyük bir önem taşır. Açıklama, metnin anlamını bozmadan ve kaynak metindeki işlevi koruyarak, erek dildeki okuyucunun anlamayı kolaylaştırır. Ancak, açıklamanın da bazı eksiklikleri vardır. En önemli eksiklik, açıklamanın genellikle sözcükle aynı statüde olmadığıdır. Bu nedenle, kaynak dildeki bir sözcüğün taşıdığı duygusal veya çağrışımsal anlamlar, hedef dile tam anlamıyla aktarılamaz. Duygusal ve çağrışımsal anlamlar, tarihsel süreçte ve belirli bağlamlarda kullanılmış yerleşik sözcükler aracılığıyla ifade edilir. Bu tür anlamlar, açıklama yoluyla çeviride genellikle eksik kalır çünkü açıklama, yalnızca kavramsal ve teknik anlamları açıklamakla sınırlıdır. Sonuç olarak, kaynak dildeki özel anlamların ve duygusal nüansların hedef dile aktarılması zorlaşabilir. Bu nedenle, açıklama yoluyla çeviri, anlamı doğru bir şekilde aktarma konusunda etkili bir yöntem olsa da bazı kültürel ve duygusal derinliklerin

kaybolma riski taşır. Çevirmenlerin, bu stratejiyi kullanırken bu eksikliklerin farkında olmaları ve gerektiğinde ek stratejilerle desteklemeleri gerekebilir.³²

Tüm bunların yanı sıra seçili erek metin karşılaştırması esnasında sıklıkla değinilen iki çeviri yaklaşımı hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

Kaynak Metin Odaklı Çeviri Yaklaşımı: Kaynak metin odaklı çeviri, kaynak metnin biçimsel özelliklerini korumayı amaçlar. Kaynak metnin yapısal özellikleri, kelimeleri ve dizilimi üzerinden erek metin tasarlanır. Bu yöntem, kaynak ve erek diller arasında benzer dilbilgisel yapıların bulunması durumunda iyi sonuçlar verebilir. Örneğin, akraba diller arasında yapılacak bir çeviri işleminde, bu yöntem uygulanarak metnin orijinal yapısı mümkün olduğunca muhafaza edilir ve yüksek düzeyde eşdeğerlik sağlanabilir.³³ Ancak yapısal normlar açısından belirgin düzeyde farklılıklara sahip diller arasında yapılacak bir çeviri eyleminde bu yöntemin birtakım sakıncaları vardır. Bu sakıncalar arasında en belirginini erek metin normlarına aykırılıktır. Bu yöntemle sıkı sıkıya bağlılık erek metin normlarına aykırı çeviri metni ile sonuçlanabilir.

Erek Metin Odaklı Çeviri Yaklaşımı: Erek metin odaklı çeviri ise, kaynak metnin anlamını erek kültüre en iyi şekilde aktarmayı hedefler. Bu yaklaşımın temel odak noktası, kaynak metnin anlamını kaybetmeden, erek dilde anlaşılır ve etkili metin inşa etmektir. Bu yöntemin temel hareket noktası kaynak metin yapısı olmayıp dil dışı gerçekliğin yakalanmasıdır. Yani kaynak metin ifadesinin karşıladığı durum için erek metinde kullanılan ifade biçimi tercih edilir. Bu durum, kaynak metin kelimelerinden ödün vermeyi gerektirebilir. Ancak anlam ve estetik aktarımı düzeyinde bu yöntem çok iyi sonuçlar verebilir. Her yöntemde olduğu gibi bu yöntemin de birtakım dezavantajları vardır. En belirgin dezavantaj kaynak yazarı aşma durumudur. Kaynak metnin semantik alan sınırları iyi çizilmediğinde orijinal metinden sapmalar olabilir. Bu nedenle bu yaklaşımı benimseyen çevirmenler yazar değil çevirmen olduklarının bilincinde olmalıdırlar.³⁴

³² Suçin, 185.

³³ Cem Odacıoğlu, “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Analiz”, **Journal Of History School**, Cilt: 11, Sayı: 34, 2018, s. 1381.

³⁴ Alaattin Uca ve Fırat Soysal, “Bir yerlileştirme örneği: Friedrich von Schiller’e ait “Die Bürgschaft” adlı baladın Ali Bey Hüseyinzâde (Turan) tarafından Türkçeye çevirisi”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 20, 2020, s. 791.

Çeviri, anlam aktarımından fazlasını gerektiren karmaşık ve incelikli bir süreçtir. Dilsel ve kültürel sınırların ötesinde etkili iletişimi yöneten ilkelerin derinlemesine anlaşılmasını içerir. Çeviri ilkeleri, bir metnin anlamını ve özünü bir dilden diğerine aslına sadık bir şekilde aktarma arayışında olan çevirmenlere yol gösteren temel ilkelerdir. Çeviri yöntemleri ise bu ilkeleri gözeterek çevirilerinin doğru, kültürel açıdan duyarlı ve estetik açıdan hoş olmasını sağlayabilirler.

Başarılı bir çevirinin temelinde kaynak metne bağlı ve sadık kalma ilkesi yatmaktadır. Çevirmenler, dil, bağlam, üslup ve benzeri incelikleri hesaba katarak kaynak metnin anlamını mümkün olduğunca doğru bir şekilde aktarmaya çalışmalıdır. Kaynak metne bağlılık, sadece kelimeleri ve cümleleri çevirmeyi değil aynı zamanda yazarın tonunu, tarzını ve niyetini yakalamayı da gerektirir. Çevirmen, yazarın tonunu ve tarzını, metnin ritmini ve akışını yakalamaya çalışırken çok dikkatli olmalı yazar değil çevirmen olduğunun bilincinde hareket etmelidir.³⁵ Nitekim çevirmenin görevi yeni bir şeyler söylemek değil mümkün olan en üst düzeyde kaynak metnin eşdeğerini inşa etmektir. Çevirmenler, kaynak metne sadık kalarak çalışmanın özünün korunmasını ve erek dildeki okuyucuların kaynak materyalin gerçek bir temsilini almasını sağlayabilirler.

Çevirinin temel ilkelerinden biri de erek dilde anlaşılabilirliğin ve okunabilirliğin sağlanmasıdır. Çeviri sürecinde erek kitlenin dil yeterliliği, eğitim durumu, okuma düzeyi gibi faktörler dikkate alınarak erek kitlenin kolayca anlayabileceği çeviriler üretilebilir. Erek kitleye uygunluk, erek kitle özelliklerine göre değişiklik gösterir. Anlaşılabilir ve okunabilir erek metin inşa etmek açık ve özlü bir dil kullanmayı, erek kitle analizini iyi yapmayı gerektirir. Çeviri metninde netlik ve okunabilirlik ön planda tutularak, çevirilerinin geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması sağlanabilir ve kaynak metinde verilmek istenilen mesaj etkili bir şekilde iletilebilir.

Kültürel duyarlılık, çevirmenlere çalışmalarında yol gösteren bir diğer temel ilkedir. Dil, kültürle derinden iç içe geçmiş durumdadır ve çevirmenlerin bir metinde yer alan kültürel unsurlara uyum sağlaması gerekir. Kültürel duyarlılık sadece kelimeleri tercüme etmekten daha fazlasıdır. Metnin yazıldığı kültürel bağlamın ve erek kitlenin kültürel beklentilerinin anlaşılmasını gerektirir. Kaynak metni erek dili

³⁵ Mehmet Cem Odacıoğlu ve diğerleri. “Çevirmen Bir Simülatör Mü Yoksa “Gerçek” Bir Yazar Mı? Çevirmenin Çeviri Sürecindeki Konumunun Venutici Bakış Açısından Bir Analizi”, **Tarih Okulu Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 26, s. 633.

konusanların kültürel normlarına ve tercihlerine uyacak şekilde uyarlama anlamına gelen yerleştirme stratejisi ile kaynak metin unsurlarını yabancılığını erek metin okurlarına yansıtmayı ifade eden yabancılaştırma stratejisi bu konuya değinmektedir.³⁶ Çevirmenler, kültürel duyarlılığı ve yerleştirmeyi çevirilerine dahil ederek diller arasındaki uçurumu kapatabilir ve muhatapları için daha anlamlı ve etkili bir okuma deneyimi sunabilir.

Bağlam ve üslup, bir çevirinin tonunu ve tarzını belirleyen önemli birer çeviri ilkeleridir. Çevirmenler metnin kullanıldığı bağlamı (resmi bir belge, edebi bir eser veya bir pazarlama materyali) dikkate almalıdır. Bu sayede, çevirilerinin tonunu ve stilini belirli bağlama ve üsluba uyacak şekilde uyarlayarak okuyucularda yankı uyandıran daha özgün ve ilgi çekici metinler oluşturabilirler.

Her yazarın üslubu, dilin kişisel bir yansıması olarak kabul edilebilir. Yazarlar, kendi dünyalarını özgün bir biçimde kurar ve bu dünyayı şekillendiren imgeler, mecazlar, kafiyeleler, anlatım tarzı, kelime tercihleri ve yazım teknikleri o yazarın üslubunun temel taşlarıdır. Yazarın hayal dünyası, hayatı kavrayış biçimi, kültürel birikimi de üslubunda yer bulur ve her bir metin, bu unsurların bir araya gelmesiyle kendine has bir kimlik kazanır. Yazarın üslubu, dilin ruhuyla kişisel bir diyalog kurma biçimi olarak ortaya çıkar.³⁷

Bu ilkeler, çeviri sürecinin temel taşlarıdır ve çevirmenlerin metinleri doğru, anlaşılır ve etkili bir şekilde çevirmelerine yardımcı olur. Ancak çeviri ilkelerinin burada zikredilenlerden çok daha geniş ve kapsamlı olduğunu unutmamak gerekir.

Sonuç olarak çeviri sanatında ustalaşmak, bu karmaşık ve çok yönlü süreci yöneten temel ilkelerin derinlemesine anlaşılmasını gerektirir. Çevirmenler doğruluğu, kültürel duyarlılığı, açıklığı ve bağlamı ön planda tutarak kaynak metne sadık, kültürel açıdan anlamlı ve hedef kitlenin ilgisini çeken çeviriler üretebilir. Ayrıca çevirmenler, bu ilkeleri benimseyerek ve becerilerini sürekli olarak geliştirerek dilsel ayrımları ortadan kaldırabilir, kültürler arası anlayışı geliştirebilir ve küresel edebiyat ortamını sanat ve uzmanlıklarıyla zenginleştirebilirler.

³⁶ Mesut, Kuleli, "Culture specific items in literary texts and their translation based on "foreignization" and "domestication" strategies", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 07, 2020, s. 626.

³⁷ Gürkan Dağbaşı, **Arapçadan Türkçeye Yapılan Şiir Çevirilerinin Dil, Estetik ve Üslup Bakımından İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2017, s.27.

1.4. ÇEVİRİDE EŞDEĞERLİK

Her alanda olduğu gibi, çeviri sürecinin de kendine özgü kavramları, kuramları ve kuralları bulunur. Bu özel alanın merkezinde yer alan kavramlardan biri de şüphesiz eşdeğerlik kavramıdır. Eşdeğerlik temel düzeyde, bir dildeki ifadenin diğer bir dildeki karşılığı olarak tanımlanabilir.³⁸

Çeviride eşdeğerlik, dil biliminin en tartışmalı konularından biridir ve bu konu, Antik Dönemlere kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Tarih boyunca, metin türlerine bağlı olarak çeşitli çeviri yöntemleri geliştirilmiş ve çeviri kuramları ortaya konulmuştur. Bu kuramlar, eşdeğerlik konusunu farklı açılardan ele almış ancak dilbilimciler ve çeviri bilimciler arasında bu konuda tam bir uzlaşa sağlanamamıştır.³⁹

Diller arasında kelime düzeyinde tam bir eşdeğerlik bulmak neredeyse imkansızdır. Bunun nedeni, her dilin kendine özgü anlam ve çağrışım dünyasına sahip olmasıdır. Her dil, dış dünyayı ve göstergeleri özgül bir biçimde yorumlar ve kavramsallaştırır. Bu durum, çeviri sırasında eşdeğerlik yakalamayı zorlaştırır.

Eşdeğerlilik kavramı konusunda tek bir yaklaşımdan söz etmek mümkün değildir. Bu başlık altında Eugene Nida'nın tasarladığı biçimsel eşdeğerlik ve dinamik eşdeğerlik yaklaşımlarından bahsedilecektir.

Biçimsel eşdeğerlik: Biçimsel eşdeğerlik, çeviri sürecinde, kaynak dildeki metnin biçimsel ve yapısal özelliklerinin erek dile olabildiğince benzer şekilde aktarılmasını ifade eden bir kavramdır.⁴⁰ Kaynak dildeki dilbilgisel, sözcüksel ve anlamsal yapıların erek dilde en yakın eşdeğerini sunan aktarımdan ibarettir.⁴¹ Bu yaklaşımda amaç, metnin yalnızca anlamını değil, aynı zamanda biçimini, yapısını ve düzenini de korumaktır.

Bu tür bir eşdeğerlik, çevirmenin, kaynak metnin yapısal unsurlarını, örneğin cümle yapısını, paragrafların düzenini ve hatta satır aralarını, erek dilde benzer şekilde yansıtması gerektiği anlamına gelir. Örneğin, bir şiirin çevirisinde, orijinal eserdeki uyak düzeni, ritim ve dize uzunlukları gibi biçimsel özelliklerin mümkün olduğunca

³⁸ Zengin, s. 106.

³⁹ Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 38.

⁴⁰ Nahide Arslan, "Kültürel Unsurların Aktarımında Sinirsel Makine Çevirisinin İşlerliği: Nasreddin Hoca Fıkraları Üzerine İnceleme", *International Journal of Language Academy*, Sayı:47, 2023, s. 359.

⁴¹ Suçin, s. 30.

korunması, biçimsel eşdeğerliğin sağlanmasına yardımcı olur. Biçimsel eşdeğerlik, özgün metnin sözdizimini, biçimini ve kendine özgü anlatımını, erek metinde aynı olmasa da benzer bir estetik etki sağlayacak şekilde aktarmaya çalışır. Özellikle yazınsal eserlerde, estetik unsurlar, deyimler, söz oyunları, uyaklar, imgeler ve eğretilmeler gibi biçimsel özelliklerin korunması bu yaklaşımın temel amacıdır.⁴²

Biçimsel eşdeğerlik, kaynak metindeki estetik ve yapısal unsurların erek dile aktarılmasını hedeflemektedir. Ancak, iki dil arasında büyük yapısal farklılıklar olduğunda biçimsel eşdeğerlik sağlamak kolay değildir. Bu durumda, çevirmen hem biçimsel hem de anlamsal dengeyi sağlamak için yaratıcı çözümler geliştirmek zorunda kalabilir. Aksi takdirde erek metin normlarına aykırı ve kaynak metin normlarını taşıyan çeviri metinleri ortaya çıkabilir. Metnin orijinal formunu ve yapısını koruyarak aynı deneyimi yaşamasını sağlamayı amaçlayan bu yaklaşımda çevirmen, erek metin normlarını da gözetmelidir. Sonuç olarak, biçimsel eşdeğerlik, çevirinin hem yapısal hem de estetik bütünlüğünü koruma çabasında önemli bir rol oynar.

Dinamik eşdeğerlik: Dinamik eşdeğerlik, çeviri dünyasında, kaynak dildeki metnin erek dildeki okuyucuya benzer bir etki ve anlam sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımı ifade eder. Bu kavram, çevirinin sadece kelime ya da cümle düzeyinde değil, aynı zamanda okuyucuda uyandırdığı duygusal ve kültürel etkiler açısından da kaynak metne eşdeğer olmasını ifade eder.

Dinamik eşdeğerlik, çeviride özgün metnin fiziksel yapısının ötesine geçer ve metnin ilettiği mesajın erek kültürde aynı etkiyi yaratmasına odaklanır. Bu yaklaşım, özgün metnin kaynak toplumda ve kültürde oluşturduğu etkinin, erek toplumda ve kültürde de benzer bir şekilde ortaya çıkmasını hedefler. Buradaki temel prensip, mesajın sadece yüzeysel anlamını değil, aynı zamanda yaratmayı amaçladığı etkiyi de korumaktır.⁴³

Bu yaklaşımda çevirmen, kaynak metindeki anlamı erek dil okuyucularına en etkili şekilde iletmeye çalışır. Metnin orijinalindeki kültürel, duygusal ve sosyal bağlamları göz önünde bulundurarak, erek dilde okuyucunun aynı tepkileri vereceği bir çeviri metni tasarlamaya çalışır. Bu yaklaşımla çeviri faaliyetinde bulunan

⁴² Yılmaz, Çeviri Estetiği, s.41.

⁴³ Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 41.

çevirmenler, kaynak metnin kültürel ve dilsel farklılıklarını göz önünde bulundurarak, okuyucunun bu metni anlayabileceği ve etkileyici bulabileceği bir dil ve üslup kullanmaya özen gösterir. Örneğin, bir reklam sloganı ya da mizahi bir anlatım, kaynak dilde belirli bir etkiye sahip olabilir. Dinamik eşdeğerlik yaklaşımı, bu etkinin erek dilde de aynı şekilde yaşanmasını sağlayacak çözümler sunar. Bu, bazen kaynak metnin birebir çevirisinden sapmayı ve erek dilin kültürel dinamiklerine uygun çözümler geliştirmeyi gerektirebilir. Bu noktada çevirmen kaynak metin anlamını aşmamaya ve eksik aktarmamaya özen göstermelidir. Sonuç olarak, dinamik eşdeğerlik çevirinin etkisini ve anlamını koruyarak, erek dilde okuyucuda benzer bir tecrübe oluşturmayı amaçlayan bir çeviri yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, çevirinin sadece kelimelerin değil, aynı zamanda metnin duygusal ve kültürel etkisinin de erek dilde başarılı bir şekilde yansıtılmasını ifade eder.

1.5. ÇEVİRİDE ESTETİK

Çeviri, sözcüklerin bir dilden diğerine dönüştürülmesinin ötesine geçen karmaşık bir sanattır. Bu sürecin merkezinde, eserin estetik unsurlarını yakalamak ve bunları, farklı dilsel ve kültürel bağlama aktarmak gibi hassas bir görev yatmaktadır. Başarılı bir çeviri yalnızca orijinal metnin anlamını aktarmakla kalmaz, aynı zamanda onun güzelliğini, tarzını ve duygusal yankısını da korur.

Çeviri, zihinsel bir süreç olup, anlamayı ve anlatmayı içeren iki aşamalı bir eylemdir. Bu sürecin karmaşıklığı, genellikle kaynak dil ile erek dil arasında birebir sözcüksel bir uyum bulunmamasına dayanır. Özellikle yazın çevirilerinde, dil yapılarındaki farklılıklar nedeniyle biçimsel uyum yerine, anlamsal estetik ön plana çıkar. Arapça-Türkçe çevirileri ele alırsak, diller arasındaki yapısal farklılıklar, metindeki iletilerin biçimsel estetik değil, anlamsal estetik yoluyla aktarılmasını gerektirir. Kelimesi kelimesine çeviri yöntemi, genellikle anlamın estetik yönünü tam olarak yansıtamaz. Bunun nedeni, her dilin kendine özgü yapı ve özelliklerinin bulunmasıdır. Arapça, bu farklılıklar açısından diğer dillerden belirgin şekilde ayrılır. Dilin yapısı, kelime telaffuzu, cümle dizilişi, biçim ve biçem farklılıkları gibi özel konuları içermesi Arapçayı diğer dillerden ayıran unsurlardır.⁴⁴Bu nedenle, çeviride

⁴⁴ Yılmaz, Çeviri Estetiği, s. 86.

anlam estetiğinin yakalanması, kaynak metin ve erek metin yapısına hakim olup erek metin normlarına uygun aktarım yapmayı gerekli kılar. Çevirmen, bu anlam estetiğini sağlamak için her iki dile de son derece hakim olmalıdır. dilin özgün estetiğini ve anlatımını doğru bir şekilde yansıtmak için anlamın derinliğine ve bağlamına odaklanması gerekir.

Kültürel unsurlar anlamsal estetik düzeyinde çevirmenler için benzersiz zorluklar çıkarabilir. Deyimler, atasözleri ve semboller gibi kültürel unsurlar, orijinal eserin dilinde ve geleneklerinde derin köklere sahiptir ve erek dilde doğrudan eşdeğerleri olmayabilir. Çevirmenler, metnin anlamının ve etkisinin çeviri sırasında kaybolmamasını sağlamak için özgün yöntemlere başvurabilir.

Yazın çevirilerinde özellikle de edebi metin çevirilerinde en önemli estetik unsurlardan biri dil ve üsluptur.⁴⁵ Her yazarın, kelime seçimlerine, cümle yapısına ve üslubuna yansıyan benzersiz bir tarzı vardır. Bu bağlamda üslup, bir çevirinin estetik değerini belirleme ve ortaya koyma yolunda bir vasıtaadır.⁴⁶ Çevirmenler, yazarın üslubunu dikkatle inceleyerek erek dilde dil ve üslubun eşdeğerini tasarlamaya çalışmalıdır. İster bir romanın lirik düzyazısı ister bir şiirin ritmik akışı olsun, yazarın tarzını yakalamak, orijinal eserin bütünlüğünü ve estetiksel etkisini korumak başarılı bir çevirinin olmazsa olmazıdır.

Çeviride estetik unsurlardan biri de bağlamdır. Metni doğru anlamak ve anlam kayıplarını önlemek için bağlamın önemi büyüktür. Dilde bağlam, anlamın kaynağıdır. Zira bağlam, metindeki temel kavramlar için genel bir fikir sağlar ve anlamlandırma sürecine büyük katkıda bulunur. Bağlam, metin içindeki anlamı belirleyen temel bir sistemdir. Bir kelimenin veya ifadenin anlamı, diziliminde yer alan diğer kelimeler ve metnin genel atmosferi tarafından şekillendirilir. Yani, bir kelimenin anlamını doğru bir şekilde belirlemek için, öncesindeki ve sonrasındaki kelimelerin işlevi ve metnin genel atmosferi büyük rol oynar. Yazın metinlerinde bağlam, metnin estetiğini ve mesajını doğru bir şekilde aktarabilmek için hayati bir rol oynar.⁴⁷

Şiir veya farklı bir müzikal yapıya sahip eserler söz konusu olduğunda ritim ve akış, çeviri sürecinde gözetilmesi gereken estetik unsurlardır. Çeviri sürecinde, orijinal metnin ritmi saptanmalı ve onun ritmi ve akışı erek metinde yansıtılmaya

⁴⁵ Zengin, s. 79.

⁴⁶ Yılmaz, **Çevirinin Estetik Boyutu**, s. 127.

⁴⁷ Yılmaz, **Çeviri Estetiği**, ss. 105-106.

çalışılmalıdır. Bu durum, orijinal eserin anlamına sadık kalarak müzikalitesini yakalamak için kafiye, ölçü, aliterasyon, asonans ve benzeri sanatlara başvurmayı gerektirebilir.

Sonuç olarak, estetik unsurlar çeviride hayati bir rol oynamakta, çevirmenlerin bir esere hayat vermesini ve onu daha geniş bir okuyucu kitlesi için erişilebilir kılmasını sağlamaktadır. Çevirmenler stil, ritim, akış, bağlam, üslup ve kültürel referanslar gibi unsurları gözeterek orijinal metnin özünü yakalamakla kalmayıp aynı zamanda başlı başına bir sanat eseri olarak çeviri metni tasarlayabilirler. Nitekim, edebiyatın güzelliği ve gücünün dilsel sınırları aşabilmesi ve dünyanın her yerindeki okuyuculara sunulması, bu estetik unsurların çeviri sürecinde dikkate alınmasıyla sağlanabilir.

1.6. YERLİLEŞTİRME-YABANCILAŞTIRMA STRATEJİSİ

Çeviri bir dilde yazılmış bir metni başka bir dile aktarma sürecidir. Bu süreç, kaynak metinde yer alan içeriğin anlamı korunarak erek dile en uygun biçimde aktarılmasını amaçlar. Bu aktarım sürecinde çevirmen eşdeğerlik bağlamında birtakım engellerle karşılaşır. Bu engellerin büyük bir bölümü kaynak dil ile erek dil arasındaki dilsel ve kültürel farklılıklardan kaynaklanır. Bu farklılıklar, çevirinin doğru anlamı iletmekte zorlanmasına neden olabilir ve çeviride hatalara yol açabilir.

Çeviri sürecinde karşılaşılan bu tür dilsel ve kültürel farklılıklar karşısında nasıl bir strateji benimseneceği çevirmenin çeviri anlayışına göre belirlenecektir. Çevirmen, kaynak dilde yer alan dilsel ve kültürel farklılığı ya koruyarak hedef dile aktaracak ya da erek dile uygun dilsel dizilim ve kültürel normlarla değiştirecektir. Diller arasındaki bu tür farklılıkların meydana geldiği durumlarda çevirmenin karşı karşıya kaldığı bu iki durum yerlileştirme ve yabancılaştırma olarak ifade edilmiştir.

Yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejileri, Lawrence Venuti tarafından ortaya atılmış ve çeviri teorisinde önemli bir yer edinmiştir. Bu iki strateji, çevirinin dil ve kültür arasındaki ilişkiyi nasıl ele aldığını ve çevirmenin karar süreçlerini nasıl şekillendirdiğini açıklamaya çalışır.

Çeviribilimci Lawrence Venuti, bu iki yaklaşımı kültürel bir perspektiften değerlendirmektedir. Yerlileştirme stratejisinde, çeviri yapılan metin, erek dilin

kültürüne uygun bir şekilde uyarlanır. Bu yaklaşımda, metnin yabancılığı erek dil okuyucuları için minimize edilmeye çalışılır. Venuti, yerlileştirmeyi, çevrilen metnin erek dildeki kültürel normlara uygun hale getirilmesi olarak tanımlar.⁴⁸ Diğer yandan, yabancılaştırma stratejisi, metnin özgün yabancı özelliklerini koruyarak erek dildeki normları zorlayarak aktarımı ön görür . Bu yöntem, çevirinin orijinal kültürel unsurlarını erek metin okuyucularına yansıtmayı savunur.⁴⁹

Yerlileştirme stratejisinin erek metinde yapılan bir tür kültür nakli olduğu söylenebilir.⁵⁰ Bu yaklaşıma göre çevirmen metni, erek dil okuyucusunun daha kolay anlayabileceği ve aşına olacağı şekilde düzenler. Yerlileştirme, genellikle terimlerin yerlileştirilmesi, kültürel referansların ve öğelerin erek kültüre uygun hale getirilmesi gibi yöntemlerle gerçekleştirilir. Böylece, çeviri metni daha kolay okunabilir ve anlaşılabilir hale gelir.

Yabancılaştırma yaklaşımı ise çevirinin, mümkün olduğunca orijinal dil ve kültürün özelliklerini korumasını savunur.⁵¹ Bu yaklaşıma göre, orijinal dilin ve kültürün özellikleri mümkün olduğunca erek dile aktararak erek dildeki okuyucularda yabancılık duygusu uyandırılır.⁵² Yabancılaştırma, yabancı terimlerin ve yapıların korunması, kültürel referansların açıklanması gibi yöntemlerle gerçekleştirilir. Bu şekilde, çeviri metni daha çok orijinal metnin ruhunu taşır ve erek dildeki okuyuculara farklı bir kültürel deneyim sunabilir.

Yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejileri, çeviri sürecinde çeşitli faydalar sağlar. Yerlileştirme, çeviri metnini erek kültürün dil ve normlarına uygun hale getirerek okuyucuların daha kolay anlamasını sağlar. Bu, çevirinin erek kültüre entegrasyonunu güçlendirir ve metnin daha erişilebilir olmasını sağlar.⁵³ Yabancılaştırma ise çeviri metninin orijinal dil ve kültürün özelliklerini mümkün olduğunca korumasını ve erek dildeki okuyuculara orijinal metnin zenginliğini

⁴⁸ Lawrence Venuti, **Translator's invisibility: A history of translation**, Londra ve New York, Routledge, s. 22

⁴⁹ Sevtap Günay Köprülü, Erkan Yüce, "Çeviride Yerlileştirme ve Yabancı Dil Öğretiminde Yeri", **Söylem Filoloji Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2019, s. 507.

⁵⁰ Suçin, s. 176.

⁵¹ Venuti, s. 24.

⁵² Suçin, s. 169.

⁵³ Evren Barut ve İlknur Baytar, "Çeviride Kültürel Öğelerin Aktarımı İçin Başvurulan Yöntem ve Stratejilere İlişkin Bir İnceleme: Robert Louis Stevenson'ın "Define Adası" Eserinden Yerlileştirme Stratejisi Örnekleri", **International Journal of Language Academy**, Sayı: 37, 2021, s. 22.

aktarmasını sağlar. Bu şekilde, okuyucular farklı kültürel deneyimler yaşayabilir ve metnin ruhu daha iyi korunabilir.

Bu iki stratejinin doğru çalıştırılması ile kültürel referansların doğru aktarımı sağlanabilir. Yerleştirme ve yabancılaştırma stratejileri, özellikle kültürel unsurların aktarımında üst düzey eşdeğerlik sağlamaya yardımcı olur. Metinleri nasıl aktaracakları konusunda çevirmenleri eleştirel düşünmeye teşvik eder. Çevirmenler, metnin türüne, amacına ve hedef kitleye bağlı olarak hangi stratejiyi kullanacaklarını değerlendirerek çeviri pratiğini geliştirebilirler. Her iki strateji de çevirinin etkinliğini artırabilir. Yerleştirme, erek kültürdeki okuyucuların daha çabuk ve kolayca metni anlamasını sağlayarak iletişim engellerini azaltabilir. Yabancılaştırma ise orijinal metnin özgünlüğünü koruyarak metnin etkisini ve derinliğini koruyabilir.

Bu faydalar, çeviri sürecinde karşılaşılan zorlukları aşmak ve metnin doğru bir şekilde aktarılmasını sağlamak için çevirmenlere rehberlik eder. Her iki stratejinin de kullanımı, çevirinin etkili ve başarılı olmasını sağlamak için dikkatlice değerlendirilmelidir.

1.7. MUALLAKALAR

Mu'allakat (معلقات) terimi, Arap şiirinin en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilen ve "askıya asılan şiirler" anlamına gelen klasik bir terimdir. Bu şiirler, Arap edebiyatında büyük bir öneme sahiptir ve özellikle Câhiliye Dönemi (İslam öncesi Arap Dönemi'nde) ünlü şairlerin eserlerini içermektedir. Mu'allakat, köken olarak "alâqa(علق)" kelimesine dayanmaktadır, bu da bir şeyi diğer şeylerle irtibatlandırmak ve sevmek anlamına gelir. Mu'allakat kelimesi, ilk olarak 10. yüzyılda Ebû Zeyd el-Kureşî'nin "Cemheretü eş'âri'l-'Arab" adlı eserinde geçmiştir. Bu antolojide sekiz muallaka şairinin şiirleri bulunmaktadır. Şiirler, uzun kasideler olarak bilinen yedi Mu'allaka şiirinin toplandığı bir koleksiyon olarak kabul edilmiştir.

Mu'allakat olarak bilinen bu şiirler, genellikle Arap yarımadasındaki panayırlar gibi etkinliklerde düzenlenen şiir yarışmalarında seçilmiştir. Şiirler keten bezlerine altın suyu ile yazılmış ve Kâbe'nin duvarına asılmıştır. Ancak bu rivayetin doğruluğu konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Edebiyat tenkitçisi Ebû Ca'fer

en-Nehhâs, Hammâd er-Râviye'nin yedi mu'allaka kasidesini derlediğini belirtirken, şairlerin Kâbe'ye asıldığını doğrulayan kesin bir bilgi sunmamaktadır.

Mu'allakât şairlerinin kimliği konusunda da çeşitli görüşler mevcuttur. İbn 'Abdürabbih'in belirttiği listeye göre, mu'allaka şairleri şunlardır: İmru'lkays b. Hucr, Tarafe b. 'Abd, Hâris b. Hillize, 'Amr b. Kulsûm, Zuheyr b. Ebû Sulmâ, 'Antere ve Lebîd b. Rebî'a. Diğer yazarlar bu listeyi genişletmiş veya değiştirmiştir. Örneğin, Ebû Zeyd el-Kureşî ve İbn Haldûn, bazı şairleri listeye eklemiştir. İmru'lkays b. Hucr, bu şairler arasında en eskisidir ve milâdî 6. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Diğer şairler genellikle bu yüzyılın ikinci yarısında faaliyet göstermiştir.

Mu'allakat şairleri, klasik kaside tarzında yazılmıştır ve genellikle her beyitte aynı kafiyei tekrar eder. İlk beyitte kullanılan kafiye "musarra" adı verilen kafiye düzenini takip eder. Şiirlerin başlangıcı genellikle romantik bir giriş olan nesîb (eski sevgilinin hatırası) ile başlar. Bu tarzı ilk kullanan şairin İmru'lkays olduğu belirtilir. Mu'allakât'ın çoğu, atları, develeri, çöl hayatını ve çeşitli sahneleri tasvir eden uzun bölümler içerir. Kasideler, methiye (övgü) ve fahriye (övgü ve kendini beğenme) bölümleriyle sona erer. Zuheyr 'in mu'allakas, Câhiliye Dönemine dair tarihî bilgileri içeren önemli bir kaynak olarak kabul edilir.

Mu'allakat şairlerinin dili, Arap yarımadasında hangi yörede yazılmış olursa olsun, ortak bir şiir dili olan fasîh dildir. Çeşitli lehçelere ait kelimeler ve ifadelerden arındırılmıştır. Eski Arap şiirinin, dolayısıyla Mu'allakaların uydurma olduğu yönündeki görüşlere karşı dikkatli yaklaşmak gerekmektedir. Son incelemeler, Câhiliye Dönemi'nde yazı kullanma geleneğinin varlığını ve sözlü rivayetlerin güvenilirliğini desteklemektedir.

Mu'allakat şairleri, nahiv ve lûgat bilgisi ile Kur'an'ın tefsiri ve garîb kelimelerin açıklanmasında önemli bir kaynak olarak kullanılır. Sîbeveyhî'nin *el-Kitâb*'inde sadece yirmi dört mu'allaka dizesi bulunmasına rağmen, diğer gramer âlimleri bu şiirlerden çok sayıda örnek vermiştir. 'Abdülkâdir el-Bağdâdî ve Nâfî b. Ezrak'ın çalışmaları, mu'allaka şairlerinin şevâhid olarak kullanıldığını gösterir.

Mu'allakat'ın şerh ve tercümeleri çok sayıda çalışmaya konu olmuştur. 9.yüzyıldan itibaren birçok şerh kaleme alınmış, bu şerhlerden bazıları zamanımıza ulaşmıştır. Bu eserler arasında Ebû Bekir İbnü'l-Enbârî, Ebû Ca'fer en-Nehhâs, Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî ve diğerleri tarafından yazılanlar bulunmaktadır.

Mu'allakat'ın çeşitli dillerdeki tercümeleri arasında Farsça, Türkçe, İngilizce, Almanca ve diğer dillerdeki tercümeler yer almaktadır. İlk Türkçe tercüme M. Şerafettin Yaltkaya tarafından yapılmış, daha sonra İsmet Zeki Eyüboğlu ve Sadık Yalsızuçanlar da bu eserleri Türkçeye çevirmiştir. Mu'allakat'ın şerhleri ve tercümeleri, bu önemli edebi eserlerin daha geniş bir okuyucu kitlesi tarafından anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.⁵⁴

Yedi askı şiirleri Arabistan Yarımadası'ndaki Cahiliye Dönemi yaşamını ve kültürünü yansıtan çeşitli konuları ele alır. Yedi askı şiirlerinde öne çıkan konuları şunlardır:

Yitik mekanlar (Taleliyye); Yedi askı şairleri, dostlar ve sevgililerle geçirilen zamandan ve eski anıları canlandıran yitik mekanlardan hasret ve özlemle bahsederler.

Aşk: Yedi askı şiirlerinde sıklıkla değinilen konulardan biri aşk ve aşıklar arasındaki duygusal ve romantik bağlardır. Bu şiirlerde aşk, özlem ve duygusal bağların şairane bir tarzda sunumu yapılmaktadır. Şairler sevgilinin güzelliğini, özlem ve ayrılığın acısını dile getirirler.

Doğa ve hayvan betimlemeleri: Yedi askı şairleri, çöl, vadi, bulut gibi doğal manzaraları ve binit hayvanlarını detaylı ve etkileyici bir şekilde tasvir eder. Bu betimlemeler, dönemin doğa koşulları ile ilgili okuyuculara önemli bilgiler sunmaktadır.

Cesaret ve Kahramanlık: Cesaret ve kahramanlık temaları yedi askı şiirlerinde öne çıkan ve sıklıkla değinilen temalardır. Şairler kendilerinin ve kabilelerinin cesaretinden sıklıkla bahsederler ve savaş alanındaki kahramanlıklarını övgüyle dile getirirler. Yedi askı şiirlerinin ana temaları yukarıda bahsi geçen dört konu olmakla birlikte bu konuların tâli konuları da bu şiirlerde yer almaktadır.⁵⁵

⁵⁴ Süleyman Tülücü, "Muallakât", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Ankara, 2020, Cilt: 30, ss. 308-310.

⁵⁵ Ayşe Hümeysra Süzen, "Türkçeye yapılan Yedi Askı (Mu'allakât) çevirilerinin karşılaştırmalı incelemesi", **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 31, 2022, s. 1093.

İKİNCİ BÖLÜM

EREK METİN ÇEVİRMENLERİ VE YEDİ ASKI ÇEVİRİ

KARŞILAŞTIRMASI

2.1. EREK METİN ÇEVİRMENLERİ

2.1.1. Şerafettin Yaltkaya

Şerafettin Yaltkaya, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi'nin önemli alimlerinden biri olarak kabul edilir. 17 Kasım 1880 tarihinde İstanbul'un Kocamustafapaşa semtinde doğmuştur. Eğitim hayatına Fîruz Ağa Sıbyan Mektebi'nde başlamış ve hafızlık yapmıştır. Daha sonra Dâvud Paşa Rüşdiyesi'ni ve Öğretmen Okulu'nu tamamlayarak öğretmenlik mesleğine adım atmıştır. Bu süreçte Arap edebiyatı alanında ünlü âlim İsmail Saib Efendi'nin derslerini takip etmiş; Türkçe, Arapça ve Farsça'yı iyi derecede konuşup yazabildiği, Fransızca'ya da aşina olduğu belirtilmiştir.⁵⁶

Cumhuriyetin ilanından sonra, o dönemin önde gelen eğitim kurumu olan Dârülfünun'da İlahiyat Fakültesinde Kelam Tarihi profesörü olarak görev yapmıştır. 1933 yılında Ordinaryüs unvanı verilerek üniversitede daha yüksek akademik unvanlara ulaşmıştır. 1942 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Diyanet İşleri Başkanı olarak atanmış, bu görevini sürdürdüğü sırada 23 Nisan 1947 tarihinde vefat etmiştir.

Şerafettin Yaltkaya'nın akademik çalışmaları Arap edebiyatı ve kelam-felsefe alanlarında yoğunlaşmış olup, tasavvuf, Türk düşüncesi tarihi ve ilmiye sınıflı-medreseler tarihi konularına da ilgi göstermiştir. Altıncı asrın sonlarından itibaren çeşitli eserler vermiş; bu eserler arasında öne çıkanlar arasında *Târîh-i Kur'ân-ı Kerîm*, *Kelâm Tarihi*, *Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin*, *Baypars Tarihi*, *Yedi Askı: el-Mu'allakatü's-Seb'a*, *Benim Dinim*, *Dinî Makalelerim*, *Va'zlar* ve *Hatiplik ve Hutbeler* gibi kitaplar bulunmaktadır.⁵⁷

⁵⁶ Ali Duman, "Şerafeddin Yaltkaya ve "Mu'tezile ve Husn-Kubh Meselesi" Makalesi", **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi II**, Sayı: 4, 2002, s. 53.

⁵⁷ İsmail Kara, "Yaltkaya, Mehmet Şerafettin", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2013, Cilt: 43, ss. 308-310.

Özellikle *Yedi Askı: el-Mu‘allaqatü’s-Seb‘a* eseri, muallaka şiirlerinin Türkçe tercümesi ve Arapça asıllarıyla birlikte muallaka şairlerinin hayat hikayelerini içeren önemli bir çalışma olarak bilinir. Yaltkaya, ayrıca çocuklar için yazdığı manzum ilmi hal ve ahlâk kitabı *Benim Dinim* ile vaazlarını ve hutbelerini derlediği eserlerle de dikkat çekmiştir.

Şerafettin Yaltkaya hem eğitim hem de din alanındaki derin bilgisi, akademik katkıları ve yazdığı eserlerle Türk entelektüel hayatında önemli bir iz bırakmış, Cumhuriyet Dönemi’ndeki aydınlanma sürecine katkıda bulunmuş bir ilim adamı olarak anılmaktadır.

2.1.2. Kenan Demirayak, Nevzat Hafis Yanık, Nurettin Ceviz

2.1.2.1. Kenan Demirayak

Kenan Demirayak, Türkiye’nin önde gelen Arap edebiyatı araştırmacılarından biridir. 10 Mayıs 1961 tarihinde Altınyayla-Burdur’da doğan Demirayak, akademik kariyerine Atatürk Üniversitesi’nde başlamış ve bu üniversiteden mezun olmuştur. İlk olarak 1986 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi’nde Arap Dili ve Edebiyatı alanında araştırma görevlisi olarak görev almıştır. Yüksek lisansını İslâm Medeniyetleri ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı’nda (1989) ve doktorasını Atatürk Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda (1992) tamamlamıştır.

Akademik kariyerindeki ilerleyişinde 1992 yılında yardımcı doçent, 1995 yılında doçent ve 2001 yılında profesör unvanlarını almıştır. Demirayak, Atatürk Üniversitesi’nde bölüm başkan yardımcılığı, anabilim dalı başkanlığı, fakülte kurulu profesör temsilciliği gibi çeşitli idari görevleri üstlenmiştir. Ayrıca, 2004-2008 yılları arasında Fen-Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcılığı ve 2014-2016 yılları arasında Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Demirayak’ın araştırma ve incelemeleri çeşitli tarihlerde Libya, Mısır, Lübnan ve Fas gibi ülkelerde gerçekleşmiş olup, bu çalışmaları Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi, Ekev Akademi, Türk Yurdu, İslâmî Edebiyat, Akademik Araştırmalar ve Yedi İklim gibi dergilerde yayımlanmıştır.

Ayrıca, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi için maddeler kaleme almış ve çeşitli dergilerde hakemlik yapmıştır.

Demirayak'ın akademik çalışmaları arasında *Arap Edebiyatı Tarihi* başlıklı dört ciltlik eseri, *Arap-İslam Edebiyatı Literatür Bilgisi*, *Arap Dili Grameri Tarihi* (Selami Bakırcı ile birlikte), *Arap-İslam Edebiyatı Manzum Münacat Antolojisi* gibi önemli başlıklar bulunmaktadır. Ayrıca, *el-Kasidetü'l-Hemziyye* ve *Arap-İslam Edebiyatından Esmâ-i Hüsnâ* ile *Manzum Münacatlar* gibi telif ve araştırma eserleri de kendisine aittir.

Kenan Demirayak hem Türkiye'de hem de uluslararası alanda Arap edebiyatı ve dilbilimi alanında önemli katkılarda bulunmuş, geniş kapsamlı çalışmaları ile tanınan bir bilim insanıdır.

2.1.2.2. Nevzat Hafis Yanık

Nevzat Yanık, Arap dili ve edebiyatı alanında önemli bir akademisyen olarak tanınmaktadır. 1 Şubat 1957 doğumlu olan Yanık, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Arap-Fars Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nden mezun olmuştur (1982). Lisans eğitimini takiben yüksek lisansını (1988) ve doktorasını (1991) Mahmûd Sâmî Paşa el-Bârûdî'nin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri üzerine yazdığı tez ile tamamlamıştır.

Akademik kariyerine Atatürk Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak başlayan Yanık, daha sonra uzman (1986), yardımcı doçent (1991), doçent (1995) ve profesör (2001) unvanlarını elde etmiştir. Bu süreçte Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde başkan yardımcılığı ve bölüm başkanlığı gibi önemli görevler üstlenmiştir. Ayrıca, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı başkanlığı ile İbrahim Hakkı Araştırma Merkezi müdürlüğü yaparak akademik liderlik deneyimini genişletmiştir.

Nevzat Yanık'ın makaleleri, çeşitli akademik dergilerde yayımlanmış olup, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi için de önemli katkılarda bulunmuştur. Akademik çalışmaları arasında Arap edebiyatında tasvir ve çeşitli tercüme yer almaktadır. Öne çıkan eserleri arasında *Selm el-Hâsir*, *Arap Şiirinde Tasvir*, *İsâgocî ve Tercümesi*, *Endülüs Arap Şiirinde Tabiat Tasviri*, *Yedi Askı Arap Edebiyatının*

Harikaları (Kenan Demirayak ve Nurettin Ceviz ile, 2004), *İbn Zeydün Hayatı Edebi Kişiliği ve Eserleri* gibi başlıklar bulunmaktadır.

2.1.2.3. Nurettin Ceviz

Nurettin Ceviz, 28 Haziran 1958 tarihinde doğmuş, Ankara Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı lisans eğitimini tamamlamıştır (1982). Akademik kariyerine Atatürk Üniversitesi'nde yüksek lisans (1998) ve doktora (2002) dereceleri ile devam etmiş ve bu süreçte Arap dilbilgisi ve edebiyatı alanında uzmanlaşmıştır. 2006 yılında doçentlik unvanını kazanmış ve Arap Dili ve Edebiyatı üzerine pek çok yüksek lisans tezi yönetmiştir. 2011 yılında profesör olan Nurettin Ceviz, akademik kariyerinde çok sayıda ulusal ve uluslararası bilimsel toplantıya katılmış ve bildiriler sunmuştur. *Retyos Kirkoryan'ın Hulâsatı's-Sarf Adlı Eserinin Arapça Dilbilgisi Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi* ve *Libyalı Şair Ahmed Refik el-Mehdevî'nin D'annunzio İçin Yazdığı Mersiyeye Eleştirel Bir Bakış* gibi çalışmaları ile tanınmaktadır.

Nurettin Ceviz'in bilimsel çalışmaları, uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makalelerden ulusal düzeydeki bilimsel toplantılarda sunulan bildirilere kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Özellikle Arap dili öğretimi ve Arap edebiyatı üzerine çalışmalarıyla bilinir. Ayrıca Nurettin Ceviz, birçok kitap ve çeviri çalışmasına imza atmıştır. *Libya'nın Vatan Şairi: Ahmed Refik el-Mehdevî* (1898-1961), *Arapça Okuma Becerisini Geliştirme Rehberi*, *Arapça Hızlı Okuma* (Musa yıldız ile birlikte), *Arapça Yazılı Anlatım* (Musa yıldız ile birlikte) gibi eserleriyle alanındaki bilgi birikimini geniş kitlelere ulaştırmıştır.⁵⁸

2.1.3. Mehmet Hakkı Suçin

Prof. Dr. Mehmet Hakkı Suçin, Türkiye'nin önde gelen çevirmenleri ve Arap edebiyatı araştırmacılarından biridir. 1970 yılında Tuzluca'da doğmuş olan Suçin, akademik ve mesleki kariyerinde çeviri bilimi, Arap edebiyatı ve yabancılara Arapça öğretimi alanlarında önemli katkılarda bulunmuştur.

⁵⁸Musa Yıldız ve Nurettin Ceviz, **Arapça Hızlı Okuma**, Elif Yayınları, İstanbul, 2012, s. 4.

Eğitim hayatına Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda başlayan Suçin, buradan mezun olduktan sonra çeşitli önemli görevler üstlenmiştir. Kuveyt Ankara Büyükelçiliği'nde çevirmenlik yapmış, yüksek lisansını Mısırlı yazar Yahya Hakkı'nın öykücülüğünü değerlendiren bir tezle tamamlamış ve doktora tezinde Arapça-Türkçe çeviri sorunlarını incelemiştir. Manchester Üniversitesi'nde misafir akademisyen olarak görev yapmış ve Türkiye'de Arapça öğretim programlarını şekillendiren komisyonlarda başkanlık yapmıştır.

Akademik çalışmaları ve çeviri faaliyetleri ile tanınan Mehmet Hakkı Suçin'in çeviri alanında birçok önemli ödülü bulunmaktadır. Nizar Kabbani'nin *Aşkın Kitabı* çevirisi ile Türkiye Yazarlar Birliği Çeviri Ödülü'nü (2016), Adania Shibli'nin *Küçük Bir Ayrıntı* kitabıyla Dünya Kitap Dergisi'nin Yılın Çeviri Kitabı Ödülü'nü (2022) kazanmıştır. Ayrıca, Sheikh Hamad Award for Translation and International Understanding tarafından tüm çeviri çalışmaları için Yaşam Boyu Başarı Ödülü'ne layık görülmüştür.

Suçin'in telif eserleri arasında *Arapça-Türkçe / Türkçe Arapça Haber Çevirisi + Anahtar Kitap, Dünden Bugüne Arapçaya Çevirinin Serüveni, Öteki Dilde Var Olmak: Arapça Çeviride Eşdeğerlik ve Aktif Arapça* gibi önemli başlıklar bulunmaktadır. Ayrıca, çevirdiği eserler arasında *el-Mütenebbi*, Necib Mahfuz'un *Mumyanın Uyanışı*, Adonis'in *Kitap, Hitap, Hakikat*, İbn Tufeyl'in *Hayy bin Yakzan* gibi önemli yapıtlar yer almaktadır.

Halen Gazi Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta olan Mehmet Hakkı Suçin, ulusal ve uluslararası düzeyde çeviri atölyeleri düzenlemekte ve akademik ilgisi doğrultusunda Arap edebiyatı, çeviribilim ve yabancılara Arapça öğretimi alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir. Çeviri dünyasındaki derin bilgisi ve çeşitli ödüllerle taçlandırılmış başarılarıyla Türkiye'nin önemli entelektüellerinden biri olarak kabul edilmektedir.

2.2. YEDİ ASKI ŞİİRLERİ ÇEVİRİ KARŞILAŞTIRMASI

2.2.1 İmruülkays b. Hucr

علي وآلت حلفة لم تحلل

ويوما على ظهر الكتيب تعذرت

Bir gün buluştuk kum tepelerinde

Her şeyi yokuşa sürüyor yeminler ediyordu kallavi

Suçin, 18

Bir gün o sevgili kum tepesinin üzerinde bana yüz

vermeyip ayrılacağına dair dönülmez bir yemin etti.

Ceviz, 18

Bir gün (sevgilim Fatıma- Uneyze) hafif yüksek bir

kum tepesi üzerinde bana türlü özürle bildirdi

Yaltkaya, 18

keseceğini ve benimle ilgisini yeminlerle söylediyse de

bunların hepsi boşa çıktı.

Cahiliye Dönemi ünlü Arap şairlerinden İmruulkays bu dizede, kum tepelerinde sevgiliyle buluştuğunu, sevgilinin kendisine kötü davrandığını ve birlikte olamayacaklarına dair mazeretler sunup sağlam yeminler ettiğini anlatmaktadır.⁵⁹

Seçili erek metinlerin farklı çeviri yaklaşımı ve anlayışı çerçevesinde tasarlandıkları görülmektedir. Birinci erek metin çevirmeni Suçin, kaynak metnin yazın türüne uygun olarak poetik bir çeviri metni inşa etmiştir. “E” harfiyle asonans, “ı” harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve “i” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Suçin’in çevirisinde yer alan “buluştuk” ve “her şeyi” kelimeleri inşa edilen erek metin tasarımına uygun düştüğü için çevirici özne tarafından eklenmiştir. Kaynak metinde bu ifadelerin sözcük bazında birebir karşılığı mevcut değildir. Kaynak metinde geçmiş zaman kipiyle var olan “تعذرت علي” cümlesi çevirici özne Suçin tarafından şimdiki zaman kipiyle erek metne aktarılmıştır. Yine Suçin, kaynak metinde geçmiş zaman kipiyle yer alan “والت حلفة” cümlesini dili geçmiş zaman kipiyle erek metne aktarmıştır. Tekil forma sahip olan “حلفة” kelimesini “yeminler” ifadesiyle erek metne aktararak sözcük türünde değişiklik yapmıştır. Tüm bunların yanı sıra çevirmen “تعذرت علي” dizgesini, kaynak metnin yabancılığını azaltmak ve erek dil akıcılığını sağlamak adına “yokuşa sürmek” deyiimiyle karşılamış ve yerlileştirmeye başvurmuştur. Suçin’in çevirisinde yer alan tüm bu özellikler onun bağımlı çeviriyi tercih etmediğini ve serbest çeviri anlayışına göre hareket ettiğini göstermektedir. Çeviri metninde yer alan ekleme, zaman kipinde değişiklik, tekil formu çoğul formla karşılamak ve yerlileştirme gibi unsurlar serbest çeviri ve erek metnin odaklı çeviri

⁵⁹ Muhammed Ali Taha ed-Dürre, *Fethu’l-Kebiri’l-Mute‘al İ’rabi’l-Mu‘allakâti’l-‘Aşri’t-Tivâl*, 1. Baskı, Cilt: 2, Mektebetu’s-Sevâdi, Cidde, 1989, s. 68.

anlayışını benimsediğini gösteren çeviri yaklaşımlarıdır. Erek metnin anlaşılabilirliği, kaynak metnin yazın türüne uygun olarak şiirsel ritme ve üsluba uygunluğu onun çevirisinde ön plana çıkan diğer niteliklerdir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, poetik düzlemde inşa edilmiş kaynak metni düz yazı olarak çevirmiştir. Eşdeğerlilik bağlamında onun çevirisinde yaşanan ilk kayıplar estetik unsurlar olmuştur. Kaynak metnin şiirseliği, üslubu ve dil müzikalitesi erek metne aktarılmamıştır. Bununla birlikte, Ceviz'in çeviri metninde yer alan “ayrılacağına dair” ifadesinin kaynak metinde birebir karşılığı bulunmamaktadır. Çevirici özne Ceviz tarafından anlaşılabilirliği artırmak adına eklenmiştir. Çevirmen, kaynak metindeki “تعذرت علي” cümlesini erek dil akıcılığı ve aşinalığı sağlamak adına “yüz vermemek” deyiimiyle erek metne aktarmış ve yerileştirme stratejisine başvurmuştur. Ceviz'in çevirisinde yer alan özelliklerden hareketle çevirmenin büyük ölçüde bağımlı çeviriyi tercih ettiği söylenebilir. Onun çeviri metninde biçimsel eşdeğerlilik ilkesi baskın anlayıştır. Metin, büyük ölçüde kaynak metin odaklı çeviri anlayışının ürünüdür. Nitekim çevirmen, kaynak metin dizilimine ve kelimelerine büyük ölçüde bağlı kalmıştır. Buna karşın yerileştirme stratejisine başvurması ve çeviride eklemeye yer vermesi erek metin anlaşılabilirliğini ve akıcılığını bütünüyle görmezden gelmediğinin bir göstergesidir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, kaynak metin yazın türünden farklı olarak düzyazı şeklinde bir çeviri metni tasarlamıştır. Eşdeğerlilik bağlamında onun çevirisinde gerçekleşen ilk kayıplar şiirsel ritim, üslup, bağlam, dil ekonomikliği gibi unsurlardır. Çevirmen, kaynak metinde yer alan gizli özneyi parantez içinde (sevgilim Fatıma- Uneyze) açığa çıkarmıştır. Tekil formda yer alan “حلفه” kelimesini “yeminler” şeklinde çoğul olarak erek metne aktarmıştır. Ayrıca “لم تحلل” ifadesini diğer iki çevirmenin aksine “حلفه” kelimesinin sıfatı olarak değerlendirmemiş ve yeni bir cümle olarak konumlandırmıştır. Çevirici özne Yaltkaya, kaynak metin dizilimini büyük ölçüde muhafaza etmiş ve kaynak metin kelimelerine sadık kalmıştır. Bu bağlamda onun çevirisi kaynak metin odaklı çeviri anlayışıyla tasarlanmıştır. Yaltkaya'nın çevirisinde yer alan özellikler incelendiğinde bunun bir çeviriden çok şerh mahiyeti taşıdığı görülmektedir. Erek metnin anlaşılabilir olma unsuru açık bir şekilde diğer çeviri ilkelerine baskın gelmiştir. Çevirisinde estetik unsurlar ön planda değildir.

Çevirici özne Yaltkaya, bütünüyle anlam aktarımına odaklanmış ve kaynak metnin poetik formunu bozarak düz yazı şeklinde bir çeviri(şerh) metni inşa etmiştir.

Kaynak metinde yer alan “تعذرت علي” cümlesi çeviride yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisi çerçevesinde değerlendirilecek dizilimdir. “تعذرت علي” cümlesinin sözcüğüne bağımlı çevirisi “Sevgili bana mazeret sundu”⁶⁰, “Sevgili bana katı davrandı”⁶¹ şeklinde olacaktır. Seçili erek metin çevirmenleri bu ifadeyi erek metne aktarırken farklı stratejiler doğrultusunda hareket etmişlerdir. Birinci erek metin çevirmeni Suçin, bu dizilimi çeviride yerlileştirme stratejisi çerçevesinde “yokuşa sürmek” deyiimiyle erek metne aktarmıştır. Yokuşa sürmek deyiimi Türkçede “yapılmasında, problemin çözülmesine engeller, güçlükler çıkarmak” anlamına gelmektedir. Dizede yer alan “تعذرت علي” cümlesinin dil dışı gerçekliği ile yokuşa sürmek deyiminin dil dışı gerçekliği kabaca örtüşmektedir. Zira şair, sevgilinin kendisine zorluk çıkarttığını ve barışmamak için bahaneler ürettiğinden dem vurmaktadır. Başka bir ifadeyle her iki ifadede kendi kültürlerinde aynı dil dışı gerçekliğe karşılık gelmektedir. Bu bağlamda kaynak metnin yabancılığını mümkün olduğunca erek metin okurları için azaltmak amacıyla çevirici özne Suçin tarafından gerçekleştirilen yerlileştirmenin yerinde ve başarılı olduğu söylenilebilir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “تعذرت علي” cümlesini yerlileştirme stratejisine başvurarak “yüz vermemek” deyiimiyle erek metne aktarmayı tercih etmiştir. Erek metin okurlarına aşına olan “yüz vermemek” deyiimi Türk Dil Kurumu tarafından “ilgi, yakınlık göstermemek ve önemsememek” olarak tanımlanmaktadır.⁶² Bu tanımdan hareketle “تعذرت علي” cümlesinin dil dışı gerçekliği ile Ceviz’in çeviri metninde yer alan “yüz vermemek” deyiminin dil dışı gerçekliğinin yakın semantik alanlara karşılık geldiği söylenebilir. Kaynak metnin edebi bir yazın olması ve yapılan yerlileştirmede belirgin bir anlam kaybı yaşanmaması nedeniyle bu çeviri eyleminin başarılı olduğu düşünülmektedir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, kaynak metinde yer alan “تعذرت علي” ifadesini “bana türlü özürler bildirdi” şeklinde erek metne aktarmış ve herhangi bir yerlileştirmeye başvurmamıştır.

⁶⁰ Ebû ‘Amr eş-Şeybânî, *Şerhu’l-Mu‘allakâti’t-Tis’i*, (thk. ve şrh.), Abdülmecîd Hemû, 1. baskı, Müessesetu’l-A’lem li’l-Matbû’ât, Beyrut, 2001, s. 136.

⁶¹ Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım İbnu’l-Enbârî, *Şerhu’l-Kasâidi’s-Seb’it-Tivâli’l-Câhiliyyât*, (thk., Abdüsselâm Muhammed Hârûn), 5. Baskı, Dâru’l- meârif, Kahire, 2008, s. 42.

⁶²TDK, “Yüz vermemek”, *Genel Türkçe Sözlük*, <https://sozluk.gov.tr/?>, (15.04.2024).

Birinci erek metin çevirmeni Suçın ve ikinci erek metin çevirmeni Ceviz, dizede yer alan “تعذرت علي” dizgesini yerlileştirerek erek metne aktarmayı tercih etmişlerdir. Kaynak metnin edebi bir yazın olması, dil dışı gerçekliklerin büyük ölçüde örtüşmesi, erek metin estetikliğine katkı sunması gibi nedenlerden dolayı her iki yerlileştirme seçiminin yerinde ve başarılı olduğu düşünülmektedir. Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, anlam aktarımıyla yetinerek yerlileştirmeye gerek duymamış ve düz anlam aktarımıyla yetinmiştir.

Sonuç olarak, seçili erek metinler farklı çeviri anlayışlarının ürünü olarak tasarlanmıştır. Birinci erek metin çevirmeni Suçın, erek metin odaklı bir çeviri anlayışını benimsemiş ve kaynak metin dizilimine ve kelimelerine bağlı hareket etmemiştir. Ancak kaynak metnin şiirsel ritmini, etkisini ve duygusal derinliğini erek dil okuyucularına aktarmaya çalışmıştır. Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, kaynak metin odaklı ve çevirden çok şerh anlayışını andıran bir çeviri faaliyetinde bulunmuştur. İkinci erek metin çevirmeni Ceviz ise kaynak metin odaklı çeviri anlayışına daha yakın olmakla birlikte erek metin odaklı çeviri ilkelerini de gözetmeye çalışmıştır. Kaynak metnin gerek edebi yazın oluşu gerekse poetik forma sahip oluşu erek metin odaklı bir çeviri anlayışını ve estetik unsurların mümkün olan en az seviyede kayba uğradığı erek metin tasarımını daha uygun kılmaktadır.

إلى مثلها يرنو الحليم صبابة إذا ما اسبكرت بين درع ومجول

Tutkuyla bakar böyle bir endama adamın akıllısı Suçın, 41
Feraceli kadınlarla yeni yetme kaftanlılara benzer kıvamı

Onun gibisi uzun entari giyen ile kısa entari giyen Ceviz, 41
arasındaki yaşa geldiğinde ağır başlı kimseler de
hayranlıklarından dolayı ondan gözlerini ayıramazlar.

Bu sevgili bugün yaşını almış kadınların giydikleri Dir*⁶³
ile küçük kızların giydikleri Micvel*⁶⁴ arasında salınmakta Yaltkaya, 41

⁶³ Bir nevi gömlek ve feracedir.

⁶⁴ Kısa zıbın.

(gençliğin tam ortasında) bulunduğundan buna aklını başına almış durulmuş olanlarda tutulurlar.

İmruulkays bu beyitte, sevgilinin çocukluktan çıkıp yetişkinliğe adım atmadan önceki aşamada yetişkin ve olgun insanların bile aklını başından alabileceğini anlatmakta ve sevgilinin güzelliğine vurgu yapmaktadır.⁶⁵

Seçili erek metinler genel hatlarıyla değerlendirildiğinde çeviri stratejileri ve yaklaşımları açısından kayda değer farklılıklar görülmektedir. Birinci erek metin çevirmeni Suçin, kaynak metin yazın türüne uygun olarak poetik bir çeviri metni tasarlamıştır. Suçin, “a” harfiyle asonans “l” harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve “ı” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Kaynak metinde yer alan “مثل” kelimesini atarak çıkarma yoluyla çeviri faaliyetinde bulunmuştur. Ayrıca sevgiliyi işaret eden “ها” adılını kaynak metnin bağlamından esinlenerek endam kelimesiyle karşılamıştır. Kaynak metnin dilsel dizilimini bozarak zaman zarfı olan “إذا ما اسبكرت بين درع ومجول” dizgeyi bağımsız bir cümle olarak erek metne aktarmıştır. Çevirici özne Suçin, “درع” kelimesini “feraceleri kadınlar” “مجول” kelimesini de “yeni yetme kaftanlılar” olarak erek metne aktararak yerleştirme stratejisine başvurmuştur. “درع” kelimesi Arap dilinde “yetişkin kadınların giydiği uzun entari”⁶⁶ anlamına gelen bir kelimedir. “مجول” kelimesi ise “genç kızların giydiği ince elbiseye”⁶⁷ verilen isimdir. Kaynak metindeki “درع” kelimesi ile “مجول” kelimesinin tamlayanı konumunda bulunan “لابسة” tamlayanı hafzedilmiştir. Nitekim metinde elbise türünden ziyade bu elbiseyi giyen kadınlar kastedilmiştir. Suçin çevirisinde hafzedilen örtük anlamı açığa çıkarmıştır.

Suçin’in çevirisinde yer alan bu özellikler dikkate alındığında onun serbest ve erek metin odaklı çeviri anlayışıyla hareket ettiği görülmektedir. Suçin, kaynak metnin biçimsel formuna bağlı kalmayarak anlam aktarımını ihmal etmeden estetik aktarımına odaklanmıştır. Çeviri metninde eklemelere ve çıkarmalara yer vermiştir. Estetik kaygılar nedeniyle kaynak metnin dilsel diziliminde değişikliğe gitmiştir. Kaynak metnin yabancılığını erek metin okurlarına mümkün olduğunca azaltmak adına yerleştirmede bulunmuştur.

⁶⁵ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 105.

⁶⁶ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 105.

⁶⁷ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 105.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, kaynak metnin şiirselliğine bağlı kalmadan düzyazı formunda erek metin tasarlamıştır. Bununla birlikte kaynak metinde yer alan ve “sürekli bakmak, bakışı devam ettirmek”⁶⁸ gibi anlamlara gelen “يرنو” eylemini bakış açısı değiştirerek “gözlerini ayıramazlar” dizgesiyle karşılamıştır. “Göz ayırmamak” eylemi ile “sürekli bakmak” eylemi aynı dil dışı gerçekliği ifade eden iki farklı eylemdir. Ayrıca Ceviz’in “يرنو” eylemini bakış açısı değiştirerek erek metne aktarmayı tercih etmesi kaynak metnin olumlu yapısının bozulmasına neden olmuştur. Ceviz, erek dil okuyucuları için fazlasıyla yabancı olan “درع” ve “محول” kelimelerini elbiselerin niteliklerinden hareketle açıklama yaparak “uzun entari giyen” ve “kısa entari giyen” ifadeleriyle erek metne aktarmıştır. Ceviz’in çeviri metnine ilişkin yukarıda yer alan çeviri hareketlerini baz alarak biçimsel eşdeğerliği öncelediği ve kaynak metin odaklı bir çeviri metni inşa etmeyi tercih ettiği söylenilebilir. Ceviz, kaynak metin dizilimini büyük ölçüde muhafaza etmiş ve kaynak metin estetiğini erek metne aktarma noktasında eksik kalmıştır. Bununla birlikte Ceviz’in erek metni bütünüyle ihmal ettiği söylenemez. Zira kaynak metin sözcüğünü bakış açısı değiştirerek erek metne aktarmayı tercih etmesi, erek metni bütünüyle ihmal etmediğini göstermektedir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, poetik düzlemde inşa edilmiş kaynak metni düz yazı olarak çevirmiştir. Kaynak metinde yer alan “مثل” kelimesini tasarladığı erek metinden çıkarmıştır. Çevirmen, “درع” ve “محول” kelimelerinde ödünçleme stratejisine başvurmuş ve çevirmen notu ekleyerek erek dil okuyucularına bu kelimelerin mahiyetiyle ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Kaynak metin dizilimine ve kelimelerine büyük ölçüde bağlı kalmayı tercih eden Yaltkaya, anlaşılabilirliği artırmak adına erek dil okurlarına parantez içinde ek bilgiler sunmuştur. Yaltkaya bağımlı çeviri anlayışına uygun hareket ederek kaynak metnin biçimini bozmadan anlam aktarımına odaklanmıştır. Ancak poetik bir yazında öne çıkan ritim, üslup, dil ekonomikliği ve benzeri unsurlar onun çevirisinde erek metne yansıtılamamıştır. Çevirmen, kaynak metin yabancılığını erek dil okurlarına ileterek yabancı kültürel unsurlarla buluşmalarını sağlamıştır.

Çeviride yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisi çerçevesinde incelenecek “درع” ve “محول” kelimeleriyle ilgili olarak birinci erek metin çevirmeni Suçin, erek

⁶⁸ İbnu’l-Enbârî, s. 68.

metin kültürüne yabancı olan “درع” kelimesinin yabancılığını mümkün olduğunca azaltmak ve hedef dil akıcılığı sağlamak adına kelimeyi “Feraceli kadınlar” dizgesiyle karşılamış ve yerlileştirmiştir. Suçin, erek metin kültüründe ferace giyen kadınların genellikle yetişkin olmaları varsayımına dayanarak bu dizgeyi tercih etmiş olmalıdır. Aynı çeviri ilkesinden hareketle çevirmen, erek metin kültürüne yabancı olan “مجل” kelimesini “yeni yetme kaftanlılar” dizgesiyle erek metne aktarmış ve bir yerlileştirme daha yapmıştır. Türk Dil Kurumu yeni yetme sıfatını “ergen” “toy” “acemi”⁶⁹ kelimeleriyle, kaftan kelimesini de “çoğu ipekten yapılan, bir tür uzun, süslü üst giysisi”⁷⁰ şeklinde tanımlamaktadır. Bu bilgilerden hareketle “درع” kelimesi ile “Feraceli kadınlar” dizgesinin ve “مجل” kelimesiyle “yeni yetme kaftanlılar” dizgesinin kabaca aynı dil dışı gerçekliğe karşılık geldiğini söyleyebiliriz. Zira erek metin kültüründe ferace genellikle yetişkin kadınların giydiği bir elbise türü olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca “yeni yetme kaftanlılar” dizgesinin varlığı “Feraceli kadınlar” ifadesiyle yetişkin kadınların kastedildiğini daha belirgin kılmaktadır. Aynı dil dışı gerçekliğin yakalanmış olması, erek metnin estetikliğine ve sanatsallığına katkıda bulunması gibi nedenlerle çevirici özne Suçin tarafından yapılan yerlileştirmenin başarılı olduğu söylenilebilir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “درع” kelimesini “uzun entari giyen” dizgesiyle “مجل” kelimesini de “kısa entari giyen” ifadesiyle erek metne aktarmış ve yerlileştirmeye başvurmamıştır. Çevirmen elbiselerin niteliklerinden hareketle erek dil okurlarına anlamı aktarmaya çalışmıştır. Ancak Ceviz’in çevirisinde yer alan bu dizgelerin “درع” ve “مجل” kelimeleriyle aynı dil dışı gerçekliğe ve aynı çağrışıma ne ölçüde sahip olduğu belirgin değildir. Erek metin okurlarının uzun entari giymek ifadesiyle yetişkin kadınların, kısa entari giymek ifadesiyle de ergen kızların kastedildiğini anlaması kolay değildir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya “درع” ve “مجل” kelimelerini latinize etmekle yetinmiş ve yerlileştirmeye başvurmamıştır. Çevirmen, “yaşını başını almış kadınların giydikleri” ve “küçük kızların giydikleri” dizeleriyle elbiselerin kullanım alanlarını çeviri metnine eklemiş ve bununla da yetinmeyip çevirmen notu ekleyerek kaynak metindeki kelimelerin mahiyetini erek metin okurlarına açıklamıştır. Bir

⁶⁹ TDK, “Yeni yetme”, **Genel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/?ara=yeni%20yetme>, (15.04.2024).

⁷⁰ TDK, “Kaftan”, **Genel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/?ara=kaftan>, (15.04.2024).

çevirmen olarak görünür olmayı tercih eden Yaltkaya kaynak metnin yabancılığını koruyarak anlam aktarımına odaklanmıştır.

فأضحى يسح الماء حول كتيفة يكب على الأنقان دوح الكنهبل

Önce Kuteyfe'nin etrafına boşalttı suyunu Suçin,75
Kocaman Kenehbel ağaçlarını alaşağı etti sonra

O bulut Kuteyfe yöresine yağmurunu döküp, iri gövdeli meşe ağaçlarını kökünden sökerek başa aşağı etmeye başladı. Ceviz, 74

Kuteyfe denilen yerin etrafına bir bulut yağmurunu döküyor ve iri meşe ağaçlarını baş aşağı getiriyor. (Yağmurun yaptığı Yaltkaya,75 seller, ağaçları köklerinden çıkarıyor ve baş aşağı getiriyor.)

İmruulkays bu dizede bir önceki dizede bahsi geçen şimşek yüklü bulutların öğle vakti Kuteyfe denilen bölgeye şiddetli yağmurlar bıraktığını ve bu şiddetli yağmurların iri gövdeli Kenehbel ağacını yerinden söküp altüst ettiğini aktarmaktadır.⁷¹

Erek metin okuyucuları için fazlasıyla yabancı kültürel unsur barındıran kaynak metnin çevirisine ilişkin çeşitli çeviri stratejileri farklı erek metin türlerini meydana getirmiştir. Birinci erek metin çevirmeni Suçin, kaynak metnin yazın türüne sadık kalarak poetik bir çeviri metni inşa etmiştir. Suçin, “a” harfiyle asonans “n” harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve “a” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamaya çalışmıştır. Onun çevirisinde yer alan “önce” ve “sonra” kelimelerinin kaynak metin sözcük bazında birebir karşılığı bulunmamaktadır. Bu kelimeler, çevirmen tarafından çeviri metnine eklenmiştir. Büyük ihtimalle bu ekleme eylemi, tasarladığı erek metin dizilimine ve şiirsel ritme uygun olmasından ileri gelmektedir. Suçin, kaynak metinde yer alan “أضحى” eylemine çevirisinde yer vermemiş ve kelimeyi çıkarmıştır. Ayrıca tasarladığı erek metne uygunluğu nedeniyle eklediği “önce” ve “sonra” kelimeleri “أضحى” eylemini fazlalık haline getirmiştir. Çevirmen, erek dil okuyucuları için

⁷¹ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 153.

fazlasıyla yabancı olan “كتيفة” (bölge ismi) ve “الكنهيل” (ağaç türü) kelimelerini latinize etmekle yetinmiş ve bu kelimelerin yerleştirilmesini gerekli görmemiştir. “يكب على الأذن” cümlesini “alaşağı etmek” eylemiyle karşılamış ve kaynak metin sözcüklerinden bağımsız hareket ederek anlam aktarımına odaklanmıştır. “يكب على الأذن” dizgesinin nesnesiyle birlikte sözcüğü sözcüğüne çevirisi “kocaman Kenehbel ağaçlarını çeneleri üzerine atıyor (baş aşağı getiriyor)”⁷² şeklinde olacaktır. Dizgede yer alan “كب” eylemi “atmak” anlamını karşılarken, “ذقن” kelimesinin çoğulu olan “الأذن” kelimesi de “çeneler” anlamına gelmektedir.⁷³ Bu dizgede Arap Dilinde “istiare”⁷⁴ olarak nitelendirilen edebi bir durum söz konusudur. Ağaçların tepeleri (uç kısımları) insanların çenelerine (baş taraflarına) benzetilmiştir. Başka bir ifadeyle bu dize ağaçların kökleriyle göğe bakan tepe kısmının yer değiştirdiğini anlatmaktadır.⁷⁵ Bu bilgiler ışığında kaynak metinde kastedilen anlam alanı ile erek metin kültüründe yer alan “ters çevirmek” “altüst etmek” “alaşağı etmek”, “baş aşağı getirmek” ve benzeri eylemlerin anlam alanının kabaca örtüştüğünü söyleyebiliriz. Suçin, “كتيفة” ve “الكنهيل” kelimelerini latinize etmekle yetinmiş ve kelimelerin yabancılığı koruyarak erek metne aktarmayı tercih etmiştir. Çevirici özne Suçin’in çevirisinde yer alan tüm bu özellikler dikkate alındığında onun her şeyden önce kaynak metnin sanatsallığını erek metne aktarma ve akıcı erek metin oluşturma çabası içinde olduğu görülmektedir. Suçin, erek metin diziliminde yabancılığa neden olabilecek kaynak metin kelimelerini çıkarmış ve yine aynı amaçla metinde karşılığı olmayan kelimeleri eklemiştir. Kaynak metnin dizilim ve kelimelerine bağlı kalmayarak erek dil kurallarına uygun dizilim ve kelimeler tercih etmiştir. Bu bağlamda çevirici özne Suçin’in erek metni öncelediği ancak bütünüyle kaynak metni ihmal etmediği sonucuna ulaşılabilir.

İkinci erek metni Ceviz, düzyazı şeklinde çeviri metni inşa ederek kaynak metnin yazın türü olan şiir formundan ödün vermiştir. Bu bağlamda onun çevirisinde üslup, bağlam ve benzeri estetik unsurlar erek metne yansıtılamamıştır. Çevirmen,

⁷² Ebû ‘Abduilâh Huseyn b. Ahmed b. Huseyn ez-Zevzenî, *Şerhu Mu‘allakâti’s-Seb‘a*, 1.Baskı, Dârü İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 2002, s. 75.

⁷³ ez-Zevzenî, s. 75.

⁷⁴ İstiare, bir kelimeyi kendi anlamının dışında kullanarak, bir şeyi benzediği başka varlığın adıyla anma sanatıdır. Bkz. Hamid Avni, *el-Minhâcul-Vâdih li’l-Belâga*, Mektebetü’l-Ezheriyye li’t-Turas, Cilt: 5, s.103.

⁷⁵ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. ‘Alî b. Muḥammed eş-Şeybânî et-Tebrîzî, *Şerhu’l-Kasâidi’l-‘Aşr*, İdâretü’t-Tıbaati’l-Muniriyye, 1932, s. 50.

kaynak metinde yer alan “أضحى” eylemini “başladı” ifadesiyle karşılamaya çalışmıştır. Kaynak metin bağlamı dikkate alındığında “أضحى” eylemi, “kuşluk vaktine girdi” veya “صار” anlamında olduğu söylenilebilir. Dönüşüm ve değişimi ifade eden “صار” anlamı, Ceviz tarafından “başladı” kelimesiyle karşılanmıştır. Yine bağlam nedeniyle su anlamına gelen “الماء” kelimesi, yağmur kelimesiyle erek metne aktarılmıştır. Çevirmen “يسح” eyleminin gizli öznesi “bulut” kelimesine yer vererek örtük anlamı açığa çıkarmıştır. “كتيفة” kelimesinin erek dil okuyucularına yabancılığını olduğu gibi bırakarak latinize etmekle yetinmiş ve kelimenin bölge ismi olduğunun anlaşılabilmesi için kaynak metin kelimelerinden bağımsız hareket ederek “yöresine” kelimesini çevirisine eklemiştir. Kaynak metin kültüründe sağlamlığı ile ön plana çıkan ve bir tür çöl ağacı olan “الكنهيل” kelimesini “meşe ağaçları” dizgesiyle karşılayarak yerlileştirmede bulunmuştur. Ceviz’in çevirisinde yer alan tüm bu özelliklerden hareketle onun dizilim ve benzeri kaynak metnin dilbilimsel niteliklerine büyük ölçüde bağlı kaldığı ancak erek metni bütünüyle ihmal etmediği söylenilebilir. Nitekim Ceviz, erek metin odaklı çeviri niteliklerinden olan yerlileştirme stratejisi çerçevesinde çeviri faaliyetinde bulunmuş ve bütünüyle kaynak metin odaklı bir çeviri stratejisini benimsememiştir.

Üçüncü erek metin çevirmen Yaltkaya, kaynak metnin poetik formunu değiştirerek düzyazı olarak erek metin tasarlamıştır. Çevirmen, kaynak metinde yer alan “أضحى” eylemine herhangi bir anlam vermeyerek kelimeyi çıkarmış ve “يسح” eyleminin gizli öznesi “bulut” kelimesine yer vererek örtük anlamı açığa çıkarmıştır. Erek dil okuyucuları için fazlasıyla yabancı olan “كتيفة” kelimesinin yabancılığını azaltmak için yerlileştirmeye başvurmamış ancak kelimenin bir bölge ismi olduğunu belirtmek adına kaynak metinde birebir karşılığı olmayan “denilen yerin” dizgesini çevirisine eklemiştir. Erek dil kültürüne yabancı olan “الكنهيل” kelimesini yerlileştirerek “meşe ağaçları” dizgesi ile karşılamıştır. Tüm bunların yanı sıra Yaltkaya, erek dil okurları için anlaşılabilirliği artırmak adına parantez içinde ek bilgiler sunmuştur. Yaltkaya büyük ölçüde kaynak metin odaklı çeviri anlayışına uygun olarak çeviri faaliyetinde bulunmakla birlikte erek metni bütünüyle ihmal etmemiştir. Kaynak metinde yer alan ve erek dil okuyucularına bütünüyle yabancı olan “الكنهيل” kelimesini “meşe ağaçları” kelimesiyle karşılayarak Yerlileştirmede bulunması, anlam aktarımına odaklanıp anlaşılabilirliği artırmak adına kaynak metin

kelimelerine eklemeye bulunması erek metni bütünüyle ihmal etmediğini gösteren niteliklerdir.

Ünlü Arap şairi İmruülkays'ın bu dizesi erek dil okuyucuları için yabancı olan birçok kültürel unsur barındırmaktadır. Dizede yer alan ve erek dil okuyucularına yabancı olan bu imgeler çevirmen tercihleri doğrultusunda çevir işlemine tabi tutulmuştur. Suçin, bu imgeleri (الكنهيل ve كتيفة) latinize etmekle yetinmiş ve herhangi bir yerlileştirmeye başvurmamıştır. İnşa ettiği çeviri metinlerde sıklıkla yerlileştirmeye başvuran çevirmen, bu dizede kaynak metnin yabancılığını erek metne aktarmayı tercih etmiştir. Bu tercih, yabancılığı azaltmak için gerçekleştirilecek çeviri faaliyetinin estetik unsurlara zarar verme olasılığına dayanıyor olabilir. İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “كتيفة” kelimesini latinize etmekle yetinip “الكنهيل” kelimesinin çevirisinde yerlileştirmeye başvurarak kelimeyi “meşe ağaçları” dizgesiyle karşılamıştır. Erozyon ve benzeri doğal afetlerin önlenmesine katkı sunan meşe ağacı güçlü bir ağaç çeşididir. Kaynak metin bağlamında anlaşıldığı kadarıyla “الكنهيل” ağacı da güçlü bir ağaç çeşididir. Zira şair yağmurun şiddetini bu ağacın alaşağı edilmesiyle anlatmaya çalışmaktadır. Bu bilgilerden hareketle yapılan yerlileştirmenin başarılı ve yerinde olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, her iki imgenin çevirisinde Ceviz ile aynı yolu takip etmiştir. Çevirmen, “كتيفة” kelimesini latinize etmekle yetinmiş ve “الكنهيل” kelimesini de “meşe ağaçları” dizgesiyle karşılamıştır. İkinci erek metin çevirmeni Ceviz'in yerlileştirmesi için yapılan değerlendirmeler Yaltkaya'nın yerlileştirmesi içinde geçerlidir.

2.2.2. Ebû 'Amr Tarafe ('Amr) b. el-'Abd b. Sufyân b. S'ad el-Bekrî el-Vâilî

ويوم حبست النفس عند عراكه حفاظا علي عوراته والتهدد

Nice günler dişlerimi sıkışımıdır cenkte
Düşmanın hiddetine ve tehditlerine karşı

Suçin, 99

Nice savaşlar vardır ki, muharebe esnasında kadınları ve şerefimizi korumak için (düşmanların verdiği) Korkuya ve Ceviz, 99 tehlide karşı direnmiş (ve savaşa devam etmişimdir.)

Nice günler vardır ki kadınları ve şerefimizi korumak için düşmanların verdikleri korku ve gözdağlarına rağmen Yaltkaya, 103 kendimi sıkılmış (ve savaşa devam etmiş)imdir.

Tarafe b. ‘Abd bu dizede birçok gün düşman tehditlerine rağmen korku duyulan şeyleri (kabile, kadınlar ve benzeri o günün toplumunda değerli şeyler) korumak için sabredip savaştığını anlatmaktadır.⁷⁶

Çalışmaya konu olan üç çeviri incelenmiş ve birbirinden farklı çeviri stratejilerine göre inşa edildikleri saptanmıştır. Birinci erek metin çevirmen Suçın, kaynak metnin yazın türünü muhafaza etmiş ve poetik bir çeviri metni inşa etmiştir. “i” ve “e” sesleriyle asonans, “n” sesiyle de aliterasyon oluşturmuştur. Çevirmen “ı” sesiyle şiirsel ritmi yakalamıştır. Kaynak metnin yabancılığını erek dil okuyucuları için mümkün olduğunca azaltmak amacıyla “حبست النفس” cümlesini yerileştirerek “dişlerimi sıkılmışımdır” şeklinde erek metne aktarmıştır. “حفاظا علي عوراته” dizilimini tasarladığı erek metinden çıkarmıştır. Kaynak metinde yer almamasına rağmen bağlamdan hareketle düşman, hiddet gibi kelimeleri çevirisine eklemiştir. Serbest çeviri anlayışını benimseyen çevirmen akıcılık, anlaşılabilirlik ve edebi bir yazında en temel unsur olan duygusal derinlik gibi unsurları gözeterek çeviri faaliyetinde bulunmuştur.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, kaynak metinde yer alan üst anlam taşıyan “عوراته” kelimesini detaylandırarak “kadınlarımızı ve şerefimizi” şeklinde hedef metne aktarmıştır. Çeviri metninde parantez içinde yer alan “düşmanların verdiği” ve “savaşa devam etmişimdir” ifadelerinin kaynak metinde birebir karşılığı mevcut değildir. Metnin bağlamından hareketle anlaşılabilirliği artırmak amacıyla çevirmen tarafından eklenmiştir. Çevirmen, kaynak metnin biçimsel dizilimine mümkün olduğunca bağlı kalarak estetik ilkeleri göz ardı etmiştir. Poetik düzlemde inşa edilmiş kaynak metni düz yazı olarak çevirmiştir. Kaynak metnin akıcılığı, şiirsel ritmi ve okurlardaki etkisi

⁷⁶ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 304.

onun çevirisinde yansıtamamıştır. Bu bilgiler ışığında çevirmenin kaynak metin odaklı bir çeviri anlayışına daha yakın olduğu söylenilebilir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, çevirisinde parantez kullanmış ve erek metin okurları için daha anlaşılır bir metin inşa etmeye çalışmıştır. Kaynak metin kelimelerine ve dizilimine büyük ölçüde bağlı kalan çevirmen, şiir formatında inşa edilmiş kaynak metni düz yazı olarak hedef metne aktarmıştır. Biçimsel eşdeğerliliği sağlamaya çalışmış ve sonuç olarak kaynak metin odaklı çeviri anlayışına göre erek metin tasarlamıştır.

Kaynak metinde yer alan “حبست النفس” dizgesinin çevirisinde birinci erek metin çevirmeni Suçin, diğer iki çevirmenden farklı olarak yerileştirmeye başvurmuştur. Bu ifadenin sözcüğü sözcüğüne çevirisi “kendimi sıktım” şeklinde olup “savaş meydanından kaçmadım” ve “savaşa devam ettim” anlamlarını ihtiva etmektedir. Suçin, bu ifadeyi “dişlerini sıkamak” deyimiyile karşılamıştır. Türk Dil Kurumu, “dişlerini sıkamak” deyimini “darlığa, sıkıntıya dayanmak, katlanmak” olarak tanımlanmaktadır.⁷⁷ Kaynak metin bağlamı dikkate alındığında “حبست النفس” ifadesinin de aynı semantik alana ait olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle “dişlerini sıkamak” deyimini ile “حبست النفس” cümlesi aynı dil dışı gerçekliğe sahiptir. Erek metin estetikliği ve akıcılığı sağlaması ve anlamsal bir kayıp yaşanmaması nedeniyle bu yerileştirmenin yerinde ve başarılı olduğu görülmüştür.

İkinci ve üçüncü erek metinleri “حبست النفس” cümlesinde yerileştirmeye başvurmamışlardır. Ceviz, cümleyi “direnmek” kelimesiyle Yaltkaya ise “kendini sıkamak” ifadesiyle karşılamıştır. Çevirmen tercihine dayanan bu farklılıklar kabul edilebilir olmakla birlikte Suçin’in tasarladığı erek metnin daha estetik ve akıcı olduğunu söylemek mümkündür.

و جاشت إليه النفس خوفاً وخاله مصاباً ولو أمسى على غير مرصد

Korkudan yüreği ağzına geldi ve burun buruna geldiğini Suçin, 41
sandı ölümle bulunduğumuz yol güvenliydi oysa

⁷⁷ TDK, “dişini sıkamak”, **Genel Türkçe sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/?>, (03.05.2024).

Yol kesicilerin bulunmadığı bir yolda olsa da korkudan Ceviz, 41
yüreğinin ağzına geldiği ve kendisinin yakalanmış
olduğunu sandığı zaman

Arkadaşımın korkudan yüreği ağzına geldi; yollarda yol Yaltkaya, 42
kesiciler olmadıkları halde kendini ölümün pençesine
geçmiş sanıyordu.

Tarefe b. ‘Abd bu dizede önceki dizelerde niteliklerine yer verdiği dişi devesi üzerinde çölde yolculuk yaparken yolun güvenli olmasına rağmen arkadaşının ölüm korkusuna kapıldığını ve yüreğinin ağzına geldiğini anlatmaktadır.⁷⁸

Seçili erek metin çevirmenlerinin benimsedikleri çeviri anlayışında ve inşa ettikleri erek metinlerde birtakım farklılıklar vardır. Birinci erek metin çevirmeni Suçin’in inşa ettiği çeviri metni poetik bir metin olup kaynak metnin yazın türüne uygun düşmektedir. Çevirmen, “u” harfiyle asonans ve “n” harfiyle aliterasyon sağlamıştır. “a” harfleriyle de şiirsel ritim yakalamıştır. Suçin, kaynak metin sözcüklerine bütünüyle bağlı kalmayarak sözcük türünde değişikliğe gitmiştir. Üçüncü tekil şahıs formunda olan “أمسى” eylemini birinci tekil şahıs formunda “bulunduğumuz” şeklinde erek metne aktarmıştır. Ayrıca “غير مرصد” ifadesini bakış açısı değiştirerek “güvenlikli” kelimesiyle karşılamıştır. Kaynak metin ifadesinin sözcüğü sözcüğüne karşılığı “tehlikeli değil”, “gözetlenmeyen” şeklinde olmalıdır.⁷⁹ Çevirmen aynı dil dışı gerçekliğe sahip “güvenlikli” ifadesini tercih etmiş ve olumsuz ifadeyi olumlu olarak erek metne aktarmıştır.

Suçin, “وجاشت إليه النفس” ve “وخاله مصابا” ifadelerinin çevirilerinde yerileştirme stratejisi doğrultusunda hareket etmiştir. Çevirmen, “وجاشت إليه النفس” ifadesini bir bütün olarak ele almış ve “yüreği ağzına geldi” cümlesiyle karşılamıştır. “yüreği ağzına geldi” ifadesiyle “وجاشت إليه النفس” cümlesi sözcük bazında uyumlu olmasa da dil dışı gerçeklik düzeyinde son derece uyumludur. Şöyle ki, kaynak metin kültüründe “وجاشت إليه النفس” cümlesi korkudan kalbi yerinden çıkacak gibi olmak anlamını taşımaktadır.⁸⁰ Suçin’in erek metninde yer alan “yüreği ağzına geldi” ifadesi de erek

⁷⁸ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 225.

⁷⁹ İbnu'l-Enbârî, s. 183.

⁸⁰ ez-Zevzenî, s. 103.

metin kültüründe kabaca aynı semantik alana karşılık gelmektedir. Nitekim Türk Dil Kurumu “yüreği ağzına gelmek” ifadesini “birdenbire çok korkmak, aşırı korku veya sevinçten fazlasıyla heyecanlanmak, endişelenmek” şeklinde açıklamaktadır. Bu bağlamda yapılan yerlileştirmede herhangi bir anlam kaybı yaşanmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca bu yerlileştirmenin erek metin duygu derinliğine büyük kazanımı olmuştur. Çevirmen, aynı çeviri stratejisi doğrultusunda hareket ederek “وخاله مصابا” ifadesini “burun buruna geldiğini sandı ölümle” cümlesiyle karşılamıştır. Şair bu cümleyle arkadaşının korku seviyesini ve öleceğini düşündüğünü vurgulamaktadır. “وخاله مصابا” ifadesinin sözcüğü sözcüğüne çevirisi “öldüğünü sandı” şeklinde olmalıdır.⁸¹ Ancak Suçin, aynı anlamı daha estetik ve sanatsal şekilde ifade eden “burun buruna geldiğini sandı ölümle” cümlesiyle karşılamış ve yerlileştirmeye başvurmuştur. Bir önceki yerlileştirmede olduğu gibi burada da bir anlam kaybı söz konusu değildir. Zira Türk Dil Kurumu burun buruna gelmek eylemini “çok yaklaşmak” olarak tanımlamaktadır.⁸² Dil dışı gerçekliklerin uyumu gözetildiğinde kaynak metin ile Suçin’in çevirisi arasında büyük bir örtüşüm söz konusudur. Dolayısıyla Suçin’in çevirisinde yer alan her iki yerlileştirme de yerinde ve başarılı olarak nitelendirilebilir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “وجاشت إليه النفس” ifadesini diğer iki çevirmenden farklı olarak konumlandırmaktadır. Suçin ve Yaltkaya ifadeyi başlangıç cümlesi olarak konumlandırmışlardı. Ancak Ceviz, ifadeyi bir önceki dizede yer alan “قال” eylemine matuf olarak değerlendirmiştir. Onun tasarladığı erek metinde bu dize anlamsal olarak bir önceki dizeye bağlıdır. Ayrıca çevirmen bu ifadenin çevirisinde yerlileştirmeye başvurmuş ve Suçin gibi “yüreği ağzına geldi” dizgesiyle ifadeyi karşılamıştır. Suçin’in bu dizedeki birinci yerlileştirme işlemi için değerlendirmelerimiz Ceviz’in yerlileştirmesi için de geçerlidir. Ceviz, kaynak metin kelimelerine ve dizilimine sadık kalmaya çalışmış ve büyük ölçüde başarılı olmuştur. Kaynak metnin şiirselliğine rağmen düzyazı formunda çeviri metni inşa etmiştir. Biçimsel eşdeğerliliği dinamik eşdeğerliliğe tercih etmiştir. Kaynak metin odaklı bir çeviri anlayışını benimsemekle birlikte erek metni bütünüyle ihmal etmemiştir.

⁸¹ İbnu'l-Enbârî, s. 183.

⁸² TDK, “Burun buruna gelmek”, **Genel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/?>, (02.05.2024).

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, anlam aktarımına odaklanmış kaynak metin kelimelerine bütünüyle bağlı kalmamıştır. “وجاشت إليه النفس” ifadesini “korkudan yüreği ağzına geldi” ifadesiyle karşılamış ve yerlileştirmeye başvurmuştur. Bu yerlileştirmenin başarısına ilişkin değerlendirmemiz Suçin’in yerlileştirmesi için yapılan değerlendirme ile aynıdır. Nitekim “وجاشت إليه النفس” ifadesini seçili erek metin çevirmenlerinin her biri aynı ifade ile karşılamaya çalışmış ve yerlileştirmiştir. Çevirmen “وخاله مصابا” cümlesinde bir yerlileştirme daha yaparak ifadeyi “kendisini ölümün pençesine geçmiş sanıyordu” ibaresiyle karşılamıştır. Türk Dil Kurumu “bir şeyin pençesine düşmek” ifadesini “yakalanmak” şeklinde açıklamaktadır.⁸³ Dolayısıyla Yaltkaya’nın yerlileştirmeye başvurarak tercih ettiği “ölümün pençesine düşmek” ifadesi kaynak metin ifadesiyle kabaca aynı anlamını karşılamakta ve metne estetiklik kazandırmaktadır. Erek metne estetiklik ve akıcılık kazandırması ve belirgin bir anlam kaybı yaşanmaması nedeniyle çevirmenin yaptığı yerlileştirme başarılı olarak kabul edilebilir. Ancak, onun çevirisinde kaynak metnin poetik formu bozulmuş ve estetik haz, şiirsel ritim, dil ekonomikliği, dil derinliği gibi şiirsel bir yazının başat unsurları kayba uğramıştır. Şiirsel bir yazında anlam aktarımı kadar şiirsellik aktarımının da önemi düşünüldüğünde eşdeğerlik bağlamında Yaltkaya’nın çevirisinde eksiklikler olduğunu söyleyebiliriz.

كما قسم الترب المفایل باليد

يشق حباب الماء حيزومها

Su dalgalarını yarıp geçiyor pruvası

Suçin, 5

Fiyal*⁸⁴ oyuncusunun eliyle toprağı ayırdığı gibi

Bu gemilerin göğsü, Mufayil’in⁸⁵ toprağı eliyle

Ceviz, 5

ikiye ayırması gibi dalgaları yarıp geçiyordur.

⁸³ TDK, “(bir şeyin) pençesine düşmek”, **Genel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/?>, (02.05.2024).

⁸⁴ * Fiyal adlı oyunda toprak ya da kum yığınının içine küçük bir şey saklanır. Oyuncular eşit miktarda bahis ortaya koyar ve oyunculardan müfayil adı verilen biri, eliyle toprak yığınını oyuncu sayısı kadar öbekler halinde ayırır. Saklanan şeyin bulunduğu öbek bahsi kazanır. (ç.n.)

⁸⁵ Araplar arasında Müfayele adında bir oyun mevcut olup, bu oyunun gereği toprağı veya kuma bir şey saklanır ve Müfayil adı verilen kumarcı eliyle bu toprağı ikiye ayırır. Saklanan eşyayı bulan kazanıp bulamayan kumarı kaybetmiş olur.

Mufayıl'in⁸⁶ eli ile toprağı yaradığı gibi bu gemilerde Yaltkaya, 6
göğüsleriyle dalgaları yararlar.

Tarefe b. 'Abd bu dizede, Mâlikiye kabilesinin mahfeli develerini benzettiğı dev geminin pruvasının Fiyal oyuncusunun eliyle toprağı ayırdığı gibi su dalgalarını yarıp geçtiğini anlatmaktadır.⁸⁷ Şair benzetilen nesne (dev gemi) üzerinden benzeyen nesneyi (Mâlikiye kabilesinin mahfeli develeri) betimlemektedir. Dolaylı bir anlatımla Mâlikiye kabilesinin develerinin yürüyüşündeki asalet ve mahareti dile getirmektedir.

Birinci erek metin çevirmeni Suçın, kaynak metin kelimelerine büyük oranda bağlı kalarak ekleme ve çıkarmada bulunmamıştır. Biçimsel eşdeğerliliğı sağlayan çevirmen, kaynak metnin yazın türünü muhafaza etmiş ve poetik bir çeviri metni tasarlamıştır. “a” harfiyle asonans, “y” harfiyle aliterasyon oluşturm ve “i” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Erek metin okurları için son derece yabancı olan “المفایل” kelimesini özneyi Türkçeleştirip eylemi latinize ederek erek metne aktarmıştır. Kelimenin arka planıyla ilgili okuru bilgilendirmek için çevirmen notu eklemiş ve okura gerekli bilgileri sunmuştur. Onun çevirisinde ekleme, çıkarma, açıklama, yerlileştirme ve benzeri işlemler bulunmamaktadır. Suçın, mümkün olduğunca akıcı ve sanatsal erek metin inşa etmeye çabalamış ve dinamik eşdeğerliliğı sağlamaya çalışmıştır.

İkinci erek metin çevirmeni, Ceviz, bağımlı çeviri anlayışıyla hareket ederek kaynak metin kelimelerine ve biçimsel dizilimine sadık kalmıştır. “المفایل” kelimesini latinize etmekle yetinmiş ve “mufayıl” şeklinde erek metne aktarmayı tercih etmiştir. Kelimenin anlamsal arka planını çevirmen notu olarak erek metin okurlarına sunmuştur. Çevirisinde ekleme, çıkarma ve yerlileştirmeye başvurmamıştır. Kaynak metnin şiirselliğine karşın düzyazı formunda çeviri metni inşa eden çevirmen, biçimsel eşdeğerliliğı sağlamaya çalışmış ve anlam aktarımını erek metin sanatsallığına önceliklemiştir. Bu bilgilerden hareketle çevirmenin kaynak metin odaklı bir çeviri faaliyetinde bulunduğu söylenebilir.

⁸⁶ Arap çocuklarının Fiyal dedikleri bir oyunlar vardır. Bir küme toprak veya kumun içine bir nesne gizlerler. Sonra bu kümeyi elleriyle ikiye ayırırlar. Saklanan nesnenin hangi tarafta olduğunu bilen bu oyunu kazanmış olur. Bu oyunu oynayana mufayıl derler.

⁸⁷ ez-Zevzenî, s. 91.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, kaynak metin kelimelerine ve dizilimine sadık kalarak inşa ettiği çeviri metninde kaynak metin yazın türünü çeviri metnine yansıtmamıştır. Poetik düzlemde inşa edilmiş kaynak metni düz yazı olarak çevirmiştir. Çevirmen “المفايل” kelimesini latinize etmekle yetinmiş ve kelimenin anlamını dipnotta açıklamıştır. Yaltkaya, anlamsal aktarıma odaklanmış ve aynı özeni erek metin akıcılığını göstermemiştir.

Kaynak metin, erek metin okuyucuları için son derece yabancı kültürel unsur barındırmaktadır. Kaynak metinde yer alan “المفايل” kelimesi dönemin çocuklarının oynadığı oyuna ilişkin bir karakterdir. Fiyal adlı oyunda kum yığınının içine bir şeye saklanır. Müfayil adı verilen oyuncu, eliyle bu kum yığınını ikiye ayırır. Oyuncular saklanan nesnenin hangi tarafta olduğuna ilişkin tahminde bulunurlar. Saklanan eşyayı bulan oyunu kazanmış olup bulamayan oyunu kaybetmiş olur. Bu oyunda kum yığınını öbeklere ayıran kişiye “المفايل” denir.⁸⁸ Şair, geminin pruvasının dalgaları yarışını, bu oyun karakterinin kum yığınını ikiye ayırmasına benzetmektedir. Bu ifadenin çevirisine ilişkin seçili erek metin çevirmenleri benzer bir anlayışla hareket etmişlerdir. Birinci erek metin çevirmeni Suçin, “oyuncusu” kelimesini ekleyerek ifadenin mastarını erek metne aktarmayı tercih etmiştir. Bu tercih, erek metin okurlarına kelimenin oyunla ilgili olduğunu aktarmak amacını taşımaktadır. Oyunun türü ve kaynak metinde yapılan benzetmenin anlaşılabilmesi için çevirmen, geri kalan bilgileri çevirmen notu olarak sunmaktadır. İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, ifadeyi olduğu gibi latinize ederek erek metne aktarmayı tercih etmiş ve anlaşılabilirlik adına gerekli bilgileri çevirmen notu olarak aktarmıştır. Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya ise Ceviz gibi ifadeyi olduğu gibi latinize ederek erek metne aktarmış ve ifadenin mahiyetiyle ilgili çevirmen notu eklemiştir. Sonuç olarak, seçili erek metin çevirmenleri bu ifadenin çevirisine ilişkin aynı stratejiyi benimsemiş ve kaynak metin yabancılığını muhafaza etmişlerdir.

⁸⁸ İbnu'l-Enbârî, s. 139.

2.2.3. ‘Antere b. Şeddâd b. ‘Amr el-‘Absî

كأنما تطس الإكام عشية بقریب بین المنسمین مصلم

Toynakları birbirine yakın kulaksızı andırır⁸⁹ Suçin, 24

Dere tepe düz giderken geceleri

Akşam vaktinde, tırnak araları yakın kulaksız Ceviz, 24

devekuşu misali tepeleri kat eder.

(bu deve gece ve gündüz gittikten sonra)

akşemleyin gene; tırnaklarının araları açık olmayan Yaltkaya, 27

kulaksız bir erkek devekuşu gibi tepeleri aşıyordu

‘Antere b. Şeddâd bu dizede; devesinin hiçbir engel tanımadığını, gece gündüz demeden süratle yol aldığını ve koşu şeklinin toynakları birbirine yakın kulaksız erkek deve kuşunun koşu şekline benzediğini betimlemektedir.⁹⁰

Seçili erek metinler genel hatlarıyla incelendiğinde farklı çeviri anlayışı ve yaklaşımıyla tasarlandıkları görülmektedir. Birinci erek metin çevirmeni Suçin’in çeviri metninde estetik, şiirsel ritme uygunluk, yabancı kültürel unsurları alışlagelmiş kültürel unsurlarla değiştirme gibi çevirmenin görünmezliği temeline dayanan nitelikler görülmektedir. Çevirmen, poetik formda kaynak metin için poetik erek metin tasarlamıştır. “e” harfiyle asonans, “ı” harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve “i” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Kaynak metnin biçimsel formuna sıkı sıkıya bağlılığı ve biçimsel eşdeğerliliği temel alan bir yaklaşımla hareket etmeyen Suçin, kültürel farklılıklar nedeniyle okurun anlamakta zorluk yaşayabileceği yerde çevirmen notu eklemiş ve okuru bilgilendirmiştir. Dilsel ve kültürel farklılıkları yerlileştirmiş ve dinamik eşdeğerliliği esas almıştır. Çevirmen, çeviri metnini erek metin akıcılığı ve sanatsallığı ilkelerini baz alarak tasarlamıştır. Bunu yaparken kaynak metnin biçimsel

⁸⁹ Erkek deve kuşunu tanımlıyor. (ç.n.)

⁹⁰ ez-Zevzenî, s. 252.

formunu bütünüyle ihmal etmemiştir. Kaynak metin ile erek metin arasında denge oluşturmaya çabalamıştır.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz'in çevirisi, kaynak metin odaklı çeviri anlayışıyla tasarlanmıştır. Kaynak metnin biçimsel formu bütünüyle korunmuş ve anlam aktarımına odaklanılmıştır. Yerlileştirmeye başvurmeyen çevirmen, kaynak metnin şiirselliğine karşın düzyazı formunda erek metin inşa etmiştir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, anlaşılabilirliği artırmak adına çevirişinde parantez içi bilgilere yer vermiştir. Onun çevirisinde derinlik barındıran kelime ve dizilim ile daha fazla anlam aktarımı sağlayan şiirsellik bütünüyle metne yansıtılamamıştır. Çevirmen, anlam aktarımını öncelemiş ve bu aktarımı kaynak metin biçimine bütünüyle bağlı kalarak yapmayı tercih etmiştir.

Suçin'in erek metninden hareketle bu dizide “تطس الإكام” cümlesi çeviride yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisi çerçevesinde değerlendirilecektir. “تطس” kelimesi “dövmek”, “kırmak”, “çukur açmak” gibi anlamları ihtiva eden “وطسا” kökünden türemiş muzari formunda bir eylemdir.⁹¹ Bu eylemin nesnesi konumunda olan “الإكام” kelimesi ise “sarp arazide yer alan tepe” anlamına gelen “الأكمة” kelimesinin çoğuludur.⁹² Bu bilgilerden hareketle kelimelerin yer aldıkları cümlelerden bağımsız düz anlamları göz önüne alındığında “تطس الإكام” diziliminin birebir karşılığı “tepeleri eziyor, tepeleri dövüyor” şeklinde olmalıdır. Kaynak metinde yer alan bu ifade ile anlatılmak istenilen hız, sürat ve engel tanımama durumudur. Seçili erek metinlerde bu cümlelerin çevirisine ilişkin farklılıklar bulunmaktadır. Birinci erek metnin çevirmeni Suçin, “تطس الإكام” dizilimini “dere tepe düz giderek” şeklinde aktarmayı tercih etmiş ve yerlileştirmede bulunmuştur. Suçin, bu tercihiyle birlikte kaynak metinde karşılığı bulunmayan kelimeleri erek metne eklemiş ve kaynak metinde yer alan kelimeleri erek metinden çıkarmış olsa da anlamsal bazda bir kayıp söz konusu değildir. Aksine bu tercih, akıcı ve etkili erek metin tasarımına katkıda bulunmuştur. Erek metin kültüründe tanıdık “dere tepe düz giderken” ifadesi ile kaynak metin ifadesinin anlam bakımından örtüşmesi ve erek metin akıcılığına katkıda bulunması gibi nedenlerden ötürü bu yerlileştirme başarılı olarak nitelendirilebilir. İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “تطس الإكام” dizilimini “tepeleri kat etmek”

⁹¹Mecma‘u’l-Lugati’l-‘Arabiyye, **el-Mu‘cemu’l-Vasît**, 2. Baskı, Cilt: 1, Mecma‘u’l-lugati’l-‘Arabiyye, Kahire, t.y., s. 1041.

⁹² Mecma‘u’l-Lugati’l-‘Arabiyye, Cilt: 1, s. 23.

ifadesiyle karşılamış ve yerlileştirmeye başvurmamıştır. Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya ise aynı dizilimi “tepeleri aşmak” ibaresiyle karşılamış ve yerlileştirmemiştir. Yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejileri çevirmen tercihine dayanan çeviri uygulamaları olmakla birlikte yerinde ve başarılı bir yerlileştirmenin erek metne kattığı akıcılık ve aşinalık duygusu aşıkardır. Bu bağlamda erek metin odaklı çeviri anlayışıyla inşa edilen çeviri metinlerde sıklıkla rastlanılan bu strateji seçili erek metinler arasında Suçin’in çeviri metninde başarılı bir şekilde yer almaktadır.

ولكان لو علم الكلام مكلمي

لو كان يدري ما المحاوره اشتكي

Söyleşmeyi bilseydi sözlerle şikâyet ederdi

Suçin,69

Konuşup içini dökerdi konuşmayı bilse

Şayet konuşmayı bilseydi, şikâyetle bulunur;
söz söylemesini bilseydi, benimle konuşurdu.

Ceviz, 69

Eğer konuşmak bilseydi diliyle şikâyetle bulunacak
ve eğer söz söyleyebilseydi benimle konuşacaktı.

Yaltkaya, 77

‘Antere b. Şeddâd bu dizede; atının konuşmaya güç yetirmesi durumunda yaşadığı sıkıntıları kendisine anlatacağını ve onunla konuşacağını dillendirmektedir.⁹³

Seçili erek metin çevirmelerinin bu dizeyi benzer erek metinlerle karşıladıkları görülmektedir. Her üç çevirmende kaynak metin dizilimine ve kelimelerine büyük ölçüde bağlı kalmışlardır. Suçin, kaynak metnin poetik formunu korumuş “e” harfiyle asonans oluşturmuş ve “e” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Erek metne özgün bir metin imajı kazandırmak amacıyla “مكلمي” ifadesinin çevirisinde yerlileştirmeye başvurmuş ve kelimeyi “içini dökerdir” cümlesiyle karşılamıştır.

İkinci erek metin çevirmen Ceviz, kaynak metin kelimelerine ve dizilimine büyük ölçüde bağlı kalmış ve herhangi bir yerlileştirmeye başvurmamıştır. Kaynak metnin poetik formuna karşın düzyazı şeklinde erek metin tasarlamıştır.

⁹³ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 243.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, herhangi bir yerlileştirmeye başvurmamış ve kaynak metin yapısal normlarını erek metne yansıtmıştır. Yaltkaya, poetik forma sahip olan kaynak metin için düzyazı formunda erek metin tasarlamıştır.

Kaynak metinde yer alan “ولكان لو علم الكلام مكلمي” cümlesi çeviride yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisi çerçevesinde incelenerek dizilimi oluşturmaktadır. Bu cümlelerin sözcüğü sözcüğüne çevirisi “konuşmayı bilseydi benimle konuşurdu” şeklinde olacaktır. Ancak, seçili erek metin çevirmenleri benimsedikleri çeviri stratejileri nedeniyle farklı çeviriler ortaya koymuşlardır.

Birinci erek metin çevirmeni Suçin, “ولكان لو علم الكلام مكلمي” cümlesinde yer alan “مكلمي” ifadesini “içini dökerdi” şeklinde erek metne aktarmıştır. Türk Dil Kurumu, “içini dökmek” ifadesini “sıkıntı ve derdini anlatmak” şeklinde açıklamaktadır.⁹⁴ Bu bağlamda yapılan yerlileştirmenin son derece başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim bu yerlileştirme, herhangi bir anlam kaybına mahal vermediği gibi erek metne estetiklik katmıştır. Erek dil okurlarının yakından tanıdığı ifade biçimleriyle karşılaşmalarını sağlamıştır. Ayrıca, kaynak metin bağlamından hareketle bu yerlileştirmenin anlam aktarımına da katkıda bulunduğu söylenebilir. Zira şair, bineğinin konuşabilmesi halinde yaşadığı sıkıntıları dile getireceğini vurgulamaktadır. “Konuşabilse içini dökerdi” şeklindeki çeviri metni, kaynak metin sözcüklerine bağımlı kalarak, “konuşabilse benimle konuşurdu” şeklinde inşa edilecek çeviri metninden anlam aktarımı bazında daha başarılıdır. Çünkü, “içini dökmek” ifadesi sıkıntılı bir durumun varlığını çağrıştırırken “benimle konuşurdu” ifadesi için aynı şey söz konusu değildir. Bu yerlileştirme için olası bir eleştiri, ifadenin tonuna ilişkin olabilir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz ve Yaltkaya, “ولكان لو علم الكلام مكلمي” cümlesinin çevirisine ilişkin yerlileştirmede bulunmamışlardır. Diğer çeviri metinlerinde de görüldüğü üzere bu iki çevirmen, kaynak metin kelimelerine ve yapısal normlarına bağımlı çeviri faaliyetini tercih etmişlerdir.

وسط الديار تسف حب الخمم

ما راعني إلا حمولة أهلها

⁹⁴ TDK, “içini dökmek”, **Genel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/?>, (25.03.2024).

Korkmadım hiçbir şeyden obanın ortasında develerinizin Suçin, 11
hımhım çalısının son tanelerini bitirmesinden korktuğum kadar*

Beni onun ailesinin develerinin obanın ortasında Ceviz, 11
sığır dili otunu yemeleri korkutur sadece.

Başka bir şey değil, çadırlar arasında onun yük develerinin
kuşekmeği tohumunu yemeleri (bahar geçmiş olmakla yiyecek Yaltkaya, 14
bulamamaları göç zamanının yaklaştığını gösterdiğinden) beni
ürküttü.

‘Antere bin Şeddad bu dizede, “sevgilinin kabilesindeki develerin obanın ortasında hımhım isimli bitkinin tanelerini yemesinden son derece korktuğunu ve başka hiçbir şeyden bu derece korkmadığını” aktarmaktadır. Normal şartlarda hayvanların hımhım çalısı tanelerini yemesi arzu edilen bir durum değildi. Zira, koyun bu çalıyı yediğinde sütü azalır ve bozulurdu.⁹⁵ Obada devenin yiyeceği herhangi bir ot bulunmaması ve hımhım çalısını yemesi obanın orayı terk edeceğinin alametiydi. Şair, sevgilinin obasıyla birlikte yolculuğa çıkacağının işareti olan bu durumun kendisini ziyadesiyle korkuttuğunu dile getirmektedir. Bir başka ifadeyle şairi korkutan durum, devenin hımhım çalısı yemesi değil sevgilinin göçüp gitmesi ve sevgiliden ayrı kalmaktır.

Çalışmaya konu olan seçili erek metinlere bakıldığında birinci erek metin çevirmeni Suçin ile diğer iki çevirmen arasında çeviri stratejisi bakımından kayda değer farklılıklar göze çarpmaktadır. Suçin, kaynak metnin biçimsel niteliklerine bağlı kalmaktan çok erek metnin anlaşılabilirliğini ve estetiğini öncelemiştir. Poetik formda tasarlanmış kaynak metni, poetik erek metinle karşılamıştır. “e” ve “a” sesleriyle asonans, “n” sesiyle aliterasyon sağlamıştır.

Suçin’in çeviri metninde çıkarmalar ve eklemeler yer almaktadır. Çevirmen, kaynak metinde karşılığı olmayan “son” kelimesini erek metnine eklemiş ve kaynak metinde yer alan “أهلها” ifadesini çevirmeyerek çıkarma işleminde bulunmuştur. Suçin, “حمولة أهلها” tamlamasındaki üçüncü tekil şahıs adılını ikinci tekil şahıs adılı olarak

⁹⁵ et-Tebrîzî, s. 182.

değiştirmiş ve ifadeyi “develerinizin” ibaresiyle erek metne aktarmıştır. Erek metin okurlarına fazlasıyla yabancı olan “الخمم” kelimesini, latinize etmekle yetinmiş ve kelimenin yabancılığını erek metin okurlarına yansıtmıştır. Çeviride anlaşılabilirlik ilkesi gereği dizenin sonuna çevirmen notu ekleyerek okura gerekli bilgileri sunmuştur. Suçin’in çevirisinde yer alan tüm bu niteliklerden hareketle erek metin odaklı bir çeviri stratejisini benimsediği ve serbest çeviri anlayışına göre hareket ettiği söylenebilir.

Kaynak metni birebir hedef metne aktaran ikinci erek metin çevirmeni Ceviz, kaynak metnin biçimsel formuna bütünüyle bağlı kalarak çeviri faaliyetinde bulunmuştur. Poetik forma sahip olan kaynak metin için düzyazı formunda erek metin tasarlamıştır. Ceviz, kaynak metinde geçen tüm kelimeleri erek metne aktarmış ve kaynak metinde olmayan herhangi bir ifadeyi erek metnine eklememiştir. Bu durum çevirmenin biçimsel eşdeğerliliği temel aldığını ve kaynak metin odaklı bir çeviri stratejisi benimsediğini göstermektedir. Bununla birlikte çevirmenin “الخمم” kelimesinin çevirisinde yerleştirmeye başvurmuş olması ve kelimeyi “sığır dili otu” ibaresiyle karşılaması, erek metni bütünüyle ihmal etmediğini göstermektedir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, kaynak metin sözcükleri bağlamında karşılığı olmayan ifadeleri parantez içinde erek metin okurlarına sunmuştur. Bu bilgiler metnin anlaşılabilirliğine ilişkin çevirmenin kaygılarından ötürü eklenmiştir denilebilir. Çevirmen, “وسط الديار” tamlamasını “çadırlar arasında” dizilimi ile karşılayarak kaynak metin sözcüklerinden bağımsız hareket etmiştir. Dizede erek metin okurlarına yabancı olan “الخمم” kelimesini “kuş ekmeği tohumu” ifadesiyle karşılamış ve yerleştirmeye başvurmuştur. Yaltkaya, kaynak metnin poetik formuna karşın düzyazı formunda erek metin inşa etmiş ve çevirisinde şiirsel yazında öne çıkan dil ekonomikliği, ritim ve benzeri unsurlar kayba uğramıştır. Onun çevirisi hem kaynak metin hem de erek metin odaklı çeviri anlayışını barındıran niteliklere sahiptir.

Seçili erek metinler arasındaki farklılıktan hareketle seçilen bu dizede erek metin okurları için ziyadesiyle yabancı olan “حب الخمم” kelimesinin çevirisine ilişkin çevirmenlerin tercihlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklara değinmeden önce “حب الخمم” kelimesinin düz anlamı, anlamsal arka planı ve dizedeki bağlamından

bahsetmek isabetli olacaktır. “حب” kelimesi baştaki tane anlamına gelirken⁹⁶ “الخمخ” kelimesi de develerin taneleriyle yemlendiği⁹⁷ bir tür çöl bitkisinin karşılığıdır. Deve ve devenin yemlendiği bitki taneleri gibi dönemin kültürel unsurlarını barındıran dizenin bu temalara yabancı olan Türk kültürüne aktarımı doğasında birtakım sorunlar barındırmaktadır. Hımhım bitkisinin ne olduğu ve devenin bu bitkinin tanelerini yemesinin ne anlama geldiği erek metin okuyucularınca malum değildir. Bu bağlamda anlamsal arka planı ihmal ederek inşa edilen her erek metin eksik eşdeğerli olarak nitelendirilmeye mahkûm olacaktır. Ayrıca anlamsal arka plana çeviri metninde yer vermek estetik unsurlara zarar verebilir. Kültürel farklılıklar nedeniyle çeviride yaşanan sorunlara güzel bir örnek teşkil eden bu dizinin taşıdığı eşdeğerlilik sorunları seçili erek metin çevirmenleri tarafından farklı stratejilerle aşılmaya çalışılmıştır.

Birinci erek metin çevirmeni Suçin, “الخمخ” ifadesini latinize etmekle yetinmiş ve kelimenin yabancılığını erek metin okurlarına yansıtmıştır. Genellikle erek metin odaklı çeviriler tasarlayan ve yerlileştirme stratejisine sıklıkla başvuru yapılan çevirmen, bu dizide ifadeyi latinize ederek çevirmen notuyla anlam aktarımı yapmayı tercih etmiştir. Bu tercih, “الخمخ” kelimesinin erek dilde birebir karşılığı olmamasına ve kaynak metin anlamının erek metin okurlarınca karmaşık olmasına dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle okuyucunun beyti anlayabilmesi için bu bitki türünün Arap kültüründeki karşılığını ve devenin bu bitkiyi yemesinin ifade ettiği anlamı bilmeleri gerekmektedir. Bu bilgileri aktarmaktan yoksun her türlü çeviri faaliyeti eksik eşdeğerli olacaktır. Tüm bu sebeplerden ötürü erek metin odaklı çeviriler yapan çevirmen bu beyitte yerlileştirmeye başvurmamış ve çevirmen notuyla okuyucuya meseleyi izah etmeye çalışmıştır.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, yerlileştirme stratejisi doğrultusunda “الخمخ” kelimesini “sığır dili otu” ibaresiyle erek metne aktarmıştır. Bu bitki, dünya genelinde Suriye dışında Güney Amerika, Kuzey Afrika ve Anadolu'da bolca yetişen, hodangiller familyasına ait bir bitkidir. Genellikle Doğu Anadolu'dan Karadeniz ve Marmara Bölgesi'ne kadar çeşitli bölgelerde bulunabilir ve bu nedenle farklı yörelerde çeşitli isimlerle anılır. 0,3-1 mm boyunda, sık çatallaşan yapıya sahiptir. Yaprakları

⁹⁶ Mecma‘u'l-Lugati'l-'Arabiyye, Cilt:1, s. 151.

⁹⁷ Ebû'l-Faḍl Muḥammed b. Mukerrem İbn Manzûr, **Lisânu'l-'Arab**, Dâru Şâdir, Beyrut, 1993, Cilt: 11, s. 191.

değişken sıralanmıştır ve kenarları kertiklidir. Yapraklarının üzeri pürüklü, yumurta veya eliptik şekildedir. Meyveleri 4 tohumlu olup, tohumları küçük, kahve renginde ve uç kısmında siğil benzeri bir çıkıntıya sahiptir. Ceviz'in yerlileştirmesine ilişkin hangi unsurları temel aldığı tespit edilememiştir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, “الخمخ” kelimesini “kuş ekmeği tohumu” ifadesiyle karşılamış ve yerlileştirmeye başvurmuştur. Bu bitki türüne ilişkin Türk Dil Kurumu “Turpgillerden, çorak yerlerde yetişen, beyaz veya mor çiçekli, eskiden hekimlikte kullanılmış olan otçul bir bitki; çobandağarcığı”⁹⁸ ifadelerine yer vermektedir. Çevirmenin yerlileştirme yaparken gözettiği unsurlar tespit edilememiştir.

2.2.4. Ebû Sulmâ (Ebû Buceyr) Zuheyr b. Ebî Sulmâ (Rebî'a) b. Riyâh el-Muzenî

سألنا فأعطيتم وعدنا فأعدتم ومن أكثر التسائل يوما سيحرم

İstersiniz verilir, yine istersiniz yine verilir

Suçın, 62

İstekleriniz çoğalırsa gün gelir verilmez gönlünüz kırılır

İstedik verdiniz, yine istedik yine verdiniz. Kim çok isterse bir gün mutlaka mahrum bırakılır.

Ceviz, 62

İstedik, verdiniz. Gene istedik, gene verdiniz. Halbuki tekrar tekrar isteyenleri (sizden başkaları) mahrum ederler.

Yaltkaya, 63

Zuheyr bin Ebî Sulma, dizinin birinci bölümünde yardım isteğiyle kabilesine sığınan insanların geri çevrilmediğini, tekrar eden isteklerin bile karşılık bulduğunu anlatarak kabilesinin cömertliğine işaret etmektedir. Dizinin ikinci bölümünde ise tekrarlanan isteklerin tehlikesini ve gelecekte isteklerine karşılık verilemeyebileceğini aktarmaktadır.⁹⁹

⁹⁸ TDK, “kuşekmeği”, Genel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/?>, (22.03.2024).

⁹⁹ ez-Zevzenî, s. 152.

Çalışmaya konu olan üç çeviri genel olarak değerlendirildiğinde birinci erek metin çevirmeni Suçin'in kaynak metin formuna uygun olarak poetik bir erek metin inşa ettiği görülmektedir. Suçin “i” ve “e” harfleriyle asonans “r” harfiyle de aliterasyon oluşturmuştur. Edebi bir yazında en önemli unsur olarak belirginleşen estetik unsurlar, Suçin'in çevirisinde gözlemlenmektedir. Suçin, “يوما” kelimesini “gün gelir” şeklinde çevirerek ifadeyi Türkçe okuyucuya uygun hale getirmiştir. Yine aynı amaçla “Biz istedik” anlamına gelen “سألنا” ifadesini “istersiniz” şeklinde çevirerek eylemin öznesinde ve zaman türünde değişikliğe gitmiştir. “Biz verdik” anlamına gelen “فأعطينم” ifadesini “verilir” şeklinde çevirerek eylemin zaman türünde değişikliğe gitmiş ve etkenliğini edilgen hale getirmiştir. “وعدنا” ve “فأعدتم” ifadelerinde de aynı şeyi aynı amaçla tekrarlamıştır. Çevirmen, “çok isteyenler” anlamına gelen “ومن أكثر التسائل” dizilimini “istekleriniz çoğalırsa” şeklinde çevirerek eylemin öznesinde değişikliğe gitmiş ve “سيحرم” ifadesini yerlileştirmede bulunarak “gönlünüz kırılır” deyiimiyle karşılamıştır. Suçin'in çevirisinde yer alan bu özellikler dikkate alındığında sadece sözcük aktarımı değil, dilin yapısını, kültürel kodlarını ve ifade biçimlerini de doğru bir şekilde aktarmayı amaçladığı söylenilebilir. Çevirmen, kaynak metinde yer alan estetik unsurları korumak ve akıcı bir erek metin inşa etmek amacıyla şiirsel ritmi ve akıcılığı mümkün olduğunca korumuştur. Kaynak metin yapısal özelliklerini ve dizilimini erek metne uygun hale getirmeye çalışmıştır. Suçin, erek metin odaklı bir çeviri anlayışını benimsemiş ve serbest çeviri anlayışıyla çeviri faaliyetinde bulunmuştur.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, poetik forma sahip olan kaynak metin için düzyazı formunda bir erek metin inşa etmiştir. Dolayısıyla onun çevirisinde estetik ve duygusal derinlik gibi şiirsel bir yazının düz yazıya çevrilmesiyle yaşanacak kayıplar meydana gelmiştir. Çeviri, sadece sözcük aktarımı ya da anlam aktarımından daha fazlasıdır. Kaynak metnin her anlamda eşdeğerini erek dil okuyucularına sunmaktır. Ceviz, şiirsel bir yazıyı düzyazı formunda çevirerek anlam aktarımına odaklanmış ve kaynak metin kelimelerine bütünüyle bağlı kalmıştır. Kaynak metin normlarına ve yapısal özelliklerine uygun erek metin inşa eden çevirmen, bağımlı çeviri anlayışıyla çeviride bulunmuştur.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, şiirsel bir yazını düzyazı formatında çevirmiştir. Dolayısıyla inşa ettiği erek metin kaynak metnin şiirsel ritminden,

duygusal derinliğinden ve müzikalitesinden yoksun olmuştur. Yaltkaya, kaynak metin sözcüklerine bütünüyle bağlı kalarak anlam aktarımına dayalı bir çeviri faaliyetinde bulunmuştur. Nitekim çevirmenin parantez içi bilgilere yer vermesi bu anlayışının bir yansımasıdır.

Suçin'in çeviri metninde yer alan “gönlünüz kırılır” ifadesi yerlileştirme stratejisinin bir sonucudur. Erek metin sanatsallığını önceleyen çevirmen, “سبحر” ifadesini “gönlünüz kırılır” cümlesi ile karşılamıştır. “سبحر” ifadesinin sözcüğüne bağımlı çevirisi “mahrum edilir, yoksun bırakılır” şeklinde olmalıdır.¹⁰⁰ Suçin, “سبحر” dizilimi ile kabaca örtüşen “gönlünüz kırılır” deyiimiyle ifadeyi yerlileştirmiştir. Türk Dil Kurumu “gönül kırmak” ifadesini “birini çok üzecek davranışta bulunmak, gücendirmek” olarak tanımlamaktadır.¹⁰¹ “Yoksun bırakılmak” ile bu eylemin sonucu olan “gönül kırmak” arasında anlamsal örtüşme söz konusudur. Bu bağlamda Suçin'in çevirisinde yer alan yerlileştirme yerinde ve başarılıdır.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz ile üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya “سبحر” dizilimini sözcüğüne bağımlı olarak erek metne aktarmıştır. Her iki çevirmen de “سبحر” cümlesini “mahrum bırakmak/bırakılmak” ifadesiyle karşılamıştır.

Sonuç olarak Suçin, kaynak metin anlamını koruyarak erek dilin kültürel ve sosyal normlarını gözetmeye çalışmıştır. Kaynak metnin ifade biçimlerini sanatsal bir biçimde yeniden oluşturmayı amaçlamış ve erek metne çeviri metninden ziyade özgün bir metin imajı kazandırmıştır. Ayrıca erek metin sanatsallığı adına yerlileştirmeye başvurmuştur. Ceviz ve Yaltkaya ise kaynak metin odaklı bir çeviri anlayışına göre çeviride bulunmuşlardır. Kaynak metnin dilbilgisel ve yapısal özelliklerini koruyarak kaynak metne bütünüyle bağımlı çeviride bulunmuşlardır. Her iki çeviri anlayışının çeviri sürecinde çeviri faaliyetine sağladığı kazanımlar olmakla birlikte çalışmaya konu olan dizinin edebi bir yazın olması ve poetik formu erek metin odaklı bir çeviri anlayışına daha uygun düşmektedir. Zira edebi yazınların çevirisinde anlam aktarımı kadar estetik ve duygusal aktarımda önemlidir.

وفيهن ملهى للطيف ومنظر أنيق لعين الناظر المتوسم

Farklı bir albenisi var dilberlerin güzelden anlayan için

Suçin, 12

¹⁰⁰ Mecma'u'l-Lugati'l- 'Arabiyye, Cilt: 1, s. 168.

¹⁰¹ TDK, “gönül kırmak”, **Genel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/?>, (04.06.2024).

Güzellik meraklısı gözler hayran kalır onlara

İçlerinde güzelden anlayanlar için hoş dilberler var,
kestirişli gözler için hoş bir görüntü var.

Ceviz, 12

O kadınların içinde, güzel sevenler için sevilecek bir dilber
ve bakan gözleri hayran bırakacak bir güzel vardır.

Yaltkaya,13

Zuheyir bin Ebî Sulma, bu dizede, kadınların içlerinde bakımlı ve dikkatli bakan kişiler için güzel dilberler olduğunu söyleyerek kadınların güzelliklerine dikkat çekmektedir.¹⁰²

Birinci erek metin çevirmeni Suçin, erek metin normlarını kaynak metin normlarına öncelemiş ve erek metin yapısal özelliklerine uygun çeviri metni inşa etmiştir. Kaynak metin de yer alan “وفيهن ملهى للطيف” cümlesini “farklı bir albenisi var dilberlerin güzelden anlayan için” dizesiyle karşılayarak kaynak metin sözcüklerine eklemelerde bulunmuştur. “ملهى” kelimesi eğlence, oyun, keyif, hoşlantı ve benzeri anlamlara gelmektedir.¹⁰³ “اللطيف” kelimesi ise “bakımlı, güzel görümlü ve kibar” gibi anlamları ihtiva etmektedir.¹⁰⁴ Cümlelerin sözcüklerine bağımlı çevirisi “o kadınların içinde bakımlı ve kibar kişiler için eğlence vardır” şeklinde olmalıdır. Şair bu cümleyle kadınların güzelliklerini ve kadınlara ilgi duyan kişilerin ilgilerini çekebilecek niteliklere sahip olduklarını anlatmaya çalışmaktadır. Suçin, bu anlamı erek metin normlarına uygun ve daha estetik olan “farklı bir albenisi var dilberlerin güzelden anlayan için” dizesiyle karşılamayı tercih etmiştir. Bu tercihle birlikte kaynak metin kelimelerine eklemelerde bulunmuş ve kaynak metin yapısını erek metne uygun hale getirmiştir. Çevirmen, aynı anlayışla hareket ederek “ومنظر أنيق لعين الناظر” dizilimini “güzellik meraklısı gözler hayran kalır onlara” cümlesiyle karşılamıştır. “أنيق” kelimesi “hayranlık uyandıran, hoş, güzel” gibi anlam alanlarına sahiptir.¹⁰⁵ “المتوسم” kelimesi de “güzellik arayan, bakan,” anlamlarına gelmektedir.¹⁰⁶ Bu dizilimin sözcüklerine bağımlı çevirisi “o kadınların içinde güzellik meraklısı

¹⁰² ed-Dürre, Cilt: 2, s. 294.

¹⁰³ Mecma‘u’l-Lugati’l-‘Arabiyye, Cilt: 1, s. 843.

¹⁰⁴ ez-Zevzenî, s. 137.

¹⁰⁵ İsmail b. Hammâd el- Cevherî, **es-Sihâh Tâcu’l-Luga ve Sihâhu’l-‘Arabiyye**, (thk. Ahmed Abdulgaffar ‘Attâr), 4. Baskı, Dâru’l-İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1987, Cilt: 4, s. 1447.

¹⁰⁶ ez-Zevzenî, s. 137.

gözler için hayranlık uyandıran görüntü vardır” şeklinde olmalıdır. Suçin, bu dizenin çevirisinde kaynak metin kelimelerine büyük oranda bağımlı hareket etmekle birlikte kaynak metin diziliminde değişikliğe gitmiştir. Aynı semantik alanı erek metne uygun dizilim ile karşılamayı tercih etmiştir. Çevirmen, kaynak metnin poetik formunu korumuş ve şiirsel erek metin tasarlamıştır. “A” harfiyle asonans, “l” harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve “a” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, kaynak metin yapısal özelliklerini muhafaza ederek bağımlı çeviri anlayışına uygun çeviri faaliyetinde bulunmuştur. “وفيهن ملهى لطيف” dizilimini “İçlerinde güzelden anlayanlar için hoş dilberler var” cümlesiyle karşılamış ve kaynak metin sözcük bazında karşılığı olmayan kelimeleri çevirisine eklemiştir. “ومنظر أنيق لعين الناظر المتوسم” dizilimini de “kestirilmiş gözler için hoş bir görüntü var” cümlesiyle karşılamıştır. Çevirmen, kaynak metin sözcüklerine bağımlı hareket etmemiştir. Ancak, kaynak metnin yapısal özelliklerine bağımlı olarak erek metin inşa etmiştir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, kaynak metin sözcüklerine birtakım eklemelerde bulunmuştur. Onun çevirisinde yer alan “sevilecek bir dilber” ve “bir güzel” ifadelerinin kaynak metinde birebir karşılığı yoktur. Bununla birlikte Yaltkaya, kaynak metin dizilimine bağlı kalmayı tercih etmiştir. Bu tercih erek dil akıcılığının tam yakalanamamasına neden olmuştur. Yaltkaya, poetik düzlemde inşa edilmiş kaynak metni düz yazı olarak çevirmiştir.

Seçili erek metinlerin özelliklerinden hareketle Suçin’in tasarladığı erek metnin, Ceviz ve Yaltkaya’nın çeviri metinlerinden farklılık arz ettiği söylenebilir. Suçin’in erek metni akıcılık, sanatsallık, dil ekonomikliği, şiirsel ritim ve duygusal derinlik gibi unsurlar açısından seçili erek metinler arasında en yüksek eşdeğerliliğe sahiptir. Bununla birlikte kaynak metin kelimeleri, kaynak metin yapısal özellikleri ve kaynak metin dizilimi açısından en düşük eşdeğerliliğe sahiptir. Ceviz ve Yaltkaya’nın çevirilerinde ise bu eşdeğerlilik durumu, ters yöndedir. Bir başka ifadeyle Suçin, erek metin akıcılığı ve sanatsallığını göz önünde bulundurarak erek metin normlarına uygun çeviri metni tasarlamıştır. Ceviz ve Yaltkaya ise kaynak metnin yapısal özelliklerine ve dizilimine büyük ölçüde bağlı kalarak erek metinlerini tasarlamışlardır.

تداركتما عبسا وذبياننا بعدما تفانوا ودقوا بينهم عطر منشم

Abs ile Zübyan kabilelerini barıştırdınız

Oysa zehir saçmıştı menşem kokusu içlerine yıllarca**¹⁰⁷

Suçin, 18

Siz ikiniz, ‘Abs ve Zubyan oymakları birbirini yok etmeye başlamalarından ve aralarında Menşem’in ıtrını ezmelerinden sonra onların imdadına yetiştiniz.

Ceviz, 18

‘Abs ve Zübyan kabileleri (vuruşa vuruşa) birbirlerini yok ediyorlarken ve aralarında güzel kokular satan Menşem adlı kadının ıtrını ezmişlerken*¹⁰⁸ bunların imdadına yetiştiniz.

Yaltkaya, 19

Zuheyir bin Ebî Sulma, bu dizede Herem bin Sinan ve el-Haris bin Avf’ı övmektedir. ‘Abs ve Zubyan kabilelerini, yıllar boyu süren savaşlarına rağmen barıştırdıklarını ve bu bağlamda büyük bir iş başardıklarını vurgulamaktadır.¹⁰⁹

İncelemeye konu olan kaynak metin bolca kültürel unsur ve erek dil okurları için yabancı imge barındırmaktadır. ‘Abs, Zubyan ve Menşem kokusu gibi ifadeler orijinal metin muhataplarınca malum imgeler olmakla birlikte hedef dil okuyucuları için aynı bilinirliğe sahip değildir. ‘Abs ve Zubyan’ın birer kabile oldukları çevirmenlerin eklemeleriyle belirginleşse de bu dizenin o kabilelerin savaş anlatımıyla büyüyen muhataplardaki etkisi Türk okuyucuda meydana gelmemektedir. Dizede yer alan menşem kokusunun ne anlam ifade ettiği ve tarihsel arka planıyla ilgili ise net bir uzlaşma söz konusu değildir. Asm‘ai, Menşem’in koku satan bir kadın olduğunu, kabileler savaşmadan önce onun kokusuna ellerini daldırıp ölene kadar savaşacaklarına dair yemin ettiklerini ve savaşta hepsinin öldürüldüğünü bu sebeple

¹⁰⁷ Adını kabile savaşçılarına koku satan bir kadından alan “menşem”, iki taraf arasında savaşın kızıştığını ifade etmektedir.

¹⁰⁸ Güzel kokular satan Menşem adlı bir kadından bir Arap kabilesi ıtır alıp bunu bir kâsede ezmişler ve düşmanlarına karşı ittifak alameti olmak üzere hepsi bunun içine ellerini batırmışlar ve yapılan çetin bir savaş neticesinde düşmanları tarafından tamamıyla yok edilmişlerdi. Bundan dolayı “Menşem kadının kokusunu ezmek” tabiri Araplar arasında daima felaket manasını ifade eden bir söz olmuştur.

¹⁰⁹ eş-Şeybânî, s. 194.

de Arapların o kadını ve kokusunu uğursuzluk olarak addettiklerini aktarmaktadır.¹¹⁰ Ebu ‘Ubeyde, Menşem isminin kadınla bir ilgisinin olmadığını savaşın şiddetini belirten bir isim olduğunu söylemektedir.¹¹¹ Ebu ‘Amr eş-Şeybânî ise Huzaa kabilesinden koku satan bir kadın olduğunu, Araplar savaşta ölen savaşçıları için bu kadında kâfur isimli koku satın aldıklarını, bu itibarla Arapların kadını ve kokusunu uğursuzlukta darbı mesel olarak kullandıklarını belirtmektedir.¹¹² Menşem kokusunun tarihsel arka planı ile ilgili net bir bilgi olmamakla birlikte savaşı temsil ettiği hususunda görüş birliği vardır. Bir başka ifadeyle dizenin anlamı hususunda bir kapalılık söz konusu değildir.

Birinci erek metin çevirmeni Suçin, kaynak metnin poetik formuna uygun bir erek metin tasarlamıştır. “تداركتما عيسا وذيانا” ifadesini ‘Abs ve Zubyan kabilelerini barıştırdınız” şeklinde erek dile aktararak kaynak metin sözcüklerine bağlı kalmıştır. Ancak dizenin devamında yer alan “بعدهما تقانوا ودقوا بينهم عطر منشم” ifadesinin çevirisinde aynı şeyi yapmaktan kaçınmış ve “oysa zehir saçmıştı menşem kokusu içlerine yıllarca” şeklinde bir çeviride bulunmuştur. “Zehir saçmıştı”, “içlerine” “yıllarca” ifadelerinin kaynak metinde sözcük bazında bir karşılığı bulunmamaktadır. Akıcı erek metin inşa etme amacıyla çevirmen tarafından eklenmiştir. Suçin, bu tercihiyle birlikte metnin hedef dildeki okuyucuya en etkili şekilde ulaşmasını amaçlamış ve dilin doğallığına ve akıcılığına özen göstermiştir. Suçin’in çevirisinde yer alan tüm bu özellikler dikkate alındığında onun erek metin odaklı bir çeviri anlayışını benimsediği söylenilebilir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, kaynak metin sözcüklerine bütünüyle bağlı kalmıştır. Bu bağlamda birinci erek metin çevirmeni ile çeviri anlayışı bağlamında ayrılmışlardır. Çevirmen, kaynak metnin poetik yazın türüne karşın düzyazı formunda erek metin inşa etmiştir. Onun çeviri, metni erek metin normlarına uygun dizilimi yansıtmamaktadır. Kaynak metnin sözcük bazında birebir aktarımını erek dilde oluşturmuştur.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, Ceviz gibi kaynak metin sözcüklerine bütünüyle bağlı kalmıştır. Ayrıca anlaşılabilirliği artırmak adına parantez içinde (vuruşa vuruşa) ifadesine yer vererek eklemede bulunmuştur. Ancak çevirmen kaynak

¹¹⁰ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 301.

¹¹¹ İbnu’l-Enbârî, s. 261.

¹¹² eş-Şeybânî, s. 194.

metnin poetik formunu değiştirerek düzyazı şeklinde erek metin inşa etmiştir. Bu bağlamda kaynak metin odaklı ve bağımlı çeviri anlayışıyla hareket ettiği söylenilebilir.

Çeviride yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisi çerçevesinde çalışmaya konu olan erek metinler birbirine benzer görünüm arz etmektedir. Kaynak metinde yer alan ve erek dil okuyucularına fazlasıyla yabancı olan “عبسا” ve “ذبیانا” kelimelerini üç çevirmende yerlileştirmeyi tercih etmemiş ve olduğu gibi erek metinlerine aktarmışlardır. Bu yaklaşım “منشم” kelimesinin erek metne aktarımında da aynı şekilde gerçekteşmiştir.

Erek metin odaklı bir çeviri anlayışı ile tasarlanan, kaynak metnin şiirselliğini ve akıcılığını mümkün olduğunca muhafaza eden ve kaynak metindeki dil yoğunluğunu ve ekonomikliğini gözeten Suçin’in çevirisi, diğer iki çeviriden farklılık arz etmektedir. İki dize olan ve şiirsel forma sahip olan kaynak metin özellikleri, Suçin’in çevirisinde muhafaza edilmiştir. İkinci ve üçüncü erek metinlerde ise kaynak metnin şiirselliği ve iki dize oluşu erek metne yansıtılamamıştır. Kaynak metnin edebi bir yazın oluşu, çevirinin sadece anlam aktarımıyla eksik kalacağını göstermektedir. Anlam aktarımının yanı sıra şiirsel ritim ve akıcılık, dil müzikalitesi, dil ekonomikliği ve dil derinliği de mümkün olduğunca erek dile iletilmelidir. Bu nitelikler ise ikinci ve üçüncü erek metinlere kıyasla birince erek metinde daha çok göze çarpmaktadır.

2.2.5. Ebû ‘Akıl Lebîd b. Rebî‘a b. Mâlik b. Ca‘fer el-Âmirî el-Ca‘ferî

لتذودهن وأیقنت إن لم تذد أن قد أحم مع الحتوف حمامها

Geri püskürtmek istiyordu tazıları, aksi takdirde

Ölümlerden ölüm beğenmek işten değildi

Suçin, 51

Onları kendisinden defetmek için bunu yaptı.

Çok iyi biliyordu ki, boynuzlarıyla bunları

Ceviz,51

defetmeyecek olursa öldüğü gündür.

(Bu hayvan) biliyordu ki boynuzlarıyla bunları

Yaltkaya, 51

kendisinden defetmeyecek olursa öldüğü gündür.

Lebîd b. Rebî'a bu dizede, kendisi üzerine salınan tazıları geri püskürtmek amacıyla boynuzlarını doğrultan ve bunu yapmasa ölümle yüzleşmek zorunda kalacağını farkında olan antiloptan bahsetmektedir.¹¹³

Şair Lebîd b. Rebî'a önceki dizelerde betimlemeye başladığı hayvanlarla ilgili bu dizede de bilgi vermeye devam etmektedir. Lebîd b. Rebî'a'nın şiirleri arasından bu dizenin seçilmesi birinci erek metin çevirmeni Suçin'in tasarladığı hedef metin kaynaklıdır. Nitekim onun çevirisi incelendiğinde çevirmen, kaynak metnin birinci bölümünde yer alan "لَتَذُوْدُهْنِ وَأَيَقُنْتِ إِن لَّمْ تَنْذُ" ifadesinin çevirisinde belirgin bir değişiklikte bulunmamıştır. Ancak kaynak metnin ikinci bölümünü oluşturan "أَنْ قَدْ أَمَّ" dizesinin çevirisinde "ölümlerden ölüm beğenmek" ifadesini tercih etmiş ve kaynak metin sözcüklerinden bağımsız hareket etmiştir. Suçin, dizenin ilk bölümünde yer alan "وَأَيَقُنْتِ" eylemini metne yedirmiş ve "işten değildi" ifadesiyle bu kelimeye olan gereksinimi de ortadan kaldırmıştır. Kaynak metnin poetik formunu koruyan çevirmen, "e" harfiyle asonans "r" harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve "i" sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Suçin'in çevirisinde yer alan özellikler dikkate alındığında kaynak metin sözcüklerine bağlı kalmadığını, hedef dil okuyucularının aşına olduğu kelime ve dizilimlere sıklıkla başvurduğunu ve bu bağlamda erek metin odaklı bir çeviri anlayışına göre çeviri faaliyetinde bulunduğu söylenebilir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, şiirsel bir yazın olan kaynak metni düzyazı formunda çevirmiş ve şiirsel bir yazının ritim, akıcılık ve dil ekonomikliği gibi özellikleri onun çevirisinde bütünüyle yansıtılamamıştır. "لَتَذُوْدُهْنِ" ifadesini, "onları kendisinden defetmek için bunu yaptı" şeklinde çevirmiş ve önceki dizeyle bağlantı kurmuştur. Ayrıca "boynuzları" ifadesini, kaynak metinde birebir karşılığı olmamasına karşın bir önceki dizede yer alması nedeniyle anlaşılabilirliği artırmak adına eklemiştir. Tüm bunların yanı sıra Ceviz, kaynak metin kelimelerine ve dizilimine büyük ölçüde bağlı kalmış ve erek dil akıcılığını sağlayamamıştır. Onun çeviri metninde kaynak dil yapısal özellikleri ve dizilimi son derece belirgindir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, ikinci erek metin çevirmeni Ceviz ile aynı çeviri anlayışını benimsemiştir. Çevirmen "وَأَيَقُنْتِ" eyleminin öznesini parantez

¹¹³ ez-Zevzenî, s. 191.

içinde açığa çıkarmıştır. Kaynak metinde birebir karşılığı olmayan “boynuzlarıyla” kelimesini eklemiş ve kaynak metinde yer alan “لتنودهن” ifadesini de çıkarmıştır. Yaltkaya, poetik forma sahip kaynak metin için düzyazı formunda erek metin tasarlamıştır. Kaynak metin dizilimine bağlı kalarak inşa ettiği erek metinde kaynak metin normlarını hissettirmiştir.

Birinci erek metin çevirmeni Suçin’in tasarladığı çeviri metninde yer alan “ölümlerden ölüm beğenmek işten değildi” ifadesi yerlileştirme stratejisinin ürünüdür. Suçin bu ifadeyle “أن قد أحم مع الحتوف حمامها” dizilimini karşılamaya çalışmıştır. Bu dizilimin içinde yer alan “أحم” eylemi “yakın olmak, yaklaşmak”¹¹⁴ anlamına gelirken “الحتوف” ise “ölüm” anlamına gelen “الحتف” kelimesinin çoğuludur.¹¹⁵ “حمام” kelimesi ise “gerçekleşen, meydana gelen” anlamına gelmektedir.¹¹⁶ “وأيقنت” eylemiyle birlikte dizilimin sözcüğüne bağımlı çevirisi “diğer hayvanlar gibi ölüme yaklaştığını çok iyi biliyordu” şeklinde olmalıdır. Ancak çevirmen bu ifadeyi, “ölümlerden ölüm beğenmek işten değildi” şeklinde çevirmiş ve yerlileştirmeye başvurmuştur. “Ölümlerden ölüm beğenmek” sözü ölümün tek gerçek olduğunu ancak ölme şeklinin değişebileceği anlamına gelen bir ifadedir. “İşten değildi” ifadesi ise Türk Dil Kurumu tarafından “çok kolay” şeklinde açıklanmaktadır.¹¹⁷ Çevirmen, bu ifade ile ölümün çok yakın olduğunu erek dil normlarına uygun olarak karşılamaya çalışmıştır. Kaynak metin ifadesi ile çevirmenin ifadesi arasında belirgin anlamsal farklılık söz konusu değildir. Bu bağlamda erek metne akıcılık kazandırması nedeniyle yapılan yerlileştirmenin yerinde ve başarılı olduğu söylenebilir.

İkinci ve üçüncü erek metin çevirmenleri “أن قد أحم مع الحتوف حمامها” cümlesini “öldüğü gündür” ifadesiyle karşılamış ve yerlileştirmeye başvurmamışlardır. Bu çeviri tercihiyle birlikte metinde yer alan “مع الحتوف” ifadesini çıkarmışlardır.

Sonuç olarak Suçin, erek metin normlarını Ceviz ve Yaltkaya ise kaynak metin normlarını öncelemiştir. Suçin, kaynak metin anlamına bağlı kalarak sözcük ve dizilimi erek metin normlarına uygun olarak yeniden uyarlamıştır. Metne akıcılık

¹¹⁴ Ebû Maşûr Muhammed b. Aşmed b. el-Herevî el- Ezherî, **Tehzîbu’l-Luğa**, 1. Baskı, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, Beyrut, 2001, Cilt: 4, s. 11.

¹¹⁵ Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr b. ‘Abdulkâdir el-Hanefî Zeynuddîn er-Râzî, **Muhtârû’s-Sihâh**, (thk. Yusuf Şeyh Muhammed), 5. Baskı, Dâru’n-Nemûzeciyye, Beyrut, 1999, s. 66.

¹¹⁶ Muhammed b. Muhammed b. ‘Abdurrezzâk ez- Zebîdî, **Tâcu’l-‘Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs**, Dâru’l-Hidâye, Kuveyt, t.y., Cilt: 19, s. 9.

¹¹⁷ TDK, “işten (bile) değildi”, **Genel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/?ara>, (13.05.2024).

kazandırmak adına erek metin okurlarının yakından tanıdığı kalıplara yer vermiştir. Ceviz ve Yaltkaya ise kaynak metin sözcüklerine ve özellikle dizilimine bağımlı çeviri faaliyetinde bulunmuşlardır. Onların çeviri kaynak metin yapısal özelliklerinden izler taşımaktadır. Çeviriye konu olan metnin edebi bir yazın olması anlam aktarımı kadar estetik aktarımını da gerekli kılmaktadır. Ritim, akıcılık, duygusal derinlik, dil ekonomikliği gibi estetik unsurlar ise Suçin'in çeviri metninde daha belirgindir.

بذلت لجيران الجميع لحامها

أدعو بهن لعافر أو مطفل

Alsınlar paylarını kısırından, doğuranından

Dağıtılsın konu komşuya bereketli etleri

Suçin, 74

Bu oklarla, kısır veya yavrulu develeri kesmeleri

için arkadaşlarımı davet etmişimdir ve kesilen develerin
etleri arkadaşlarıma ve bütün komşulara dağıtılmıştır.

Ceviz, 74

O oklarla; kısır (semiz) veya yanı yavrulu (kıymetli)

develeri kesmeleri için arkadaşlarımı çağırdım. (Bu kesilen
develerin) etleri bütün onlara ve komşulara dağıtılır.

Yaltkaya, 74

Lebîd b. Rebî'a bu dizede, kısır ve yavrulu develeri kesmeleri için dostlarını davet ettiğini belirtmekte ve kesilen hayvanların etlerinin konu komşuya dağıtılmasını söylediğini belirterek cömertliğine vurgu yapmaktadır.¹¹⁸

Genel olarak çeviri anlayışı bağlamında çalışmaya konu olan seçili erek metinler arasında kayda değer farklılıklar vardır. Birinci erek metin çevirmeni Suçin, şiiri şiir formunda çevirmiş, duygu derinliği, dil müzikalitesi, ritim ve dil ekonomikliği gibi şiirsel bir yazında var olan özellikleri aktarmaya çalışmıştır. Suçin, “ı” harfiyle asonans “n” harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve “i” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Çevirmen, kaynak metnin birinci bölümünde sözcük yapısında değişikliğe giderek “أدعو بهن لعافر أو مطفل” ifadesini, “alsınlar paylarını kısırından, doğuranından” şeklinde erek metne aktarmıştır. Kaynak metin sözcüklerine bütünüyle bağlı kalınarak inşa

¹¹⁸ ez-Zevzenî, s. 198.

edilen ikinci ve üçüncü erek metinde görüldüğü üzere bu bölümde şair kendinden bahsetmektedir. Suçin'in yaptığı bu değişiklik, dizenin ikinci bölümüyle birlikte ritim uyum ve akıcılık sağlamak adına yapılmış gibi görünmektedir. Ayrıca Suçin, "bütün komşular" anlamına gelen "لجيران الجميع" ifadesini "konu komşu" olarak çevirerek yerlileştirmede bulunmuştur. Sonuç olarak Suçin, erek metin normlarını kaynak metin dizilimine tercih etmiş ve serbest çeviri anlayışına göre çeviri faaliyetinde bulunmuştur.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, kaynak metin kelimelerine ve dizilimine bütünüyle bağlı kalarak kaynak metin odaklı bir çeviri faaliyetinde bulunmuştur. Ancak kaynak metin şiirselliği, erek metin akıcılığı ve ritmi sağlanamamıştır. Şiir formunda kaynak metin için düzyazı formunda erek metin tasarlamıştır. Kaynak metin yapısal özellikleri onun çeviri metninde belirgin düzeyde hissedilmektedir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, Ceviz ile aynı strateji doğrultusunda hareket etmiş ve kaynak metne bağımlı bir çeviri faaliyetinde bulunmuştur. Çevirmen, kaynak metin şiirselliği, erek metin akıcılığı ve ritmi yansıtamamıştır. Kaynak metin şiirselliğine karşın düz yazı formunda erek metin inşa etmiştir. Yaltkaya, anlaşılabilirliği artırmak amacıyla okurlara parantez içi ek bilgiler sunmuştur. Anlam aktarımına odaklanan çevirmen, estetik unsurların aktarımı konusunda eksik kalmıştır.

Suçin, "لجيران الجميع" dizilimini "konu komşu" ifadesiyle karşılamış ve yerlileştirme stratejisi doğrultusunda çeviri faaliyetinde bulunmuştur. "لجيران الجميع" ifadesinin motamot karşılığı "bütün komşular" şeklindedir. Ancak çevirmen, aynı semantik alana sahip konu komşu ifadesini tercih etmiş ve erek metin sanatsallığını artırmıştır. Herhangi bir anlam sapmasının yaşanmaması ve erek metin akıcılığına katkıda bulunmasından dolayı yapılan bu yerlileştirme son derece başarılıdır.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz ve üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, "لجيران الجميع" dizilimini, sözcüğüne bağımlı olarak "bütün komşular" şeklinde çevirmişlerdir. Erek metin akıcılığından daha çok anlam aktarımına odaklanan çevirmenler bu ifadeyi yerlileştirerek çevirmeyi tercih etmemişlerdir.

Kaynak metin odaklı ve erek metin odaklı çeviri anlayışları çevrilecek metnin yazın türüne, hedef kitle yapısına ve benzeri değişkenlere göre tercih edilebilecek çeviri stratejilerdir. Başka bir ifadeyle, mutlak olarak bu çeviri stratejilerinden birine iyi diğerine kötü demek doğru olmayacaktır. Zira edebi bir yazın çevirisinde

yerlileştirme ve erek metin akıcılığı ön plana çıkarken resmi yazışmaların çevirisinde yabancılaştırma ve kaynak metne bağımlı çeviri daha uygun olabilir. Çalışmaya konu olan metnin edebi bir yazın olması nedeniyle şiirsel ritim, erek metin akıcılığı, dil müzikalitesi gibi unsurların daha belirgin olduğu birinci erek metin, diğer iki metne göre daha başarılı durmaktadır.

فعلا فروع الأيهقان وأطفلت بالجلهتين ظباءها ونعامها

Eyhakan¹¹⁹ bitkisinin dalları boy atıyordu

Ceylanlar ve deve kuşları yavruluyordu vadinin iki yakasında Suçin, 6

(Bu yağmurlar nedeniyle bu diyarda) yabani su teresi

dal budak salmış, vadinin iki yakasında buranın Ceviz, 6

ceylanları yavrulamış, devekuşları yumurtlamıştır.

(Bunun için o diyarda) yabani circir ağaçları boy atmış, kol

budak salıvermiş; derenin iki yanında geyikler yavrulamış, Yaltkaya, 6
devekuşları yumurtalarına oturmuşlardır.

Lebîd b. Rebî'a bu dizede sevgilinin yaşadığı yerlerde yoğun yağmurlardan ötürü Eyhakan isimli bitkinin dallarının yükseldiğini, bölgenin insanlar tarafından terkedildiğini ve bu nedenle ceylanların ve deve kuşlarının vadinin iki yakasına yavruladığını betimlemektedir.¹²⁰

Çalışmaya konu olan çeviriler genel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda erek metinler arasında kayda değer farklılıklar göze çarpmaktadır. Birinci erek metin çevirmeni Suçin, kaynak metnin poetik formunu korumuştur. Çevirmen, “a” harfiyle asonans “y” harfiyle de aliterasyon oluşturmuştur. Ayrıca “a” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Kaynak metinde yer alan ve erek dil okuyucularına fazlasıyla yabancı olan “أيهقان” kelimesini latinize etmekle yetinmiş ve yerlileştirmeye başvurmamıştır. Genel olarak çevirilerinde kaynak metin sözcüklerine bağlı kalmayı tercih etmeyen

¹¹⁹ Çiçekleri erguvan rengine, yaprakları rokayı andıran bir çöl bitkisi.

¹²⁰ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 22.

çevirmen, bu dizenin çevirisinde kaynak metin sözcüklerine bağlı kalmıştır. Ancak tasarladığı erek metin şiirsel bir yazında var olan estetiksel unsurlardan yoksun değildir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, şiirsel forma sahip olan kaynak metni düzyazı formunda çevirmeyi tercih etmiştir. Bu sebeple kaynak metnin şiirselliğinden kaynaklı dil ekonomikliği, dil yoğunluğu, ritim, akıcılık ve müzikalite çevirisinde kayba uğrayan estetik unsurlar olmuştur. Çevirmen, anlaşılabilirliği artırmak amacıyla parantez içinde ek bilgilere yer vermiştir. “Doğurmak, yavrulamak”¹²¹ gibi anlamlara gelen “وأطفت” kelimesini ceylanlar için yavrulamak, devekuşları için yumurtlamak şeklinde erek metne aktarmıştır. Ceviz, kaynak metinde yer alan ve erek dil okuyucuları için fazlasıyla yabancı olan “أيهقان” kelimesini “yabani su teresi” şeklinde çevirerek yerleleştirmede bulunmuştur. Çevirmen, kaynak metin sözcük konumlarına özen göstermiş ve anlam aktarımına odaklanmıştır. Ancak onun çevirisi ritim, erek metin akıcılığı ve sanatsallığı gibi unsurlar bazında eksik eşdeğerlidir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, kaynak metnin poetik formuna karşın düzyazı formunda bir çeviri metni inşa etmiş ve kaynak metinde yer alan estetik unsurlar çevirisinde kayba uğramıştır. Çevirmen kaynak metin sözcüklerine ve dizilimine bütünüyle bağlı kalmakla birlikte anlaşılabilirliği artırmak adına parantez içinde ek bilgilere yer vermiştir. Hedef dil okuyucularına fazlasıyla yabancı olan “أيهقان” kelimesini yerleleştirek “yabani cırcır ağaçları” ifadesiyle karşılamıştır.

Kaynak metnin şiirselliğini koruması bakımından birinci erek metin ikinci ve üçüncü erek metinlere kıyasla daha başarılı görünmektedir. Nitekim şiirsel bir yazında çeviri sadece anlam aktarımından daha fazlasını barındırmalıdır. Çünkü şiirsel bir yazında anlam aktarımının yanı sıra duygu derinliği, ritim, dil yoğunluğu gibi estetik unsurlar mevcuttur. Ayrıca inşa edilen erek metinlerin akıcılığı bağlamında da birinci metin diğer iki metne oranla hedef dil dizimine daha uygun düşmektedir.

Çeviride yerleleştirme ve yabancılaştırma stratejisi çerçevesinde değerlendirilecek “أيهقان” kelimesinin çevirisinde seçili erek metin çevirmenleri farklı tercihlerde bulunmuşlardır. Birinci erek metin çevirmeni Suçin, herhangi bir yerleleştirmeye başvurmamış ve kelimeyi latinize etmekle yetinmiştir. Kaynak metin yabancılığını erek metin okurlarına yansıtmıştır. Çevirmenin diğer çevirilerinden de

¹²¹ eş-Şeybânî, s. 267.

anlaşılacağı üzere Suçin, bitki ağaç ve benzeri nesneleri yerlileştirmekten kaçınılmaktadır. İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “أيهقان” kelimesini “yabani su teresi” ifadesiyle çevirmiş ve yerlileştirmeye başvurmuştur. Su teresi biberli, keskin, mayhoş lezzeti ile bilinen bir bitkidir. Sığ ve sulak alanda yetişir. 8–10 cm uzunluğunda ve genişliğinde yaprakları vardır. Dört yapraklı beyaz çiçekleri vardır. Su teresi keskin kokulu ve baharatlı bir bitkidir. Bazen "Çin teresi" olarak da adlandırılır. “أيهقان” kelimesine ilişkin “karada yetişen circir isimli bitki” bilgisi verilmektedir.¹²² Bu bağlamda çevirmenin hangi kriterlere göre yerlileştirme de bulunduğu saptanamamıştır.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, “أيهقان” sözcüğünce yerlileştirmeye başvurmuş ve kelimeyi “yabani çirçir ağaçları” ifadesiyle karşılamıştır. Çevirmenin hangi standartlar çerçevesinde yerlileştirme de bulunduğu saptanamamıştır.

2.2.6. Ebu'l-Esved (Ebû ‘Abbâd) ‘Amr b. Kulsûm b. Mâlik

تذكرت الصبا واشتقت لما رأيت حمولها أصلا حدينا

Ah, burnumda tıttı gençliğim görünce akşamüstü
Yük kervanının şarkılar eşliğinde yola çıktığını

Suçin, 21

Akşamüstü, sevgilinin develerini ayrılmak üzere
yüklenmiş ve ezgi ile sürülürken görünce aşk ve
özlem hatıralarım canlandı.

Ceviz, 21

Sevgilimin, ikindi üstü, üzerleri yüklü develerini,
sevk olunurken gördüğüm vakit aşk ve seveda
hatıralarım canlandı ve sevgilime içim kaynadı.

Yaltkaya, 24

¹²² eş-Şeybânî, 267.

‘Amr b. Kulsûm bu dizede sevgilinin eşyalarını taşıyan develerin kervanbaşının ezgileri eşliğinde akşamüstü hareket ettiğini görünce gençliğini hatırladığını ve sevgiliye özlem duyduğunu anlatmaktadır.¹²³

Birinci erek metin çevirmeni Suçin, erek metin akıcılığını sağlayabilmiş ve kaynak metin yapısal özelliklerini erek metin normlarına uygun hale getirmeye çalışmıştır. Çevirmen, kaynak metnin poetik formunu koruyarak ritim, akıcılık, duygusal derinlik ve benzeri estetik unsurları gözetmiştir. Suçin, “ı” ve “a” harfleriyle asonans, “n” harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve “ı” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Erek dilde akıcılık ve aşinalık duygusu yaratmak amacıyla “تذكرت الصبا واشتقت” ifadesini “Ah, burnumda tüttü gençliğim” cümlesiyle karşılayarak özgün bir metin imajı yansıtmıştır. Bu dizenin çevirisinde kaynak metin kelimelerinden ziyade anlam ve duygu aktarımına yoğunlaşmıştır. Sonuç olarak çevirmen, erek metin normlarını kaynak metin normlarına öncelemiş ve erek metin odaklı çeviri faaliyetinde bulunmuştur.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, şiirsel kaynak metni düzyazı formunda çevirmiş ve kaynak metinde yer alan estetik unsurlar aktarılamamıştır. Bu bağlamda çevirmenin anlam aktarımını öncelediği söylenilebilir. Ceviz, “تذكرت الصبا واشتقت” dizilimini “aşk ve özlem hatıralarım canlandı” şeklinde erek metne aktarmış ve kaynak metin sözcük bazında karşılığı olmayan kelimeleri çeviri metnine eklemiştir. Çevirmen, büyük ölçüde kaynak metin kelimelerine ve dizilimine bağlı kalmış ve herhangi bir yerleştirmede bulunmamıştır. Onun çeviri metni, kaynak metin normlarını barındırmakla birlikte erek metni bütünüyle ihmal etmemektedir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, ikinci erek metin çevirmeni Ceviz gibi poetik forma sahip olan kaynak metin için düzyazı formunda erek metin tasarlamıştır. Diğer iki çevirmenden farklı olarak “أصلا” kelimesini “ikinci üstü” olarak çevirmiştir. “أصلا” kelimesi, “akşam” anlamına gelen “الأصيل” kelimesinin çoğuludur.¹²⁴ Çevirmen, dil ekonomikliğine aykırı olarak “تذكرت الصبا واشتقت” dizilimine “aşk ve sevdâ hatıralarım canlandı ve sevgilime içim kaynadı” şeklinde erek metne aktarmıştır. Yaltkaya, büyük oranda kaynak metin normlarını korumuş ve kaynak metne bağımlı çeviri faaliyetinde bulunmuştur.

¹²³ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 359.

¹²⁴ İbn Manzûr, Cilt: 11, s. 16.

Birinci erek metinde yer alan “burnunda ttmek” ifadesinden hareketle yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisi çerçevesinde incelenecek bölüm “تذكرت الصبا واشتقت” dizilimidir. İfadenin sözcüğü sözcüğüne tercümesi “gençliğimi hatırladım ve özlem duydum” şeklinde olmalıdır.¹²⁵ Suçin, bu ifadeyi kaynak metin bağlamını göz önünde bulundurarak “ah burnumda ttt gençliğim” ifadesiyle karşılayarak yerlileştirmede bulunmuştur. Çevirmenin bu tercihiyle çeviri metni daha estetik hale gelmiş ve erek dil okurlarınca duygusal imgelerle bezenmiştir. Erek metni estetik hale getiren çevirmenin bu tercihinde anlamsal bir kayıpta yaşanmamıştır. “Burnunda ttmek” Türk Dil Kurumu tarafından “çok özlemek” olarak anlamlandırılmıştır.¹²⁶ Dolayısıyla “تذكرت الصبا واشتقت” dizilimi ile “Ah burnumda ttt gençliğim” dizilimi kabaca aynı dil dışı gerçekliğe sahiptir. Bu iki ifade arasındaki olası tek fark, ifadelerin ton farklılıkları olabilir. Belirgin bir anlam kaybı yaşanmamış olması, erek dile sanatsallık ve akıcılık kazandırması Suçin’in yerlileştirmesinin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz ile üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, “تذكرت الصبا واشتقت” diziliminde herhangi bir yerlileştirmeye başvurmamışlardır. Ceviz, dizilimi “aşk ve özlem hatıralarım canlandı” şeklinde, Yaltkaya da “aşk ve sevdâ hatıralarım canlandı ve sevgilime içim kaynadı” şeklinde karşılamıştır. Her iki çevirmen, “تذكرت الصبا واشتقت” diziliminin anlamını eksiksiz bir şekilde erek metne aktarmışlardır. Ancak kaynak metnin duygusal derinliğini erek dil okurlarına aktarma noktasında eksik kalmışlardır.

Genel bir değerlendirme sonucunda, seçili erek metinlerin farklı çeviri anlayışlarından hareketle tasarlandıklarını söylenebilir. Daha açık bir ifadeyle, birinci erek metin, ikinci ve üçüncü erek metinden ayrışmaktadır. Erek metin akıcılığı ve estetikliği, şiirsel ritim, dil derinliği ve ekonomikliği gibi unsurlar birinci erek metinde daha belirgindir. İkinci ve üçüncü erek metin ise belirgin düzeyde kaynak metin yapısal özelliklerinden izler taşımaktadır. Seçili erek metinlerin tamamında anlam aktarımına ilişkin belirgin sapmalar yaşanmamıştır.

¹²⁵ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 359.

¹²⁶ TDK, **Genel Türkçe Sözlük**, “burnunda ttmek”, <https://sozluk.gov.tr/>, (07.06.2024).

ترانا بارزين وكل حي قد اتخذوا مخافتنا قرينا

Elimizi kolumuzu sallayarak çıkarız cenge Suçin, 87
Korkumuzdan müttetik olur kabileler kabilelerle

Bütün oymakları bizim korkumuzdan bir yandaş Ceviz, 87
edindikleri halde bizi açık alanda görürsün

(Bizi savaşlarda) açığa ve düz yerlere çıkmış görürsün.
Başka oymaklar ise bizden korkularından daima Yaltkaya, 90
bir sığınak edinmektedirler.

‘Amr b. Kulsûm bu dizede kendilerine duydukları güvenden ötürü çöl ve benzeri açık alanlarda korkusuzca dolaştıklarını, diğer kabilelerin ise kendilerinden korktukları için yandaş aradıklarını aktarmaktadır.¹²⁷

Çalışmaya konu olan çeviriler genel olarak değerlendirildiğinde seçili erek metinler arasında çeviri stratejisi bakımından kayda değer farklılıklar görülmektedir. Çevirici özne Suçin, erek metin odaklı bir çeviri anlayışıyla hareket etmiş ve kaynak metin kelimelerine ve dizilimine bağımlı kalmamıştır. “ترانا” cümlesini erek metninden çıkarmış ve kaynak metinde birebir karşılığı olmayan “cenk” kelimesini erek metnine eklemiştir. Çevirmen, erek dil akıcılığını ve estetikliğini önceleyerek “قد اتخذوا مخافتنا” dizilimini kaynak metin sözcüklerinden bağımsız olarak çevirmiştir. Bu dizilimin eylemiyle birlikte kaynak metin sözcüklerine ve dizilimine bağımlı çevirisi “korkumuzdan her kabilenin müttetik edindiklerine şahit olursun” şeklinde olmalıdır. Ancak çevirmen, bu dizilimi “Korkumuzdan müttetik olur kabileler kabilelerle” dizgesiyle karşılamayı tercih etmiştir. Görüldüğü üzere, kaynak metin kelimelerine bağımlı olarak yapılacak çeviri metni erek dil akıcılığı ve estetikliği, ritim ve dil müzikalitesi noktasında eksik kalmaktadır. Bu eksikliğin doğuracağı sonuçlar ise Suçin’in çeviri metin tasarlama anlayışına uygun düşmemektedir. Bu bağlamda Suçin, aynı anlamı ifade eden ve erek metin normlarına uygun dizilimi tercih etmiştir. Çevirmen, “بارزين” kelimesini “elimizi kolumuzu sallayarak” şeklinde çevirmiş ve

¹²⁷ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 452.

yerlileştirmede bulunmuştur. Kaynak metin şiirselliğini erek metnine yansıtarak poetik formda erek metin inşa etmiştir. “E” harfiyle asonans, “k” harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve “e” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Suçin, erek metin odaklı bir çeviri anlayışı benimseyerek estetik unsurları önceleyen ve kaynak metin sözcüklerinden bağımsız anlam aktarımına odaklanan bir çeviri anlayışına göre çeviri faaliyetinde bulunmuştur.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, estetik aktarımını ihmal ederek anlam aktarımına odaklanmıştır. Bu anlayışa göre hareket ederek kaynak metnin poetik formunu inşa ettiği erek metne yansıtmamıştır. Çevirmen, kaynak metin dizilimine ve sözcüklerine bütünüyle bağımlı çeviri faaliyetinde bulunmuştur. Onun çeviri metni, belirgin düzeyde kaynak metin yapısal özelliklerinden izler taşımaktadır. Yerlileştirmeye başvurmayan çevirmen, kaynak metin odaklı ve bağımlı çeviri anlayışıyla erek metin inşa etmiştir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, ikinci erek metin çevirmenine benzer şekilde estetiksel aktarımı ihmal ederek anlam aktarımına odaklanmış ve şiirsel yazını düzyazı formunda çevirmiştir. Kaynak metin kelimelerine ve sözcüklerine bütünüyle bağlı kalan çevirmen kaynak metin odaklı bir çeviri stratejisine göre çeviri faaliyetinde bulunmuştur.

Birinci erek metinde yer alan “elimizi kolumuzu sallayarak” ifadesi yerlileştirme stratejisi doğrultusunda “بارزين” ifadesinin karşılığı olarak tercih edilen dizilimdir. Erek metin okurlarının aşına olduğu bu dizilim “بارزين” ifadesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. “بارزين” kelimesi sözlükte “belirmek” “görünmek” “ortaya çıkmak” gibi anlamlara gelmektedir.¹²⁸ Ancak kelimenin bulunduğu dizinin bağlamı ve dizilimi Türkçe’ye çeviri sırasında sözlük anlamının ötesine geçmeyi gerekli kılmaktadır. Ceviz’in çevirisinde yer alan “bizi açık alan görürsün” ifadesi ve Yaltkaya’nın çevirisinde yer alan “(Bizi savaşlarda) açığa ve düz yerlere çıkmış görürsün” cümlesi bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim her iki ifade de erek dil normlarına uygun dizilime sahip değildir. Bu durum “بارزين” kelimesinin sözlük anlamından kopamamaktan kaynaklanmaktadır. Kelimenin sözlük anlamına bağlı kalmayan Suçin’in çevirisine baktığımızda erek dil normlarına daha uygun olarak

¹²⁸ Ebû ‘Abdirrahman Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü’l-‘Ayn*, (thk., Mehdî el- Mahzûmî, İbrâhim es-Sâmerrâî), Dâr ve Mektebetu’l-Hilâl, Beyrut, t.y., Cilt: 7, s. 364.

tasarlanmış “Elimizi kolumuzu sallayarak çıkarız cenge” dizilimi ile karşılaşmaktayız. Bu ifade, anlam aktarımı bazında yeterli düzeyde eşdeğerliliğe sahip olmakla birlikte erek dil normlarına son derece uygundur.

Bu dizede şair, savaş meydanlarına korkusuzca çıktıklarını anlatarak övgüde bulunmaktadır. “بارزين” kelimesinin sözcük anlamından hareketle yapılacak çeviriler, anlamsal aktarım bazında birtakım eksikliklere yol açmaktadır. Zira, açık alana çıkmış görünmek erek dil okurları için anlamsal düzeyde netliğe sahip değildir. Yaltkaya’nın parantez içinde “bu savaşlarda” ifadesini eklemesinin temelinde de bu durum açığa çıkmaktadır. Sonuç olarak gerek anlamsal aktarım gerekse estetiksel aktarım bazında Suçin’in çevirisinin iyi bir örnek teşkil ettiği söylenebilir.

ألا هبي بصحنك فأصبحينا ولا تبقي خمور الأندرينا

Saki ayaklı kadehini getir de bize sabah şarabımızı içelim Suçin,1
Getir ne varsa Enderin*¹²⁹ şaraplarından tadına bakalım

Hadi uyan ey dilber, bize büyük kadehinle sabah şarabı sun; Ceviz,1
el-Enderin’in şarabından geriye bir şey bırakma.

Ey kadın, uykudan uyan, büyük ve kalın kadehinle bize
sabah şarabı sunup şu Enderin¹³⁰ şaraplarından arta hiçbir Yaltkaya,1
şey bırakma.

Bu dize, Cahiliye Dönemi ünlü şairlerinden ‘Amr b. Kulsûm’ün önceki dizelerde ismi geçen Ümmü ‘Amr isimli kadına hitaben “uykundan uyan ve büyük bardağınla bize şarap sun ve geride Enderin şaraplarından bir şey bırakma” söylemini içermektedir.¹³¹

Birinci erek metin çevirmeni Suçin, kaynak metin kelimelerine ve dizilime bağlı kalmamış ve serbest çeviri anlayışına göre çeviri metni inşa etmiştir. Çevirmen,

¹²⁹ Suriye’de şarabıyla meşhur bir kasaba.

¹³⁰ Şam’da şarabıyla meşhur bir köy.

¹³¹ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 335.

kaynak metinde yer alan ve “kalk, uykudan uyan” gibi anlamlara gelen “هبي” kelimesini erek metninden çıkarmıştır. Suçin, şarap sunan kişi anlamında “Saki” kelimesini erek metnine eklemiştir. Büyük kadeh anlamına gelen “صحن”¹³² kelimesini “ayaklı kadeh” ifadesiyle karşılamayı tercih etmiştir. Onun erek metninde yer alan “içelim”, “getir ne varsa” ve “tadına bakalım” ifadelerinin kaynak metinde birebir karşılığı mevcut değildir. Tasarlanan erek metne uygun oldukları için çevirmen tarafından eklenmiştir. Suçin, “ولا تبقي خمر الأندرين” dizilimini “Getir ne varsa Enderin şaraplarından tadına bakalım” dizgesiyle karşılamış ve Enderin kelimesi dışında tüm ifadeler Suçin tarafından eklenmiştir. İfadenin sözcüğü sözcüğüne anlamı, “enderin şaraplarında geriye bir şey bırakma” şeklinde olmalıdır. Ancak Suçin, erek dil normlarına daha uygun olduğunu düşündüğü “Getir ne varsa Enderin şaraplarından tadına bakalım” dizilimi tercih etmiştir. Bununla birlikte anlamsal aktarım hususunda belirgin bir kayıp yaşanmadığını da belirtmeliyiz. Kaynak metin şiirselliğini erek metnine yansıtan çevirmen, “a” harfiyle asonans, “r” harfiyle aliterasyon oluşturmuş ve “m” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. “الأندرين” kelimesini latinize etmekle yetinmiş ve erek dil okurlarına ifadenin yabancılığını yansıtmıştır. Suçin, bu dizinin çevirisinde bütünüyle erek metin normlarını önceleyerek çeviri faaliyetinde bulunmayı tercih etmiştir. Bu tercihle birlikte kaynak metin sözcüklerinde ve diziliminde birçok değişiklik yapmıştır.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, kaynak metin kelimelerine bağımlı kalmakla birlikte poetik düzlemde inşa edilmiş kaynak metni düz yazı olarak çevirmiştir. Çevirmen, “هبي” ifadesini “uyan ey dilber ” ifadesiyle karşılamış ve hitabın kadına yönelik olduğunu dilber kelimesiyle belirtmiştir. Çevirmen, “صحن” kelimesini “büyük kadeh” ifadesiyle karşılamıştır. “الأندرين” kelimesini latinize etmekle yetinmiş ve kelimenin yabancılığını erek metin okurlarına yansıtmıştır. Ceviz, kaynak metin kelimelerine ve dizilimine büyük ölçüde bağlı kalmıştır. Onun erek metni kaynak metin yapısal özelliklerinden izler taşımaktadır.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, ikinci erek metin çevirmeni Ceviz gibi kaynak metne bağlılığı öncelemiştir. “هبي” ifadesini “Ey kadın, uykudan uyan” cümlesiyle erek metne aktarmıştır. “صحن” kelimesi için “büyük ve kalın kadeh” ifadesini tercih etmiştir. Çevirmen, “الأندرين” kelimesini latinize etmekle yetinmiş ve

¹³² İbnu'l-Enbârî, s. 371.

yerlileştirmeye başvurmamıştır. Poetik düzlemde inşa edilmiş kaynak metni düz yazı olarak çeviren Yaltkaya, kaynak metin diziliminden öykünerek erek metin inşa etmiştir. Daha açık bir ifadeyle onun erek metni anlam aktarımı hususunda son derece başarılı olmakla beraber söz dizimi, akıcılık ve doğallık gibi erek dil normlarına uygunluk bazında eksik eşdeğerlidir.

Kaynak metinde yer alan “الأندرين” ifadesi kaynak metin okurlarınca malum bir imge olmakla birlikte erek metin okurları için aynı netliğe sahip değildir. Enderin, Suriye’de şarap üretimiyle ünlü bir kasabadır. Bu kelimenin çevirisine ilişkin seçili erek metin çevirmelerinin tamamı yabancılaştırma stratejisi doğrultusunda hareket etmişler ve kelimeyi latinize etmekle yetinmişlerdir. Suçin ve Yaltkaya, çevirmen notuyla okura kelimeye ilişkin bilgi sunarken Ceviz böyle bir bilgiye yer vermemiştir.

Sonuç olarak birinci erek metin çevirmeni Suçin ile diğer iki çevirmen, farklı çeviri stratejileri benimsemişlerdir. Suçin, kaynak metin kelimelerini ve dizilimi büyük oranda değiştirmiştir. Buna karşın ikinci erek metin çevirmeni Ceviz ve üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, kaynak metne büyük oranda bağlı kalmışlardır. Suçin’in kaynak metin üzerinde yaptığı değişikliklerin fazla olmasına karşın ortaya çıkan metin, erek dil normları açısından başarılıdır. Ceviz ve Yaltkaya’nın kaynak metne bağlı kalarak tasarladıkları erek metinlerde anlam aktarımı son derece başarılı yapılmışken erek dil akıcılığı sağlanamamıştır.

2.2.7. Ebû ‘Ubeyde (Ebu’z-Zalîm) el-Hâris b. Hillize b. Mekkûh el-Yeşkürî el-Bekrî

أَيُّمَا خَطَّةً أَرَدْتُمْ فَأَدُوْهُ هَا إِلَيْنَا نَتَشَفَّى بِهَا الْأَمْلَاءَ

İçinden çıkamadığınız bir mesele varsa ciddi Suçin, 29
Aksakallılarımız memnun kalsın bize havale edin ki

Bize havale ediniz, toplulukların şifa bulmasını Ceviz, 29
dilediğiniz hangi planınız varsa

İçinden çıkılamayan ve ileri gelen gün görmüşleri

aciz bırakan herhangi güç bir işi bize bırakın...

(Onu biz hallederiz; bu sayede bu ileri gelenler de

Yaltkaya, 30

bu işin üstesinden gelme güçlerinden kurtulurlar.)

Hâris b. Hillize'ye ait olan bu dize şairin “liderleri aciz bırakan ve içinden çıkılamayan meseleleri bize bırakın ki ileri gelenleriniz yüklerinden kurtulup şifa bulsun” söylemini içermektedir. Şair bu söylemle söz sahibi ve saygın insanlar olduklarını dile getirmektedir.¹³³

Barındırdıkları kelimeler ve sözcük dizilimlerinden hareketle seçili erek metinlerin farklı çeviri anlayışları doğrultusunda tasarlandıkları söylenebilir. Nitekim erek dil normlarına uygun sözcük ve dizilim bazında birinci erek metin, diğer iki erek metne göre farklılık arz etmektedir. Çevirici özne Suçin, kaynak metin sözcüklerine ve dizilimine bağlı kalmamış ve sanatsal olarak anlam aktarımına odaklanmıştır. Kaynak metin bağlamından hareketle “أَيُّهَا خُطَّةُ أَرْدْتُمْ” ifadesini “içinden çıkamadığınız bir mesele varsa ciddi” dizesiyle karşılamıştır. Oysa “أَيُّهَا خُطَّةُ أَرْدْتُمْ” ifadesinin sözcüğüne bağımlı çevirisi “dilediğiniz herhangi bir işi” şeklinde olmalıdır.¹³⁴ Ancak, kaynak metin bağlamından bu işin liderli aciz bırakan güç işler olduğu anlaşılmaktadır. Çevirmen, dizenin ortasında yer alan “فَأَدْرِهَا إِلَيْنَا” sonuç cümlesini, son dizede ve koşul konumunda erek metne aktarmıştır. İleri gelen gün görmüşler anlamına gelen “الأملاء” kelimesini erek dil okurlarının yakından tanıdığı “aksakallılar” ibaresiyle karşılamış ve yerleleştirmede bulunmuştur. Kaynak metin poetik formunu muhafaza eden çevirmen, “a” harfiyle asonans “n” harfiyle aliterasyon sağlamış ve “i” sesiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Onun çevirisinde yer alan özellikler serbest çeviri anlayışıyla çeviri faaliyetinde bulunduğunu ve erek metin akıcılığını öncelediğini göstermektedir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, diğer iki çevirmen den farklı olarak “خُطَّةُ” kelimesi için “plan”, “الأملاء” kelimesi için de “topluluklar” kelimesini tercih etmiştir. “خُطَّةُ” kelimesi plan anlamına gelmekle birlikte bu dizede “toplumun önde gelenlerinin ya da toplumların bile içinden çıkamadığı güç iş”¹³⁵ anlamına gelmektedir. “الأملاء”

¹³³ ez-Zevzenî, 276.

¹³⁴ Muḥammed b. Muḥammed b. ‘Abdurrezzâk ez- Zebîdî, *Tâcu’l-‘Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs*, Cilt: 19, s. 251.

¹³⁵ ez-Zevzenî, s. 276.

kelimesi ise “المأ” kelimesinin çoğuludur ve “sözü dinlenen kişiler” anlamına geldiği gibi “topluluklar” anlamına da gelmektedir.¹³⁶ Ceviz kelimeyi, “topluluklar” ifadesiyle karşılamayı tercih etmiştir. Bununla birlikte kaynak metin sözcük konumlarını muhafaza etmiş ve kaynak metnin poetik formunu değiştirmiştir. Onun çeviri metni kaynak metin dizilimine bağımlı olarak inşa edilmiştir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, erek metin okurlarına eksiksiz anlam aktarımı sağlayabilmek adına parantez içi bilgilere yer vermiştir. “خطة” kelimesini “içinden çıkılamayan iş”, “الأملاء” kelimesini de “ileri gelen gün görmüşler” ibaresiyle karşılamıştır. Çevirisinde herhangi bir yerlileştirmeye başvurmeyen çevirmen, kaynak metin kelimelerine ve dizilimine büyük oranda bağlı kalmıştır.

Birinci erek metinde yer alan “aksakallılarımız” kelimesi yerlileştirme anlayışının bir sonucudur. Çevirmen, bu kelime ile “الأملاء” kelimesini karşılamaya çalışmıştır. Arap dilinde bu kelime önde gelen kişi olarak tanımlanan “المأ” kelimesinin çoğuludur. Kaynak metnin okuyucu kültüründe kabilede sözü dinlenen kişiler için kullanılan bu kavramın çevirisinde seçili erek metin çevirmenleri farklı anlayışla hareket etmişlerdir. Birinci erek metin çevirmeni Suçin, erek metin odaklı çeviri tarzını benimseyerek erek metin kültüründe yer alan “Aksakallılar” ifadesi ile “المأ” ifadesini karşılamıştır. Aynı anlam alanını dolduran iki kelime arasında biçimsel farklılaşma olmasına rağmen anlamsal örtüşme söz konusudur. Zira aksakallı ifadesi, erek metin kültüründe ileri gelen gün görmüşler anlamına gelmektedir. Toplumda sözü geçerli olan kişiler için kaynak metin ve erek metin arasındaki bu isimlendirme farklılaşması iki toplumun hayat tarzları ve bakış açılarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Araplar insanların kalplerine heybet ve azamet dolduran kişilere doldurmak eyleminden türetilen “المأ” ifadesini kullanırken¹³⁷ Türkler sözü geçerli olan kişilerin genellikle yaş almış ve sakalı ağarmış kişilerden olmasını dikkate alarak aynı topluluk için “aksakallı” ifadesini kullanmışlardır. Kaynak metin ve erek metin arasında anlamsal örtüşmenin varlığı ve erek metin akıcılığı gibi nedenlerle Suçin’in bu beyitte tercih ettiği yerlileştirme stratejisinin yerinde olduğu söylenilebilir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “الأملاء” ifadesini kelimenin anlam alanlarında yer alan “topluluklar” ifadesi ile karşılamayı tercih etmiştir. Çevirmen, bu

¹³⁶ Ebû'l-Kâsım İsmail b. ‘Abbâd et-Tâlikânî es- Sâhib, *el-Muhît fi'l-Luğa*, 1. Baskı, ‘Alemü'l Kutub, Beyrut, 1994, Cilt: 10, s. 363.

¹³⁷ ez-Zevzenî, s. 276.

tercihiyle birlikte çeviri metninde yerlileştirmeye başvurmamıştır. Yaltkaya ise kaynak metinde yer alan “الأملاء” ifadesini erek metne aktarırken açıklama stratejisi gütmüş ve betimleme yapmak suretiyle ifadeyi “ileri gelen gün görmüşler” olarak erek metne aktarmıştır.

كتكالف قومنا إذ غزا المن ذر هل نحن لابن هند رعاء

Güçlülere göğüs geren bizdik Munzir’in savaşında
Oğlu Amr bin Hind’in himayesinde olan sizdiniz oysa

Suçin, 41

Münzir düşmanlarına savaş açtığı zaman, bizim
kavmimizin katlandığı sıkıntı gibisi var mıydı?
Yoksa biz de sizler gibi İbni Hind’in tebaası mı oluverdik?

Ceviz, 40

Münzir, düşmanlarla savaş ettiği zaman siz, onun uğrunda
bizim çektiklerimiz güçlükleri biliyor musunuz?
Ve biz sizin gibi: “Hind oğlu Amr’ın¹³⁸ raiyyetinden mi
oluruz?..” demedik.

Yaltkaya, 43

Hâris b. Hillize bu Beyitte, kabilesinin Melik ‘Amr’la birlikte savaştığında yaşadığı sıkıntıları ve zorlukları muhataplarının yaşamadığını ve “biz onun yönetimi altında mıyız ki onun yanında savaşalım” diyerek Melik ‘Amr ile savaşmaktan geri durduklarını anlatmaktadır.¹³⁹

Birinci erek metin çevirmeni Suçin, kaynak metin yazın türüne uygun olarak poetik bir çeviri metni inşa etmiştir. “İ” harfiyle asonans, “n” harfiyle aliterasyon sağlamış ve “a” harfiyle de şiirsel ritmi yakalamıştır. Çevirmen, kaynak metin kurgusunu değiştirmiş ve aynı anlamı daha estetik şekilde sunmaya çalışmıştır. Erek dil normlarına uygun metin tasarlayan çevirmen, Münzir oğlu ‘Amr bin Hind, Beni Tağlip kabilesi ve bu kişiler arasında yaşanan olaylar gibi erek metin okurlarınca malum olmayan unsurların yabancılığını erek metin okurlarına yansıtmıştır. Bununla

¹³⁸ Bu ‘Amr, üçüncü Münzir’in oğludur ki anasına izafetle Hind oğlu ‘Amr diye meşhurdur. Babası , Maüssema’nın oğlu üçüncü Münzir öldürüldüğü vakit bu ‘Amr padişah olunca Tağlip Kabilesi kendisine itaat etmek istememiş, ‘Amr de onları cebren itaati altına almıştır.

¹³⁹ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 524.

birlikte “كتكاليڤ قومنا” diziliminin çevirisinde yerlileştirmede bulunarak dizilimi “Güçlüklere göğüs geren bizdik” cümlesiyle karşılamıştır. Suçın, erek metin odaklı çeviri anlayışıyla çeviri faaliyetinde bulunarak kaynak metnin yapısal niteliklerine bağımlı kalmamıştır. Anlamsal sadakati koruyarak sanatsal biçimde aktarımı öncelermiştir.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, kaynak metne bütünüyle bağlı kalmış ve kaynak metnin biçimsel niteliklerini muhafaza ederek erek metne aktarım sağlamıştır. Poetik formda yazılmış kaynak metni düzyazı şeklinde tasarladığı erek metin ile karşılamıştır. Onun çeviri metninde kaynak metin de yer alan ritim, akıcılık, dil derinliği ve dil müzikalitesi gibi estetik unsurlar kayba uğramıştır. Çevirmen, kaynak metin biçimine bütünüyle bağlı kalmış ve erek dil akıcılığı ve estetiğini metne yansıtamamıştır. Bu dizinin çevirisinde herhangi bir yerlileştirmeye başvurmayan Ceviz, kaynak metin yabancılığını bütünüyle erek metin okurlarına yansıtmıştır.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, Ceviz ile aynı çeviri stratejisi doğrultusunda hareket ederek kaynak metin kelimelerine ve özellikle de dizilimine büyük ölçüde bağlı kalmıştır. Kaynak metnin şiirselliğine karşı düzyazı formunda erek metin tasarlamıştır. Çevirmen, çevirisinden herhangi bir yerlileştirmeye başvurmamış ve dizide yer alan yabancı unsurların yabancılığını erek metin okurlarına yansıtmıştır. Yaltkaya, erek metin akıcılığı sağlama noktasında kaynak metin dizilimine büyük ölçüde bağlı kalmayı tercih etmiştir. Bu durumun en temel nedeni kaynak metin dizilimine büyük ölçüde bağlılığı tercih etmiş olmasıdır. Onun çeviri metni, belirgin düzeyde kaynak metin yapısal özelliklerinden izler taşımaktadır.

Kaynak metin, erek metin okurları için fazlasıyla yabancı olan birçok unsur barındırmaktadır. Bu yabancı unsurlara ilişkin seçili erek metin çevirmenlerinin tamamı aynı anlayışla hareket etmişlerdir. Nitekim bu yabancı unsurlardan herhangi birinde gerçekleştirilecek yerlileştirme metni baştan kurgulamaya yol açacaktır. Ancak Suçın, “كتكاليڤ قومنا” dizilimini “güçlüklere göğüs geren bizdik” cümlesiyle karşılamış ve yerlileştirme stratejisi doğrultusunda çeviri faaliyetinde bulunmuştur. “كتكاليڤ قومنا” diziliminin sözcüklerine bağımlı çevirisi “bizim kabilemizin çektiği sıkıntılar gibisi” şeklinde olmalıdır.¹⁴⁰ Çevirmen, çeviriye estetik katmak amacıyla düz anlam çevirisini tercih etmemiş aksine dizilimi, erek dil okurlarının yakından

¹⁴⁰ ez-Zevzenî, s. 278.

tanıdığı ifade ile karşılamayı tercih etmiştir. Ayrıca bunu yaparken herhangi bir anlam kaybına mahal vermemiştir. Nitekim Türk Dil Kurumuna göre “göğüs germek” ifadesi “bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak” anlamına gelmektedir.¹⁴¹ Bu bilgiler ışığında bu dizinin çevirisinde birinci erek metin çevirmeni Suçin’in yaptığı yerlileştirmenin son derece yerinde ve başarılı olduğunu söylenebilir. Nitekim bu yerlileştirmede belirgin bir anlam sapması yaşanmamıştır. Buna karşın bu yerlileştirme ile erek metin akıcılığı ve sanatsallığı noktasında büyük kazanım sağlanmıştır.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “كتكليف قوما” ifadesini, sözcüklerine bağımlı kalarak “bizim kavmimizin katlandığı sıkıntı gibisi var mıydı” şeklinde erek metne aktarmış ve ifadenin çevirisinde yerlileştirme stratejisi doğrultusunda hareket etmeyi tercih etmemiştir.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, “كتكليف قوما” ifadesinin çevirisinde Ceviz gibi ifadenin sözcüklerine bağımlı kalmıştır. İfadeyi “Bizim çektiklerimiz güçlükleri biliyor musunuz?” şeklinde erek metne aktaran çevirmen, yerlileştirmeye başvurmamıştır.

Seçili erek metinlerde yer alan özelliklerden hareketle, erek metin çevirmenlerinin çeviri stratejileri bağlamında keskin çizgilerle ayrıştıkları söylenebilir. Suçin, erek metin akıcılığı ve sanatsallığı sağlamak amacıyla kaynak metin normlarından bağımsız çeviri faaliyetinde bulunmuştur. Kaynak metin anlamını erek metin normlarına uygun şekilde aktarmayı tercih etmiştir. Ceviz ve Yaltkaya ise kaynak metin yapısal normlarını erek metne taşımışlardır. Kaynak metnin anlamıyla birlikte yapısal özelliklerini de erek metne aktarmışlardır.

عننا باطلا وظلما كما تع تر عن حجرة الربيع الطباء

Fakat başkalarının suçlarını bize yüklüyorsunuz Suçin, 70
Av geyiklerini *atire*¹⁴² sunuyorsunuz ağıldan koyun yerine

Başkalarının suçunu bize yüklemeniz, koyun Ceviz, 69
kesmek gerektiğinde geyik kesmek gibi haksız

¹⁴¹TDK, “Göğüs germek”, **Genel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/>, (01.07.2024).

¹⁴² Eski Araplar yüz koyunları olunca birini putlara atire adını verdikleri adak kurbanını sunarlardı. Fakat zamanla koyun yerine, avladıkları geyikleri kurban niyetine sunanlar oldu.

bir iddia ve zulümdür.

(Halbuki siz cinayetleri yalnız bize yükletiyorsunuz.)

Bu hal, koyun ağılından alınıp kesilecek koyun yerine Yaltkaya, 72
geyik kesmek gibi açık bir zulümdür.¹⁴³

Hâris b. Hillize bu dizede haksız yere suçlandıklarını, bu haksız suçlamanın bir zulüm olduğunu ve bu durumun koyun kesilmesi gerektiği yerde Geyik kesmeye benzediğini aktarmaktadır.¹⁴⁴

Dizenin anlaşılabilmesi için koyun kesilmesi gerektiği yerde geyik kesmenin ne anlama geldiğini belirtmek gerekmektedir. Zira bu durum, Arap kültüründe yer alan bir olguya işaret etmektedir. Cahiliye Dönemi'nde Araplar, "Allah bana yüz koyun verirse Recep ayında her on koyun için bir koyun keseceğim" diye adakta bulunuyorlardı. Bu adakta bulunanlardan bazıları yüz koyunları olduklarında adadıkları koyun yerine geyik keserdi.¹⁴⁵ Şair, bu dizede kendilerine yöneltilen suçlamaların tıpkı koyun yerine geyik kesmek gibi haksız yere ve zalimce olduğunu nitelemektedir.

Birinci erek metin çevirmeni Suçin, kaynak metin kelimelerine eklemeye bulunmuştur. Onun çeviri metnin de yer alan "fakat başkalarının suçlarını bize yüklüyorsunuz" cümlesinin sözcük bazında kaynak metinde karşılığı mevcut değildir. Çevirmen tarafından eklenmiştir. Ayrıca Suçin, kaynak metindeki benzetmeyi erek metnine aktarmamıştır. Kaynak metinde yer alan "تعتز" ifadesini "atire sunuyorsunuz" ifadesiyle karşılamış ve ifadenin yabancılığını erek metin okurlarına yansıtmıştır. Kaynak metin yazın türünü muhafaza eden çevirmen, poetik formda erek metin inşa etmiştir. "A" harfiyle asonans, "n" harfiyle aliterasyon sağlamış ve "e" sesiyle de şiirsel ritmi yakalamaya çalışmıştır. Suçin, serbest çeviri anlayışı doğrultusunda hareket etmiş ve erek metin normlarına uygun çeviri metni tasarlamıştır.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, kaynak metin yapısal normlarına bağlı kalmakla birlikte kaynak metin kelimelerine eklemelerde bulunmuştur. Onun erek

¹⁴³ Eski Araplar yüz koyun sahibi olacak olurlarsa bunlardan birini, taptıkları puta kurban edeceklerini vadederler ve koyunun sayısı yüze varınca bu vadettikleri koyunun yerine avladıkları geyiği kurban ederlerdi.

¹⁴⁴ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 515.

¹⁴⁵ ed-Dürre, Cilt: 2, s. 515.

metninde yer alan “başkalarının suçunu bize yüklemeniz” ifadesinin kaynak metinde sözcük bazında karşılığı mevcut değildir. Çevirmen, “تعتر” ifadesini “koyun kesmek yerine geyik kesmek” dizilimiyle karşılamış ve olayın özünü erek metin okurlarına sunmaya çalışmıştır. Onun çeviri metni, belirgin düzeyde kaynak metin yapısal niteliklerinden izler taşımaktadır.

Üçüncü erek metin çevirmeni Yaltkaya, kaynak metnin biçimsel niteliklerine büyük ölçüde bağlı kalmış ve anlaşılabilirliği artırmak amacıyla diğer iki çevirmenin ana metinde yer verdiği “halbuki siz cinayetleri yalnız bize yükletiyorsunuz” cümlesini parantez içinde erek dil okurlarına sunmuştur. Çevirmenin bu cümleyi parantez içinde aktarması kaynak metin kelimelerine bağlılık düzeyini göstermektedir. Yaltkaya, “تعتر” cümlesini “koyun ağılından alınıp kesilecek koyun yerine geyik kesmek” ifadesiyle karşılamış ve olayın özünü erek metin okurlarına yansıtmaya çalışmıştır. Anlamsal aktarım konusunda eksiklik yaşanmaması amacıyla da çevirmen notu ekleyerek okura gerekli bilgileri sunmuştur. Yaltkaya, kaynak metin kelimelerine gösterdiği duyarlılığı, kaynak metin dizilimine de göstermiş ve kaynak metin yapısal normlarından belirgin düzeyde izler taşıyan erek metin inşa etmiştir.

Çeviride yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejisi çerçevesinde değerlendirilecek bölüm “تعتر” ifadesidir. Suçin, bu ifadeyi “atire sunuyorsunuz” şeklinde erek metne aktarmış ve atire kelimesine çevirmen notu ekleyerek olayın tarihsel boyutuna yer vermiştir. Çevirilerinde sıklıkla yerlileştirmeye başvuran çevirmenin burada kelimenin yabancılığını koruması, anlamsal aktarımda yaşanabilecek olası kayıp endişesine dayanıyor olabilir. Zira bu kelimeyi “koyun yerine geyik kesmek” şeklinde Türkçeleştirmek, erek dil okurları için yeterli olmayacaktır. Atire kelimesinin tarihsel arka planında yer alan olguyu bilmeleri gerekmektedir. Muhtemelen bu sebeple Suçin, kelimeyi Latinize etmekle yetinmiş ve çevirmen notuyla arka planda yer alan hikâyeyi erek dil okurlarına aktarmıştır. Diğer çevirilerinden de anlaşıldığı üzere Suçin, arka planında hikâye barındıran sözcükleri çevirmekten ziyade latinize edip çevirmen notuna başvurmaktadır.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “تعتر” cümlesini “koyun kesmek yerine geyik kesmek” ifadesiyle karşılamış ve olayın arka planına ilişkin erek metin okurlarını bilgilendirmemiştir. Yukarıda belirtildiği üzere “تعتر” ifadesinin çevirisinde

olayın arka planını aktarmadan “koyun kesmek yerine geyik kesmek” ifadesiyle yetinmek anlamsal aktarım konusunda eksik kalacaktır.

Üçüncü metin çevirmeni Yaltkaya, “تعتر” cümlesini “koyun ağılından alınıp kesilecek koyun yerine geyik kesmek” ifadesiyle karşılamış ve bununla da yetinmeyip olayın arka planına ilişkin çevirmen notu eklemiştir. Çevirmen, bu dizenin çevirisinde anlamsal aktarım konusunda son derece başarılıdır.

SONUÇ

Çeviri, diller arası aktarım sağlayan karmaşık bir süreçtir. Her metin, sadece dilsel değil, aynı zamanda kültürel ve bağlamsal özellikler taşır. Bu yüzden çeviri eyleminde kaynak metnin tüm bu unsurlarını doğru bir şekilde erek dile aktarmak kritik önem taşır. Çeviri karşılaştırması, bu karmaşıklığı anlamak ve çeviri yöntemlerinin sonuçlarını değerlendirmek için temel bir araçtır.

Çeviri karşılaştırmasının önemi, birkaç ana sebeple açıklanabilir. İlk olarak, her çeviri süreci, kaynak metnin anlamını ve biçimini erek kültüre taşıırken çeşitli stratejiler ve yaklaşımlar içerir. Bu stratejiler, metnin erek dilde nasıl algılandığını ve anlaşıldığını doğrudan etkiler. Karşılaştırma yapmak, bu stratejilerin etkinliğini değerlendirmeye ve hangi yaklaşımların daha başarılı olduğunu belirlemeye olanak tanır.

Çeviri karşılaştırması, çevirmenlerin karşılaştığı zorlukları ve bu zorlukları aşma çabalarını anlamak için son derece faydalıdır. Çevirmenler, kaynak metnin anlamını korurken aynı zamanda erek dilin normlarına uygunluk sağlamak zorundadır. Karşılaştırma, farklı çevirmenlerin metinleri nasıl ele aldığını, hangi çözümleri tercih ettiklerini ve bu tercihlerin çevirinin kalitesini nasıl etkilediğini ortaya koyar.

Çeviri karşılaştırması, çeviri süreçlerinde kullanılan yöntemlerin ve tekniklerin etkinliğini analiz etmenin yanı sıra, çevirinin kültürel bağlamını da inceleme fırsatı sunar. Farklı kültürel ve dilsel arka planlara sahip erek kitleler için yapılan çeviriler, kültürel uyum ve anlatım tarzı açısından farklılık gösterebilir. Karşılaştırma, bu farklılıkların ne denli etkili olduğunu ve hangi stratejilerin kültürel uyumu daha iyi sağladığını belirlemede yardımcı olur.

Arapça ve Türkçe hem dil yapısı hem de kültürel bağlam açısından farklılıklara sahip dillerdir. Bu nedenle, yerleleştirme ve yabancılaştırma stratejileri bağlamında yapılan bu çeviri karşılaştırması, çevirmenlerin hangi durumlarda kültürel unsurları korumayı (yabancılaştırma) ya da hedef kültüre uyarlamayı (yerleleştirme) tercih ettiklerini göstererek bu iki dil arasındaki kültürel ve dilsel farkların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Arapça-Türkçe çeviri bağlamında yerleleştirme ve yabancılaştırma stratejilerinin incelendiği bu çalışma, Yedi Askı Şiirlerinin (Mu'allakat) çeviri

karşılaştırmasını ele alarak iki dil arasındaki kültürel adaptasyon olanaklarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Arapça'dan Türkçe'ye yapılan çevirilerde karşılaşılan zorluklar ve bu zorlukların üstesinden gelme yolları üzerinde durulmuş olup, çeviri bilimine önemli katkılar sunmaktadır. Özellikle Arapça ve Türkçe arasında kültürel farklılıkların nasıl aşıldığını ve bu farklılıkların çeviri süreçlerini nasıl şekillendirdiğini incelemek, alan yazınına yeni bir perspektif kazandıracaktır. Ayrıca, oldukça sınırlı sayıda çalışma bulunan bu alana dair yapılan araştırma, gelecekteki çalışmalara da ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma kapsamında, Arapça-Türkçe çevirilerde yerileştirme ve yabancılaştırma stratejilerine ilişkin önemli bulgulara ulaşılmıştır. Bu iki stratejiden birini tercih ederken kaynak metnin yazınsal türü dikkate alınmalı ve bu bağlamda uygun bir strateji tercih edilmelidir. Şayet çevirisi yapılan metin, şiirsel bir yazı türüne aitse ve kaynak kültür ile erek kültür arasında bir yakınlık söz konusuysa, yerileştirme stratejisi, erek dilde sanatsallığı artırmak adına güçlü bir tercih olabilir. Özellikle, dizilimlerin erek dilde deyimisel karşılıkları bulunduğu, çevirmenin kaynak metin sözcüklerinden bağımsız kalarak anlamı daha sanatsal bir biçimde aktarması mümkündür. Ancak, kaynak metindeki kültürel unsurların yerileştirme yoluyla erek dile aktarılması, metnin akıcılığını ve ritmini bozabilecek nitelikteyse, bu durumda yabancılaştırma daha uygun bir seçenek olarak öne çıkabilir. Zira bazı kültürel öğeler, doğrudan yerileştirilemeyecek kadar özgün olabilir. Bu tür durumlarda, kelimenin yabancı doğasını koruyarak çevirmen notuyla açıklamaya çalışmak, sanatsal bütünlük açısından daha doğru bir tercih olabilir.

Bu çalışmada, seçili erek metinlerin çeviri süreci incelenmiş ve çeviri stratejilerinin etkinliği değerlendirilmiştir. Kaynak metin odaklı ve erek metin odaklı çeviri yaklaşımlarından hangisinin benimsendiği üzerine saptamalar yapılmıştır. Eşdeğerlik bağlamında çevirmenlerin önceledikleri yaklaşıma ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Elde edilen bulgular, çeviri sürecinde kullanılan stratejilerin ve yöntemlerin, erek kültürde metnin doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için kritik öneme sahip olduğunu göstermiştir. Seçili erek metinlerin karşılaştırılması yoluyla çeviri süreçlerinin metinlerin orijinal anlamlarını ve bağlamlarını nasıl etkilediği incelenmiştir.

Dil ve kültürler arası aktarım görevini üstlenen çeviri sürecine ışık tutmak, kaynak metnin anlamını, göstergelerini ve üslubunu erek dile aktarırken karşılaşılan zorlukları gözler önüne sermektedir. Bu çalışmada ele alınan çeviri örnekleri, çevirmenlerin kaynak metindeki anlamı ne ölçüde koruyabildiklerini ve erek dilde bu anlamı nasıl yeniden oluşturduklarını göstermek amacıyla titizlikle seçilmiştir. Çalışma, çeviri stratejilerinin çeşitliliği ve bu stratejilerin nasıl uygulandığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Analiz edilen metinlerde, çevirmenlerin tercih ettikleri yöntemlerin, çeviri kalitesi üzerinde belirgin etkiler yarattığı görülmüştür. Özellikle, çeviri stratejileri arasındaki denge ve uygunluk, metnin erek kültürde algısını ve anlaşılabilirliğini doğrudan etkilemiştir.

Seçili erek metinler üzerinde yapılan incelemeler neticesinde Ceviz ve Yaltkaya'nın kaynak metin kelimelerine ve yapısına sadık kalmaya özen gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu çevirmenler, kaynak metin yapısal özelliklerini inşa ettikleri erek metne yansıtmışlar ve bağımlı çeviri anlayışı doğrultusunda çeviri faaliyetinde bulunmuşlardır. Kaynak metnin poetik formuna karşın düz yazı şeklinde erek metin tasarlamışlardır. Bu bağlamda, şiirsel bir yazında öne çıkan ritim, dil ekonomikliği, dil müzikalitesi ve üslup gibi nitelikler, Ceviz ve Yaltkaya'nın çevirilerinde kayba uğramıştır. Üçüncü erek metin çevirmeni Suçin ise bu iki çevirmenden farklı olarak kaynak metin anlamını ve üslubunu daha etkili bir şekilde aktarmak amacıyla serbest çeviri yöntemini tercih etmiştir. Kaynak metnin poetik formunu korumuş ve erek metin normlarına uygun metin tasarlamıştır. Çevirmenlerin yaklaşımı metnin anlaşılabilirliği, akıcılığı, estetikliği ve kabul edilebilirliğini büyük ölçüde etkilemiştir. Suçin'in çeviri metni ritim, akıcılık, üslup gibi nitelikler bazında diğer iki çeviri metninden farklılık arz etmektedir. Nitekim, kaynak metnin yapısal özelliklerini muhafaza ederek kelime kelime çeviri yapılması durumunda, erek kültürde bazen anlamsal eksiklikler ve doğal olmayan ifadeler ortaya çıkabilmektedir. Bu istenmeyen durumdan kaçınmak amacıyla Suçin, dil dışı gerçekliklerin uyumunu esas alarak kaynak metin kelimelerinden bağımsız hareket etmiştir. Mümkün olduğunca özgün bir metin imajı oluşturmaya çalışmış ve erek metin normlarına uygun kelime ve dizilimle anlamı yeniden inşa etmiştir.

Çeviri sürecinde yaşanan en önemli zorluklardan biri kaynak metinde yer alan kültürel unsurların çevirisine ilişkindir. Bu unsurlar erek dilde tam anlamıyla ifade

edilemeyebilir. Çeviri sürecinde sıklıkla yaşanan bu duruma ilişkin yerleştirme ve yabancılaştırma stratejilerinden biri akla gelmektedir. Kaynak metin yabancılığını erek dil okurlarına mümkün olduğunca az yansıtmak ya da hiç yansıtmamak anlamına gelen yerleştirme stratejisi, erek dil akıcılığı ve estetikliği açısından son derece faydalıdır. Ayrıca kaynak metin okurlarının yakaladığı hissi erek dil okurlarının da yakalamasına katkıda bulunur. Ancak semantik alanların iyi çizilememesi durumunda anlamsal sapmalar yaşanması olasıdır. Erek dil okurlarına kaynak metin yabancılığını yansıtmak olarak tanımlanan yabancılaştırma stratejisi ise yerleştirmenin diğer ucunda yer alan bir anlayıştır. Bu anlayış, genel olarak anlam aktarımı konusunda başarılı olsa da erek dil okurlarında meydana getirdiği hissiyat çoğu zaman eksik kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle kaynak metin okurlarının yaşadığı edebi zevk, bu yöntemde erek dil okurlarınca yaşanmamaktadır. Seçili erek metinler, yerleştirme ve yabancılaştırma stratejileri doğrultusunda incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Birinci erek metin çevirmeni Suçin, her biri kültürel unsur olan “الأندرين”, “الكنهيل”, “كتيفة”, “المفايل”, “الخمخ”, “منشم”, “ذبيانا”, “عبسا”, “تعتز”, “الأيهقان”, çevirisinde yerleştirmeye başvurmamıştır. Çevirmen, bu ifadeleri latinize etmiş ve birçoğunda çevirmen notuna yer vermiştir. Seçili metinler içinde kültürel unsur olmasına rağmen çevirmenin yerleştirdiği iki kelime bulunmaktadır. Bunlar “مجل” ve “درع” kelimeleridir. Suçin, kültürel unsur barındırmayan “تعذرت علي”, “حبست النفس”, “أن قد أحم مع الحتوف حمامها”, “سيحرم”, “مكلمي”, “تطس الإكام”, “وجاشت إليه النفس”, “وخاله مصابا”, “كتكاليق قومنا”, “تذكرت الصبا واشتقت”, “جيران الجميع”, “الأملاء” ifadelerinin tümünde yerleştirmeye başvurmuştur.

İkinci erek metin çevirmeni Ceviz, “تعذرت علي”, “الكنهيل”, “وجاشت إليه النفس”, “عبسا”, “الأندرين”, “الخمخ”, “الأيهقان” ifadelerinin çevirisinde yerleştirmeye başvurmuş, “منشم”, “ذبيانا”, “كتيفة”, “المفايل”, “تعتز”, “منشم”, “ذبيانا” ifadelerini ise latinize etmiş ve birçoğunda çevirmen notuna yer vermiştir. Çevirmenin yerleştirmeye başvurduğu ifadelerin bir kısmı kültürel unsur barındıran bir kısmı da kültürel unsur barındırmayan dizilimlerdir. Çevirmenin latinize etmekle yetinip çevirmen notuna başvurduğu ifadelerin tamamı ise kültürel unsurdur.

Üçüncü erek metin çevirmen Yaltkaya, “الخمخ”, “وجاشت إليه النفس”, “الكنهيل”, “كتيفة”, “مجل”, “درع” ifadelerinde yerleştirmeye başvurmuş, “الأيهقان”, “وخاله مصابا”

“منشم”, “ذبيانا”, “عبسا”, “الاندرين”, “المفايل” ifadelerini ise latinize etmekle yetinmiş ve birçoğunda çevirmen notuna yer vermiştir. Yaltkaya’nın yerleştirdiği ifadelerin bir kısmı kültürel unsur barındıran bir kısmı da kültürel unsur barındırmayan dizilimlerdir. Ancak çevirmenin latinize etmekle yetindiği ifadelerin bütünü kültürel unsurdur.

Sonuç olarak, çeviri yaklaşımları erek metin tasarımını doğrudan etkilemektedir. Bu yaklaşımlardan bir kısmı, erek metin okuyucusunun metni daha iyi anlamasını sağlarken eksik anlam ya da aşırı anlam üretme ile sonuçlanabilir. Aynı şekilde bazı çeviri stratejileri orijinal metnin özgün üslubunu ve tonunu erek dilde başarılı bir şekilde yansıtmayı amaçlarken bazıları ise ton ve üslubu bütünüyle yansıtamamışlardır. Dolayısıyla çevirmenler çeviri sürecinde tek bir yaklaşımla hareket etmemeli ve erek metin okuyucu kitlesi, metin türü ve benzeri değişkelere göre yaklaşım belirlemelidirler. Nitekim çevirmenlerin stratejik yaklaşımları, üslup ve tonun korunması, kültürel uygunluk ve yerleştirme gibi faktörler çevirinin kalitesini ve kabul edilebilirliğini etkilemektedir.

KAYNAKÇA

Arslan, Nahide. “Kültürel Unsurların Aktarımında Sinirsel Makine Çevirisinin İşlerliği: Nasreddin Hoca Fıkraları Üzerine İnceleme”, **International Journal of Language Academy**, Sayı: 47, 2023, ss. 355-376.

Avni, Hamid. **el-Minhâcul-Vâdıh li'l-Belâga**, el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Tûras, t.y.

Aytaş, Gülfıdan. “Übersetzung von Türkischen kulturellen inhalten auf digitalen platformen: Eine analyse der verfremdungs- und verinländischungsstrategien durch ‘Hakan Muhafız und Keloğlan Masalları’”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları**, Sayı: 42, 2024, ss. 416-431.

Barut, Evren ve İlknur Baytar. “Çeviride Kültürel Öğelerin Aktarımı İçin Başvurulan Yöntem ve Stratejilere İlişkin Bir İnceleme: Robert Louis Stevenson’ın “Define Adası” Eserinden Yerlileştirme Stratejisi Örnekleri”, **International Journal of Language Academy**, Sayı: 37, 2021, ss. 17-28.

Ceviz, Nurettin, Nevzat Hafis Yanık ve Kenan Demirayak. **Yedi Askı: Arap Edebiyatının Harikaları**, Akdem Yayınları, İstanbul, 2019.

Ceylan, Senem. “Sosyo-Kültürel Bağlamda Çevirmek: Arapça-Türkçe Dilleri Örneği”, **Uluslararası Dil ve Çeviribilim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı**, Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu, Konya, 2021, ss. 143-150.

Çekçi, Selim Ozan. “A comparison between translating into mother tongue and translation into the second language from the perspective of ‘domestication’ and ‘foreignization’ concepts of Venuti”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 18, 2020, ss. 557-567.

Dağbaşı, Gürkan. **Arapçadan Türkçeye Yapılan Şiir Çevirilerinin Dil, Estetik ve Üslup Bakımından İncelenmesi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2017.

Demir Kübra ve Sezer Yılmaz. “Çeviri Eleştirisi Açısından el-Ecnihatu'l-Mutekessira Adlı Romanın Türkçe Çevirilerinin İncelenmesi”, **Dilden Taşanlar**, İksad Yayınevi, Ankara, 2023, ss. 49-72.

Duman, Ali. “Şerafeddin Yaltkaya ve “Mu`Tezile ve Husn-Kubh Meselesi”, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2002, ss. 53-65.

ed-Dürre, Muhammed Ali Taha. **Fethu'l-Kebiri'l-Mute'al İ'rabi'l-Mu'allakâti'l-'Aşri't-Tivâl**, 1. Baskı, Mektebetü's-Sevâdi, Cidde, 1989.

el- Cevherî, İsmail b. Hammâd. **es-Sihâh Tâcu'l-Luga ve Sihâhu'l-'Arabiyye**, (thk. Ahmed 'Abdulgaffar 'Attâr), 4. Baskı, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut, 1987.

el- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Aḥmed b. el-Herevî. **Tehzîbu'l-Luğa**, 1. Baskı, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut, 2001.

el-Ferâhîdî, Ebû 'Abdirrahman Halîl b. Ahmed. **Kitâbu'l-'Ayn**, (thk., Mehdî el-Mahzûmî, İbrâhim es-Sâmerrâî), Dâr ve Mektebetü'l-hilâl, Beyrut, t.y.

er-Râzî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr b. 'Abdulḳâdir el-Ḥanefî Zeynuddîn. **Muḥtâru's-Şihâh**, (thk. Yusuf Şeyh Muhammed), 5. Baskı, ed-Dâru'n-Nemûzeciyye, Beyrut, 1999.

es- Sâhib, Ebû'l-Ḳâsım İsmail b. 'Abbâd eṭ-Ṭâliḳânî. **el-Muḥîṭ fî'l-Luğa**, 1. Baskı, Alemü'l Kutub, Beyrut, 1994.

eş-Şeybânî ,Ebû Amr. **Şerhu'l-Mu'allakâti't-Tis'i**, (thk. ve şrh.), 'Abdûlmecîd Hemû, 1. Baskı, Müessesetu'l-a'lem li'l-matbûât, Beyrut, 2001.

et-Tebrîzî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. ‘Alî b. Muhammed eş-Şeybânî. **Şerhu’l-Kasâidi’l-‘Aşr**, İdâretu’t-Tıbaati’l-Muniriyye, 1932.

ez- Zebîdî, Muḥammed b. Muḥammed b. ‘Abdurrezzâk. **Tâcu’l-‘Arûs min Cevâhiri’l-Kâmûs**, Dâru’l-Hidâye, Kuveyt, t.y.

ez-Zevzenî, Ebû ‘Abdillâh Huseyn b. Ahmed b. Huseyn. **Şerhu Mu‘allakâti’s-Seb‘a**, 1. Baskı, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, 2002.

Göktürk, Akşit. **Çeviri: Dillerin Dili**, 16. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2023.

Gürçağlar, Şehnaz Tahir. **Çevirinin ABC’si**, 6. Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 2022.

İbn Manzûr, Ebû’l-Fadl Muḥammed b. Mukerrem. **Lisânu’l-‘Arab**, Dâru Şâdir, Beyrut, 1993.

İbnu’l-Enbârî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Kâsım. **Şerhu’l-Kasâidi’s-Seb‘it-Tivâli’l-Câhiliyyât**, (thk., ‘Abdüsselâm Muhammed Hârûn), 5. Baskı, DârU’l- meârif, Kahire, 2008.

Kara, İsmail. “Yaltkaya, Mehmet Şerafettin”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, 2013, Cilt: 43, ss. 308-310.

Köprülü, Sevtap Günay ve Erkan Yüce, “Çeviride Yerlileştirme ve Yabancı Dil Öğretiminde Yeri”, **Söylem Filoloji Dergisi**, Cilt 4, Sayı 2, 2019, ss. 506-516.

Kuleli, Mesut. “Culture specific items in literary texts and their translation based on “foreignization” and “domestication” strategies”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: Ö7, 2020, ss. 617-653.

Mecma‘u’l-Lugati’l-‘Arabiyye. **el-Mu‘cemu’l-Vasîf**, 2. Baskı, Kahire, t.y.

Odacıoğlu, Cem. “Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Analiz”, **Journal Of History School**, 2018, Sayı; 34, ss. 1363-1392.

Odacıoğlu, Cem ve diğerleri. “Çevirmen Bir Simülatör Mü Yoksa “Gerçek” Bir Yazar Mı? Çevirmenin Çeviri Sürecindeki Konumunun Venutici Bakış Açısından Bir Analizi”, **Tarih Okulu Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 26, ss. 619-634.

Rifat, Mehmet. **Çeviriyi Düşünmek**, 1.Baskı, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2021.

Suçin, M. Hakkı. **Yedi Askı Şiirleri (Muallakalar)**, 1.Baskı, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020.

Suçin, M. Hakkı. **Öteki Dilde Var Olmak**, Multilingual, İstanbul, 2007.

Süzen, Ayşe Hümeysra. “Türkçeye yapılan Yedi Askı (Muallakât) çevirilerinin karşılaştırmalı incelemesi”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 31, 2022, ss. 1090-1114.

Taş, Seda. “Yan-metinsel Bulunuş’un Ötesine Geçmek: Çevirmenlerin Erek Metinlerdeki Farklı Roller”, **International Journal of Language Academy**, Sayı: 6, 2018, ss.148-160.

TDK, **Genel Türkçe Sözlük**, “burnunda tütme”, <https://sozluk.gov.tr/?>, (07.06.2024).

TDK, **Genel Türkçe sözlük**, “dişini sıkmak”, <https://sozluk.gov.tr/?>, (03.05.2024).

TDK, **Genel Türkçe Sözlük**, “gönül kırmak”, <https://sozluk.gov.tr/?>, (04.06.2024).

TDK, **Genel Türkçe Sözlük**, “göğüs girmek”, <https://sozluk.gov.tr/?>, (01.07.2024).

TDK, **Genel Türkçe Sözlük**, “içini dökmek”, <https://sozluk.gov.tr/?>, (25.03.2024).

TDK, **Genel Türkçe Sözlük** “kaftan”, <https://sozluk.gov.tr/?>, (15.04.2024).

TDK, **Genel Türkçe Sözlük**, “kuşekmeği”, <https://sozluk.gov.tr/?>, (22.03.2024).

TDK, **Genel Türkçe Sözlük**, “yeni yetme”, <https://sozluk.gov.tr/?>, (15.04.2024).

TDK, **Genel Türkçe Sözlük** “yüz vermemek”, <https://sozluk.gov.tr/?>, (15.04.2024).

Tülücü, Süleyman. "Mu‘allakāt", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, Ankara, 2020, Cilt: 30, ss. 308-310.

Uca, Alaattin ve Fırat Soysal, “Bir yerleştirme örneği: Friedrich von Schiller’e ait “Die Bürgschaft” adlı baladın Ali Bey Hüseyinzâde (Turan) tarafından Türkçeye çevirisi”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 20, 2020, S. 784-815.

Venuti, Lawrence. **Translator’s invisibility: A history of translation**, Londra ve New York, Routledge.

Yaltkaya, Şerafettin. **Yedi Askı-Mu‘allakat-ı Seb‘a**, Büyüyenay Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2018.

Yılmaz, Sezer. **Çevirinin Estetik Boyutu**, 1. Baskı, Akdem Yayınları, İstanbul, 2021.

Yılmaz, Sezer, **Mîhâ’îl Nu‘ayme’nin Romanlarının Türkçe Çevirilerinin Çeviri Estetiği Bağlamında İncelenmesi**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2021.

Zengin, Dursun. **Edebi Çeviride Temel Kurallar**, 1. Baskı , Nika Yayınevi, Ankara, 2021.

Yıldız, Musa ve Nurettin Ceviz. **Arapça Hızlı Okuma**, Elif Yayınları, İstanbul, 2012.

Yılmaz, Sezer ve Senem Ceylan, “Arapça-Türkçe Dil Çifti Özelinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Çeviri ve Müzik”, **Akademik Hassasiyetler**, Cilt: 9, Sayı: 20, 2022, ss. 267-282.

Yılmaz, Sezer ve Muammer Sarıkaya “Arapça - Türkçe Yazın Çevirilerinin Estetik Boyutu”, **Eskiye**, Sayı: 39, s. 283-300.

